

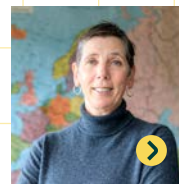
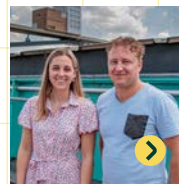

ARTIKELN

2024-2025

INHOUDSOPGAVE

AD VAN ANDEL

ANJA VINK

BUITENSCHOOLS LEREN

CORINE KORREL

DE KEUZE IS REUZE

DIRK VAN DER SPOEL

ELS EN RENÉ PESSERS

FAIZ OUASSGHIRI

FRANCA LENTZ

FRANS WISMAN

GEERT JAN DOUMA

HANNAH BOVENKAMP

HARRY GRIMMIUS

HET BESTE VAN
DRIE WERELDEN

INEKE MUNTER

INGE KIRSTEN

JAN KASTELEIN

JAN VAN NIEROP

JENNY OLDENHUIS

JOOST KRANENBURG

KARIN MONNINK

KEES VAN VELZEN

LUCELLE COMVALIUS

MARIEKE MULDER

PRO-VMBO
ONDERBOUWKLAS

ROB ABBENHUIS EN
JACQUELINE KERKHOFFS

ROOI PANNEN

RUUD VAN LEEUWEN

TES SCHMEINK EN
PIET GROENEWEGEN

TESSA VAN DORP

TEUN VAN WIJK

TINEKE NETELENBOS

TTO OP HET VMBO

WILMA BREDEWOLD EN
HÉLÈNE VAN OOSTROM

**“HET IS FIJN OM JE EIGEN ONDERWIJS TE MAKEN.
DAN KUN JE DOEN WAT PAST BIJ DE OMGEVING.”**

Ad van Andel, drager van de Prof. Johan van der Sanden-erepenning

‘Verbinding’ is een belangrijk thema in de onderwijsloopbaan van Ad van Andel, die in 2011 de Prof. Johan van der Sanden-erepenning kreeg uitgereikt. “Denk in kwaliteiten, sluit aan bij waar leerlingen goed in zijn. Want dan ontstaat verbinding, en dán gaan ze leren.”

“Wat was voor jou de afgelopen tijd nu echt een betekenisvolle ervaring, binnen het onderwijs?” Als coach en onderwijsadviseur Ad van Andel een training geeft, laat hij de deelnemers daar graag over nadenken. Even samen praten over iets dat je echt heeft geraakt. ‘Een Levinasje’, noemt hij dat, naar de ideeën van de Frans-Joodse filosoof Emmanuel Levinas, die het contact met de ander centraal stelde in zijn filosofie.

“Tijdens zo’n oefening gebeurt er iets”, zegt hij. “Plotseling gaat het gesprek over wat je drijfveren zijn, en over hoe je je verhoudt tot ontwikkeling en ontplooiing – niet alleen van je leerlingen, maar ook van jezelf.”

Het verhaal van 25 jaar vmbo is voor Ad van Andel een verhaal over verbinding. Tussen leerlingen, tussen leerling en leraar, tussen docenten en ook tussen de school en de regio. Zo’n web van verbindingen wordt een veilige omgeving, waarin een leerling zich kan ontwikkelen en naar een startkwalificatie toe kan werken. In 2011 ontving hij de Johan van der Sanden-erepenning, onder meer voor de manier waarop hij het onderwijs op de nieuwe vmbo-school Houtens had vormgegeven.

Even bij het begin beginnen: toen het vmbo werd ingevoerd was je onderwijsdirecteur op het Minkema College in Woerden. Hoe ging dat toen?

“De school was op dat moment net bezig met nieuwbouw. Plotseling werden er nieuwe eisen gesteld aan de praktijkgerichte leeromgeving. De plannen moesten omgegooid en de nieuwbouw werd fors duurder. Dat is nog een enorm dispuut geworden over wie de kosten zou dragen. Het is uiteindelijk goed gekomen, maar het heeft veel gekost.

Vrij snel daarna werd ik directeur van het Christelijk College Zeist, een vmbo-school met klassieke sectoren, maar wel de intentie om het onderwijs anders te gaan inrichten. Ik weet nog hoe lastig het was om docenten daarin mee te krijgen. Met name de techniekdocenten vonden de nieuwe onderwijsvorm maar een ‘slap aftreksel’ van hoe het was. Maar voor mij was het de eerste voorbode van intersectoraal onderwijs. Ik dacht al langer na over hoe we leerlingen beter beslagen richting een beroepskwalificatie konden krijgen. Want ik zag dat onze leerlingen op het mbo soms een hele andere route kozen. Ze gingen dan een studie volgen ▶

“Het is fijn om je eigen onderwijs te maken. Dan kun je doen wat past bij de omgeving”

vmbo25jaar.nl

waar ze bij ons in feite niet goed op waren voorbereid en dat leidde tot een groot verloop. Mijn idee was dan ook: stel die beroepskeuzes uit."

Hoe hebben jullie dat intersectorale onderwijs in Zeist opgepakt?

"Onder meer door te focussen op werkgelegenheid in de omgeving. We weten dat vmbo-leerlingen na hun opleiding meestal in de regio blijven werken. In Zeist heb je het dan vooral over de zorg en over congressen. We introduceerden daarom het vakcollege 'Care & Congress', waarin we samenwerkten met bedrijven en met het mbo. In het vakcollege konden leerlingen praktijkervaring opdoen en werkten ze toe naar een mbo-startkwalificatie. Ik zag wat het deed met leerlingen als ze in de praktijk aan de slag gingen. Plotseling waren ze serieus, kwamen ze op tijd, kleedden ze zich netjes. Ze werden serieus genomen, dit was écht, en ze gedroegen zich ook als professionals.

Voor techniek had ik ook graag zo'n vakcollege gehad in de vorm van een apart Technieklein, waar bedrijfsleven en onderwijs zouden samenkomen. Dat kwam uiteindelijk niet van de grond, maar we hebben het Vakcollege Techniek wel op school gerealiseerd. Bij de voorbereiding daarvan zag ik hoe goed het werkte om samen met docenten op een andere school te gaan kijken. We gingen daar

altijd met een groepje naar toe, en onderweg in de bus ontstond synergie. Docenten zagen dat je met een breed onderwijsaanbod meer leerlingen kon behouden."

In 2011 werd je gevraagd om in Houten een nieuwe vmbo-school op te zetten. Je kon echt vanaf nul beginnen.

"Ik herinner me nog hoe ik in mijn eentje ergens in een gebouw zat, in een lege ruimte met witte vellen papier tegen de muren. Als ik een tijdje stil zat na te denken, ging het licht automatisch uit en moest ik even zwaaien zodat het weer aan ging. In Houten was veel minder werkgelegenheid in de zorg, maar er waren wel veel bedrijven die diensten leverden. Voor de nieuwe vmbo-school koos ik daarom voor een volledig intersectoraal programma. We zochten lang naar een naam die de lading dekte, tot een collega me opbelde: 'Ik heb het! CRAFTS!' Een acroniem voor Commerce, Recreatie, Ambacht, Facilitair, Techniek en Sociaal. Ik stond perplex, alles zat erin en dit was een verhaal dat we goed aan leerlingen en ouders konden uitleggen.

Het was een gouden tijd. Ik vind het fijn om mijn eigen onderwijs te maken. Op die manier kun je in je onderwijs echt goed aansluiten bij wat zich in de omgeving afspeelt aan bedrijvigheid. Bij de invoering van de Profielen moest CRAFTS helaas

Ad van Andel

BEGIN MET EEN TABULA RASA.

worden omgezet naar D&P, omdat Engelse namen niet waren toegestaan. Het was puzzelen om in het curriculum zoveel mogelijk van het intersectorale karakter over te houden, dat lukte met behulp van een breed pakket keuzevakken."

Hoe zorg je op zo'n nieuwe school dat leerlingen zich met de school en met elkaar verbinden?

"We hebben op Houtens vooral in het begin erg ingezet op een model van positieve groepsvorming, om te zorgen dat de school een veilige omgeving was, waar leerlingen snel elkaars namen leerden en elkaar echt zouden zien. Alle leerlingen kregen bijvoorbeeld het vak Dans en veel leerlingen

deden mee met een theatervoorstelling, dat was belangrijk voor de groepsvorming en ook voor het zelfvertrouwen. Het zorgde dat er op school ook snel een fijne sfeer was.

Omdat het een nieuwe school was, konden we ook de inrichting zelf bepalen. We organiseerden de school in domeinen, en de leslokalen hadden schuifpuien die uitkwamen op een leerplein. Daar konden leerlingen zelfstandig werken terwijl een docent met een klein groepje verder ging met begeleid inoefenen. Ik zag eens een leerling uit het lwoo die zelfstandig ging werken, maar na een tijdje vroeg of hij toch bij de docent mocht komen zitten, omdat hij dat begeleid inoefenen nog nodig had. ▶

"Het is fijn om je eigen onderwijs te maken. Dan kun je doen wat past bij de omgeving"

vmbo25jaar.nl

Dat laat zien: ook leerlingen uit het lwoo kunnen prima de regie nemen over hun leerproces.

In het algemeen: wat leerlingen van alle schoolsoorten van een docent willen, is dat je je vak beheerst en de stof kunt uitleggen, dat de boel ordelijk verloopt en dat er een verbinding is tussen leraar en leerling. Voor leerlingen in het beroepsonderwijs staat die verbinding met de leraar op één. Hou daar dus rekening mee. Denk in kwaliteiten en sluit aan bij waar leerlingen goed in zijn. Want dan ontstaat verbinding, en dán gaan ze leren."

Je bent na acht jaar gestopt als schoolleider en inmiddels werk je als coach en trainer en heb je diverse adviesfuncties. Mis je de onderwijspraktijk niet?

"Het was goed om het los te laten. Juist omdat de tijd op Houtens zo bijzonder was, kan ik hetzelfde niet elders nog een keer doen. Nu kijk ik meer van een afstandje naar het vmbo. Ik zie dat er in 25 jaar veel gebeurd is op het gebied van didactiek. Inmiddels bieden veel scholen intersectoraal

onderwijs aan en ik denk dat dat een goede route is. Wat me wel zorgen baart, is het lerarentekort. Voor vmbo-leerlingen is het begeleid inoefenen belangrijk, ze hebben de beste docenten nodig. Een van mijn adviezen is dan ook om de lerarenopleiding praktischer en daardoor toegankelijker te maken. Ik ben ambassadeur van de Zijnstroomacademie. Daar leren zijinstromers het lerarenvak in de praktijk en maken ze een eigen curriculum, afhankelijk van de ervaring die ze al hebben."

Je vertelde in het begin over de 'Levinasjes' die je bij trainingen inzet. Wat is voor jou zelf een betekenisvolle ervaring die je is bijgebleven?

"Ik herinner me hoe een ouder vlak voor een diploma-uitreiking naar me wees en zei 'Jóu wil ik straks even spreken!' Ik vroeg me tijdens de uitreiking steeds af wat ik verkeerd had gedaan, maar na afloop bleek dat hij me alleen maar wilde bedanken omdat ik zijn zoon had geïnspireerd bij de keuze van een vervolgonderwijs. Zo zie je dat je aannames vaak niet kloppen. Sindsdien hou ik mezelf nog extra voor: ga altijd als een tabula rasa een gesprek in. Dan gebeuren de mooiste dingen."

#JohanvanderSandenErepenning

Ad van Andel is drager van de Prof. Johan van der Sanden erepenning

"Het was een erkenning voor het hele team"

Zelden was het zó lastig om iemand naar de SPV Managementdag te krijgen. Ad van Andel had een leerlingbespreking en dat was nu eenmaal veel belangrijker. Dat hij de ontvanger was van de Prof. Johan van der Sanden erepenning kwam als een grote verrassing en was een enorme eer. "Ik was echt verbaasd, want ik vond mezelf helemaal niet zo bijzonder". Zijn hele team zat in het 'complot' en zat in de zaal te applaudisseren toen hem de erepenning werd uitgereikt. "Ook voor hén was het een beloning voor de manier waarop we het onderwijs hadden geregeld op Houtens. Het was een erkenning voor het hele team." ■

Tekst: Anne Wesseling | Fotografie: Hetty van Oijen

"Het is fijn om je eigen onderwijs te maken. Dan kun je doen wat past bij de omgeving"

vmbo25jaar.nl

“WE MOETEN MET Z’N ALLEN MEER VAN DEZE LEERLINGEN GAAN HOUDEN”

Onderwijsjournalist Anja Vink, drager van de Johan van der Sanden-erepenning

Onderwijsjournalist Anja Vink ontving in 2013 de Johan van der Sanden-erepenning, onder meer naar aanleiding van haar boek ‘Van deze kinderen ga je houden’, waarvoor ze een jaar lang klas 1D van een vmbo-school in Rotterdam volgde. Wat ziet zij als de grote uitdagingen voor het vmbo-onderwijs nu – en hoe kijkt ze naar de toekomst?

Onderwijsjournalist Anja Vink (1963) ‘zoekt graag het debat op en gaat netelige kwesties daarbij niet uit de weg’, stond er in het juryrapport van de Johan van der Sanden-erepenning. Ze specialiseerde zich in het beroepsonderwijs en in onderwijsongelijkheid, en deed onder meer onderzoek naar segregatie binnen het onderwijs. Voor haar boek ‘Van deze kinderen ga je houden’ zat ze een jaar achterin de klas van een brugklas op een vmbo-school in Rotterdam.

De aanleiding voor dat boek waren haar ervaringen in 2002 als tijdelijke docent op een vmbo-school in de Bijlmer. De school kampte met een groot lerarentekort; de derde klas vmbo-kader had zelfs al maanden geen Nederlandse les gehad. “Toen ik dat hoorde, heb ik aangeboden om die klas tijdelijk les te geven”, vertelt ze. “Vanuit de beste bedoelingen, maar ik was al snel compleet in shock. Niet alleen vanwege de sociale problematiek die er speelde, maar ook omdat het niveau zo uiteen liep. Een groot deel van de leerlingen was functioneel analfabeet, de helft beheerste het Nederlands onvoldoende om überhaupt een les goed te kunnen volgen. Ik kon ook helemaal geen orde houden. Na twee maanden kwam er gelukkig een

gediplomeerde docent, want aan mij hadden de leerlingen niets. Ik ben verbijstert vertrokken.”

Na die ervaring ging ze op zoek naar vmbo-scholen die het wel goed deden, en schreef meerdere artikelen over een vmbo-school in Rotterdam, die onder meer kinderen met een basisadvies naar kaderniveau wist te brengen. “Toen ik in 2010 op het idee kwam om een schooljaar lang in een school te gaan rondlopen, kwam deze school als eerste bij mij op. De directeur zei gelijk ja.”

Wist je van tevoren dat het een project van een heel schooljaar zou worden?

“Dat was van het begin af aan wel de bedoeling, al vroeg ik me wel af of ik er na januari niet al helemaal genoeg van zou hebben. Maar het tegenovergestelde gebeurde: ik vond het steeds leuker om naar klas 1D te gaan. Ik ging van de leerlingen van 1D houden, en ook van docent Vincent van der Pas. Ik mocht iets zien dat normaal gesproken alleen de leraar ziet: hoe de leerlingen groeien in een jaar. Goed onderwijs is goud waard. Wat deze school onder meer anders deed dan andere scholen, is dat de leerlingen in de hele vmbo-onderbouw één vaste leraar hadden, ▶

“We moeten met z’n allen meer van deze leerlingen gaan houden”

vmbo25jaar.nl

die uit het basisonderwijs kwam en kennis had van pedagogiek. Hoe Vincent klas 1D in de vingers had, dat was vakmanschap.”

Het boek verscheen in 2013, maar het had ook dit jaar kunnen zijn. Je schrijft bijvoorbeeld dan al over het lerarentekort en over taalachterstanden, dat zijn onderwerpen die nu ook nog spelen.

“Ik schrijf al 25 jaar over het beroepsonderwijs en er verandert helemaal niets. Sterker: het lerarentekort is alleen maar groter geworden. Zolang ik me kan herinneren gaat er extra geld naar Techniek en Zorg, maar het aantal leerlingen in die richtingen neemt nauwelijks toe. Al 25 jaar lees ik ook elk jaar dat er extra geld naar taal en rekenen gaat, maar intussen gaan de resultaten juist in de groep kwetsbare leerlingen alleen maar achteruit.

Ja, dat is soms frustrerend. Ik ben destijds over het beroepsonderwijs gaan schrijven omdat niemand anders het deed. Intussen heb ik wel honderd keer gedacht ‘Ik ga over de rozenteelt in Tanzania schrijven’ maar dat zal er voorlopig niet van komen. Het onderwijs heeft altijd mijn interesse gehouden, omdat het iets zegt over hoe de maatschappij in

elkaar zit. Op dit moment doe ik onderzoek voor een nieuw boek, over de geschiedenis van de lerarenopleiding voor het nijverheidsonderwijs, tot 1968 de benaming voor het beroepsonderwijs.”

Wat is het verrassendste dat je tot nu toe hebt ontdekt tijdens je research?

“Dat de huidige tweedeling tussen algemeen vormend onderwijs en beroepsonderwijs teruggaat tot de onderwijsvormingen onder Thorbecke, in 1863. Zelfstandige bouwlieden in Amsterdam hoopten destijds dat ze met hun beroepsopleidingen konden aansluiten bij de plannen van Thorbecke voor het middelbaar onderwijs. Maar het werd meteen duidelijk dat dat niet zou gebeuren. De gedachte bij de gevestigde orde was: waarom zou je de arbeiders aan kennis helpen? Daar werden ze maar ongelukkig van. Die scholen kregen geen cent van de overheid, in tegenstelling tot het algemeen vormend onderwijs, dat geheel werd gefinancierd. Thorbecke vond de financiering van het nijverheidsonderwijs een taak van het bedrijfsleven.

Bij de oprichting van de eerste huishoudscholen in 1888 waren veel vrouwen betrokken die tot de eerste golf feministen behoorden. Die scholen

toughlovewerkt

“VEEL LEERLINGEN HEBBEN IETS ANDERS NODIG DAN DE SCHOOL ZE NU KAN BIEDEN”

kwamen eruit voort dat er grote sociale problemen waren, de bevolking at bijvoorbeeld slecht, er was veel armoede en er werd geknoeid met voeding. Die vrouwen hebben ook meteen een aparte leraressenopleiding opgezet, ze liepen echt voorop. Maar ook zij kregen geen geld van de overheid, dat kwam er pas in 1921. Diep in de negentiende eeuw begint die scheiding dus al. Het algemeen vormend onderwijs en het nijverheidsonderwijs werden vanaf het allereerste begin gezien als twee totaal verschillende soorten onderwijs.”

Is er nooit geprobeerd dat te veranderen?

“Dat wel. Gelijk na de Tweede Wereldoorlog

werden er al voorstellen gedaan voor een soort middenschool naar Amerikaans model, waarbij leerlingen naar een middelbare en highschool gaan, en er daarna pas een splitsing volgt. Er was een goed plan, maar Nederland lag in puin en de ambachtsschool werd gezien als de motor achter de wederopbouw. De ‘handjes’ waren nodig, dus alles bleef bij hetzelfde.

En bij de invoering van de Mammoetwet in 1968 veranderde er van alles, behalve in het beroepsonderwijs. Alle plannen voor een middenschool zijn gestrand vanwege politieke weerstand van de gevestigde orde. Want stel je voor dat je kind dan in de klas kwam met kinderen van arbeiders.” ▶

“We moeten met z’n allen meer van deze leerlingen gaan houden”

vmbo25jaar.nl

Was dat echt de gedachte?

“Ja, dat was écht de gedachte. Nu nog, hoor. We zijn een klassensamenleving, veel meer dan we willen toegeven. De tweedeling in het onderwijs wordt alleen maar groter. Voor NRC schreef ik jaren geleden een groot interview met de Amerikaanse socioloog Bowen Paulle, die verbonden is aan de UvA en destijds onderzoek deed op een vmbo in de Bijlmer – dezelfde school waar ik, ook naar aanleiding van dit contact, nog even heb lesgegeven. Hij maakte een vergelijking met de South Bronx in New York, en zei: ‘Er is daar meer geweld, maar de mechanismen zijn hetzelfde: kinderen worden uitgesloten van de gevestigde maatschappij’. Ik was eerst geshockeerd door zijn opmerking. In Nederland? Maar hij had wel gelijk: sommige vmbo-scholen sluiten de leerlingen uit. Kijk maar naar de recente cijfers van de Onderwijsinspectie over laaggeletterdheid: 75% van de leerlingen in de beroepsgerichte leerwegen is hard op weg om later als functioneel analfabeet door het leven te gaan. Echt, ik was helemaal naar van die cijfers. Ik wist dat het erg was en dacht zelf in de richting van de helft. Maar 75%?”

Segregatie binnen het onderwijs is een van de ‘netelige kwesties’ die je niet uit de weg gaat. Je maakte er ook een artikelenserie over voor De Correspondent.

“Segregatie is hét kernprobleem van het huidige onderwijs, maar we willen het er liever niet over hebben. Scholen werken niet samen maar concurreren met elkaar, de verschillen worden steeds groter. Er zijn inmiddels scholen waar het nauwelijks lukt om les te geven, omdat er teveel speelt: armoede, taalachterstanden, leerlingen die de lessen verstoren. Op sommige scholen komt de helft van de leerlingen uit een armoedesituatie. Die kinderen hebben ouders die zich compleet abbuffelen in drie banen om het hoofd boven water te houden. Die sociale problematiek moet je eerst adresseren, voordat kinderen zich veilig voelen en aan leren toekomen.

Daar komt bij: het overgrote deel van de leerlingen dat nu functioneel analfabeet is, zit op het vmbo. Dan kun je leuk leren timmeren, maar je moet toch eerst leren rekenen en schrijven. Ik vind het heel deprimerend dat we niet gezamenlijk in staat zijn om deze problemen aan te pakken. Op veel vmbo-scholen gebeuren prachtige dingen, maar in de kern

vandezeleerlingengajehouden

komt het erop neer dat er geen integrale aanpak is en dat de scholen alles zelf moeten uitzoeken. Intussen wordt het lerarentekort juist op die scholen alleen maar groter.”

Zie je nog wel ergens lichtpuntjes?

“Er zijn zeker hoopvolle voorbeelden. In de armste wijken van Londen hebben ze bijvoorbeeld alle achterstandsscholen in het voortgezet onderwijs in een keer aangepakt. Door hele goede leraren aan te trekken, samen te werken met andere scholen, gezonde schoollunches aan te bieden. Ik was op een school waar ze wasmachines hadden, zodat leerlingen hun schooluniformen konden wassen, en er was reservekleding. Die school haalde ook mensen de school in die leerlingen aan stages konden helpen, als ze zelf geen netwerk hadden. Beurshandelaren stonden daar aan het eind van de dag met de leerlingen te tafeltennissen. Die school klópte.

Die scholen doen ook iets waar wij in Nederland vaak moeite mee hebben: streng zijn, regels handhaven, grenzen stellen. Leerlingen moeten in schooluniform op het plein in de rij staan voordat ze naar binnen lopen. Middenklasse-mensen vinden dat vreselijk, maar deze leerlingen hebben die duidelijke regels juist nodig – ze gedijen niet in die losheid die we in Nederland vaak hebben, want zij krijgen het spel van onderhandelen dat je daarvoor nodig hebt, niet van huis uit mee.

Eigenlijk komt het gewoon neer op rust, reinheid en regelmaat. Je kunt best op een lieve manier streng zijn. Tough love. Ik heb gezien dat het wérkt. Zo’n school in Londen, daar stuurt iedereen z’n kind graag heen. Dat zou in Nederland ook kunnen.” ▶

“We moeten met z’n allen meer van deze leerlingen gaan houden”

vmbo25jaar.nl

Waar zou je moeten beginnen?

"Mijn pleidooi is al lang dat er een aparte lerarenopleiding voor het beroepsonderwijs moet komen. Didactisch moet je in het beroepsonderwijs namelijk een hele goeie leraar zijn, want iemand een handeling aanleren, vergt andere vaardigheden dan iets uitleggen vanuit een boek. Als vmbo-docent moet je bovendien niet alleen vakkennis hebben, maar ook goed zijn in pedagogiek. Studenten worden daar op dit moment niet goed op voorbereid. Ik heb lesgegeven aan vierdejaars studenten die tijdens de hele lerarenopleiding nog helemaal niets hadden geleerd over het beroepsonderwijs. Die didactiek moet ontwikkeld worden, dat is ook iets waar Johan van der Sanden zich al mee bezig hield."

Op basis van jouw ervaringen, wat zou je wens of advies zijn voor het vmbo de komende jaren?

"Mijn wens: meer zelfvertrouwen. Voor de scholen met sociale problematiek: maak een verlengde schooldag, zorg dat leerlingen te eten krijgen, zorg voor een huiskamer, waar leerlingen huiswerk kunnen maken als thuis de kachel niet brandt."

Haal mensen van buiten de school naar binnen, zodat leerlingen een groter netwerk krijgen. Ga samenwerken en maak van die vmbo's geweldige scholen.

In de tweede plaats: doe iets aan het lerarentekort, om te beginnen door een aparte lerarenopleiding voor het beroepsonderwijs op te zetten, zodat leraren ook de handvatten hebben om er goed les te geven, en geef ze vervolgens de ruimte om zich te ontwikkelen. Zet ook wetenschappelijk onderzoek op, hou bij waar je mee bezig bent. Laat inspectiebeoordelingen los en meet de kwaliteit op andere manieren.

Maar het allerbelangrijkste is dat we met z'n allen meer van de leerlingen gaan houden. Als ik dat vroeger wel eens van een vmbo-leraar hoorde dacht ik 'Ga eerst maar lesgeven'. Maar je gaat van ze houden. Er zitten boefjes en leuke boefjes tussen, en het zijn allemaal kinderen die iets anders nodig hebben dan de school ze nu kan bieden. We moeten met z'n allen om die scholen heen gaan staan, en ze helpen dat voor elkaar te krijgen. Of haal je bevoegdheid en ga er zelf lesgeven. Dat helpt.

Meer informatie

Anja Vink: ['Van deze leerlingen ga je houden. Een schooljaar in klas 1D van een vmbo' \(Atlas Contact\)](#)

[Artikelen van Anja Vink](#) over onderwijsongelijkheid

#JohanvanderSandenErepenning

Anja Vink ontving in 2013 de Johan van der Sanden-erepenning

"Ik heb vaker prijzen mogen ontvangen, maar die kwamen meestal van vakbroeders. Deze erepenning kwam vanuit het vmbo-onderwijs. Dat heeft me getroffen en ik was er oprecht heel trots op. Ik hoor nu ook bij het 'Genootschap van de Grijze Handen', de groep van mensen die de prijs hebben gekregen. Al ben ik daar eigenlijk ook een buitenstaander. De Grijze Handen lobbyen bijvoorbeeld ook, dat strookt voor mij niet met mijn rol als onafhankelijk journalist. Maar ook bij de Grijze Handen is de rol van buitenstaander een prettige positie." ■

Tekst Anne Wesseling | Fotografie Hetty van Oijen

"We moeten met z'n allen meer van deze leerlingen gaan houden"

vmbo25jaar.nl

KIES MAAR RAAK!

Buitenschools leren: praktijkervaring als sleutel tot de juiste mbo-keuze.

Buitenschools leren (BSL) vormt de sleutel waarmee leerlingen van het profiel Zorg & Welzijn en D&P van het Connect College in Echt op basis van praktijkervaring een rake keuze kunnen maken uit een brede waaier aan vervolgoopleidingen in het mbo. Robbert Beijnsberger en Rachelle Smeets vertellen.

Welke rol hebben jullie op school?

Robbert: "Ik ben docent aardrijkskunde en mens & maatschappij, coach en bedrijvenscoördinator, ook voor Sterk Techniekonderwijs."

Rachelle: "En ik docent en vaksectievoorzitter Zorg & Welzijn, coach en sinds kort ook betrokken bij Regio in je rugzak, een groot project samen met de regio Keyport en de schoolbesturen SOML en LVO Weert."

Wat is Regio in je rugzak?

Rachelle: "Er komt een online platform, waarin scholen, bedrijven en gemeenten gaan samenwerken om leerlingen te behouden voor werk in de regio."

Robbert: "In feite LOB in een nieuw jasje. Regio in je rugzak ligt in het verlengde van de vroegere

stages. Met een dossier waarin je kan laten zien wat je al gedaan hebt en waar je al stage hebt gelopen, stroom je makkelijker door naar het mbo."

Hoe past jullie Buitenschools leren hierin?

Robbert: "Drie jaar geleden hebben we het profiel PIE gesloten. Er waren nog maar zes aanmeldingen voor techniek. Om voor leerlingen die keuze toch mogelijk te maken, hebben we ervoor gezorgd dat ze buitenschools in een bedrijf technische keuzevakken kunnen uitvoeren. Dat is doorgegroeid naar alle sectoren: al onze vmbo-leerlingen van leerjaar 3 en 4 kunnen een half jaar lang één dag in de week stagelopen in een bedrijf of instelling naar keuze. In overleg wordt bekeken welke keuzevakken in de praktijk uitgevoerd kunnen worden." ▶

Robbert Beijnsberger

"LEERLINGEN DIE BINNEN HET SCHOOLSE STRAMIEN VASTLOPEN ZIE JE IN DE PRAKTIJK OPBLOEIEN."

Kies maar raak!

vmbo25jaar.nl

Wat betekent dat voor jullie aanbod?

Rachelle: "Op school kun je nooit alle keuzevakken aanbieden. Door Buitenschools Leren kan dat wel. Daarmee kan de leerling uit het hele pallet kiezen, ook buiten D&P en Z&W. Dat mag voor alle vier de keuzevakken."

Robbert: "Zo krijg je persoonlijke leerroutes. Een leerling doet bijvoorbeeld examen in Z&W met keuzevakken Groen of in D&P met twee keuzevakken BWI en twee PIE. Het aantal leerlingen dat de keuzevakken op school doet, wordt steeds kleiner. Van onze leerlingen verwachten we dat ze the lead pakken in het benaderen van het bedrijf. Behalve wat ze leren in het keuzevak en over zichzelf, levert het duidelijk sociale groei op."

Hoe organiseer je het op school?

Robbert: "Voor alle keuzevakken maken we praktische opdrachten. Door de praktische opdracht te maken laten leerlingen zien dat ze de bijbehorende theorie -die de deeltaken dekt- beheersen."

Rachelle: "Het ontwikkelen van die opdrachten gebeurt in een werkgroep van collega's met affiniteit met een bepaald vakgebied. Soms betrekken we docenten van buiten de school, bijvoorbeeld voor het profiel Groen. Als coach heb je ook uren om minstens drie stagebezoeken per leerling af te leggen." *Robbert:* "Leerlingen hebben een digitale stagemap waarin de keuzevakken zichtbaar zijn, ook voor het bedrijf. Vanochtend heb ik bijvoorbeeld met een bedrijf de theorie besproken voor een leerling die keuzevakken uit Maritiem & Techniek volgt. Die doet hij op een binnenvaartschip."

Wat doet BSL met leerlingen?

Robbert: "Leerlingen die binnen het schoolse stramien vastlopen zie je in de praktijk opbloeien. En niet zo'n beetje! Jongens waarmee ik wekelijks

een oudergesprek had over hun gedrag op school, zetten tijdens de stage om 6 uur hun wekker en appen 's avonds om 19 uur dat ze net thuis zijn!"

Rachelle: Soms valt de keuze tegen en weet een leerling dat hij of zij iets anders moet gaan doen. Als coach blijf je van leerjaar 2 tot en met het eindexamen bij een leerling. Je hebt gesprekken over wat de praktijkervaring betekent voor de leerling. We willen nog onderzoeken wat het effect is van BSL op wisselingen en uitval in het mbo."

En met docenten?

Robbert: "Je maakt als coach leerlingen nu ook mee in een andere situatie. Daardoor ken je ze beter. Hoe leuk is het om van ouders te horen, dat zij ook merken hoe gemotiveerd en supergoed hun kind het doet op stage! Alle informatie die er is bundelen we, zodat de leerling die in ieder geval mee kan nemen naar het mbo. Soms doet een leerling in een stage al werkzaamheden op mbo-3 niveau. Het is belangrijk dat het mbo dat weet en nóg mooier dat ze er ook wat mee gaan doen, natuurlijk." ■

Fotografie: Hetty van Oijen

Kies maar raak!

vmbo25jaar.nl

“NADENKEN OVER JE TOEKOMST MAG EEN FEEST ZIJN, OOK VOOR VMBO'ERS.”

Corine Korrel, drager van de Johan van der Sanden-erepenning

‘Alles mag je worden. Behalve ongelukkig. Beloofd?’ Dat is het motto van VMBO On Stage. Tijdens dit beroepenfeest maken jaarlijks duizenden vmbo-leerlingen kennis met ondernemers en andere beroepsbeoefenaren. Corine Korrel, bedenker en eerste organisator van On Stage, ontving in 2012 voor haar werk de Johan van der Sanden-erepenning. “Jullie dóen ertoe. Dat is de belangrijkste boodschap van On Stage.”

De muziek gaat aan, de rode loper uit. Een paar honderd vmbo-leerlingen lopen een grote zaal binnen, tussen een erehaag van applaudiserende beroepsbeoefenaren door. Zó begint, al sinds de eerste editie, het beroepenfeest VMBO On Stage.

De opzet: bij elke editie komen ongeveer 250 beroepsbeoefenaren uit alle geledingen van het bedrijfsleven bij elkaar op een feestelijke locatie. Duizend leerlingen van vmbo-scholen uit de omgeving kunnen in korte sessies met hen in gesprek en álles vragen. Hoe ziet uw werkdag eruit? Hoe gaat dat, als je bij de politie werkt, als je chirurg bent, of hovenier, of advocaat, of kapper? Het beroepenfeest wordt gevolgd door een werkbezoek aan het bedrijf, of een ministage. Het is uitdrukkelijk de bedoeling dat leerlingen een professioneel netwerk opbouwen.

VMBO On Stage werd voor het eerst georganiseerd in 2007 en voldeed meteen aan een behoefte, weet Corine Korrel nog. “On Stage wérkt: van de eerste lichterding leerlingen is zo’n 35% uiteindelijk gaan werken bij een werkgever die ze via On Stage ontmoet hebben. Er zijn er zelfs die nu namens die werkgever als beroepsbeoefenaar

deelnemen aan On Stage.”

Hoe kwam je op het idee voor On Stage?

“Ik begon als een boze moeder. Dat begon al op de basisschool, met het gedoe op het schoolplein na de citotoets. Je kind mócht naar het vwo, of het móest naar het vmbo. Het adviesgesprek bij mijn kind dat naar het vmbo ging, leek wel een slechtnieuwsgesprek. (Sombere stem) ‘Het is vmbo geworden...’ Ik heb vier kinderen die op alle schooltypen zaten, van vmbo tot vwo, en ik merkte hoe verschillend daarop werd gereageerd. Later zag ik ook de verschillen in faciliteiten en bij de diploma-uitreiking: op het vwo werd daarvoor een bijzondere locatie afgehuurd, op het vmbo gebeurde dat gewoon in een lokaal op school, onder ongezellig tl-licht.

Ik ben me erin gaan verdiepen: de meerderheid van de twaalfjarigen gaat naar het vmbo, de meerderheid van de volwassenen kijkt erop neer. Het werkte op mij als een rode lap op een stier. Het kán niet dat dit onze houding is ten opzichte van twaalfjarigen. Daarom bedacht ik dit concept: een project waarin je toewerkt naar een beroepenfeest, waar vmbo-leerlingen beroepsbeoefenaren ▶

“Nadenken over je toekomst mag een feest zijn, ook voor vmbo'ers”

vmbo25jaar.nl

uit het lokale bedrijfsleven ontmoeten. Inmiddels draait On Stage in zo'n vijftig gemeenten. Maar nog steeds met dezelfde drie pijlers uit mijn oorspronkelijke plan: in de eerste plaats vmbo-leerlingen het gevoel geven dat ze ertoe doen, in de tweede plaats als beroepskeuzehulp, en in de derde plaats als manier om duurzame netwerken op te bouwen."

Om met het eerste te beginnen: die rode loper is best imponerend!

"Ik kreeg inderdaad wel eens de vraag of dat nou niet een beetje overdreven was, die rode loper en die erehaag. Maar het hoort er echt bij, want het dóet wat met je. De eerste paar meter zie je die leerlingen denken 'Doe normaal!', maar daarna zien ze bekenden uit het dorp of mensen die ze in de aanloop naar het evenement al gesproken hebben en gaan ze zwaaien, en aan het eind lopen ze fier rechtop. Later horen we terug: 'Ik vond het eerst ongemakkelijk, maar achteraf was het zo fijn, ik voelde me gewenst en belangrijk en welkom. Ik had het gevoel dat ik ertoe deed'. Dát is waar het om gaat bij On Stage."

Je nodigt bij de beroepsbeoefenaren ook advocaten en chirurgen uit. Dat zijn misschien niet de eerste beroepen waar mensen aan denken voor vmbo-leerlingen.

"En moet je het dan maar niet laten zien? Een

advocaat vroeg een keer 'Een evenement voor het vmbo? Daar heb ik toch niets te halen?' 'Nee, misschien nu niet', zei ik, 'maar zij wel bij jou!' Het kan toch niet dat we als een kind twaalf is vaststellen 'Je bent een werkbij' en dat het daarbij blijft? Wat is er gebeurd met dromen? Een kinderarts kan bijvoorbeeld uitleggen hoe zijn of haar werkdag eruit ziet, en ook welke functies er nog meer in het ziekenhuis zijn, voor als je die route naar dat beroep toch te lang of ingewikkeld vindt. Denk aan technische dienst of de catering. Het gaat erom dat de leerlingen een breed beroepsbeeld krijgen, dat ze zien wat er allemaal mogelijk is, dat ze mogen dromen. Nadenken over je toekomst mag een feest zijn, ook voor vmbo'ers."

Zijn er ook bijzondere beroepen waar leerlingen om vragen?

"Bij een van de allereerste On Stage-evenementen nam een docent contact op: hij had een leerling die wegininspecteur wilde worden en dat beroep zag hij niet op de lijst staan. Ik ben gaan bellen en het is gelukt om Rijkswaterstaat erbij te krijgen, ze kwamen met een grote wagen het terrein oprijden. Die leerling is na On Stage een paar keer met Rijkswaterstaat mee geweest en werkt daar inmiddels. Maar er is ook een uitvaartondernemer die uit zichzelf elk jaar meedoet. Die zegt 'Ik wist op mijn vierde al dat ik dit wilde worden, maar iedereen vond het raar. Al sta ik er voor één kind, ik kom!' Dat was voor mij ook een eye opener: ook beroepen

blijmhetvmbo

“JULLIE DOEN ERTOE.’ DAT IS DE BOODSCHAP VAN ON STAGE”

waar je het niet zo snel van denkt, kunnen voor kinderen een droomberoep zijn."

Netwerken is een belangrijk aspect van On Stage.

"Daarom is er ook een heel voorbereidingstraject én een follow up. Leerlingen maken vooraf bijvoorbeeld een eigen visitekaartje en er zijn voorbereidingslessen over sociale en zakelijke verkeersregels. Hoe schrijf je een brief of een email? Hoe spreek je iemand aan? Hoe stuur je iemand met wie je een fijn gesprek had achteraf netjes een bedankje? Dat zijn belangrijke zakelijke netwerkvaardigheden en je kunt niet van veertienjarigen verwachten dat ze dat uit zichzelf kunnen en doen.

Wat ze wél goed kunnen, is mensen om hun vingers winden. Ik heb vaak meegemaakt dat een bedrijf aanvankelijk terughoudend was, en bijvoorbeeld zei maar plek te hebben voor tien leerlingen. Dan waren er achteraf 25 langs geweest en zei zo'n ondernemer: 'Ik kon niet weigeren, ze waren allemaal zó leuk en gemotiveerd en enthousiast!'

Overigens doen we ook aan verwachtingsmanagement bij de bedrijven. Kinderen vinden een gesprek bijvoorbeeld vaak een beetje eng, en dan nemen ze twee andere leerlingen mee als een soort body guards. Die staan er dan wat ongeïnteresseerd bij, want die hebben andere interesses, maar richt je op de ene leerling, die met sterretjes in de ogen!" ▶

"Nadenken over je toekomst mag een feest zijn, ook voor vmbo'ers"

vmbo25jaar.nl

Een actueel onderwerp: stagediscriminatie. Ik kan me voorstellen dat deze opzet daarbij helpt.

"Dat vind ik een lastig onderwerp. Kijk, bij On Stage nemen we sowieso 50% van alle hindernissen weg. We hebben geregeld dat er 250 beroepsbeoefenaren met open armen op jou staan te wachten, ongeacht wie je bent. Als leerlingen dan vervolgens geen uitnodiging krijgen, ligt het soms ook aan hun eigen houding. Dan ben ik streng en accepteer ik niet dat ze ondernemers gaan betichten van stagediscriminatie. Het bestaat, helaas, maar dat is niet altijd wat er aan de hand is. En zeker bij On Stage niet. Als je onbeleefd bent, geen hand geeft, je capuchon ophoudt en je oortjes in, en geen interesse toont, dan is het niet zo raar dat een bedrijf je niet uitnodigt voor een vervolgbezoek. Als je dat stagediscriminatie gaat noemen, voel je je slachtoffer en dat lost niets op. Focus ook op je eigen rol en op die professionele vaardigheden, daar helpen we je graag bij."

Wat zou je graag zien veranderen in het vmbo-onderwijs?

"Het liefst zou ik willen dat we de armoedecirkel gaan doorbreken waar veel kinderen in zitten. We kunnen kinderen weerbaarder maken, niet door met ze te gaan paintballen, maar door serieus met ze over hun toekomst te praten en ze van jongs af aan mee te geven dat ze later hun eigen geld kunnen verdienen. Al is het maar door een keer te zeggen 'Hoe gaaf is dat, dat jij straks een baan kunt vinden waardoor je je eigen spijkerbroek kunt kopen!'"

Ik pleit al lang voor een schoolvak life skills, waar vakken als verzorging, levensbeschouwing en burgerschap samensmelten, met ook onderwerpen als obesitas, loverboys en de gevaren van internet.

Alles heeft met elkaar te maken. Een schoolvak met loopbaanoriëntatie en -begeleiding en toekomstdromen als rode draad: Wie ben ik, waar ben ik goed in, waar word ik blij van? Als dat allemaal bij één gespecialiseerde docent gelegd wordt, ontlast dat andere docenten. Zo'n docent zou je kunnen delen met meerdere scholen, en die kan dan ook patronen signaleren: als er bij de ene school loverboys aan het hek staan, staan ze er meestal ook bij een andere school."

Heb je nog meer tips voor vmbo-scholen?

"Mijn belangrijkste tip voor vmbo-scholen en -docenten is: onderhoud je netwerk. Het netwerk dat je leerlingen bij On Stage opbouwen is ook jullie netwerk. Nodig bedrijven uit de omgeving en stagebedrijven uit voor de kerstlunch of wanneer je als school iets te vieren hebt, nodig oud-leerlingen uit om gastlessen te geven. Het zijn voorbeelden voor jouw leerlingen, en kunnen hen misschien ook aan een stage helpen.

En voor docenten: wees betrokken. Bij elke editie van On Stage is er jammer genoeg altijd wel één groep die geen persoonlijke visitekaartjes heeft gemaakt, niet is voorbereid, niet weet wat de bedoeling is. Dan weet ik: dat ligt niet aan die kinderen, maar die docent of mentor was te druk, ziek of had er geen zin in. Soms staat een docent note bene buiten te kletsen terwijl het evenement aan de gang is. Die vraag ik naar binnen te gaan. Het zijn je leerlingen, daar wil en moet je bij zijn! Maar op individueel niveau zie ik gelukkig ook hoe betrokken veel docenten zijn en ook hoe verrast ze soms zijn. Lastige leerlingen zijn soms op On Stage helemaal in hun element. Dan hoor ik docenten zeggen: 'Dat joch, kijk 'm hier nou lopen!' En dan zijn ze apetrots."

Informatie

[Beroepenfeest VMBO On Stage](#)

Het motto 'Alles mag je worden. Behalve ongelukkig. Beloofd?', is ontleend aan een gedicht van Erik Menkveld.

#JohanvanderSandenErepenning

Corine Korrel is drager van de Prof. Johan van der Sanden-erepenning

"Met Peter Sprinkhuizen (voorzitter van de jury, red.) zou ik een gesprek hebben met de gemeente Tilburg die belangstelling voor On Stage had, en hij zei terloops: 'Hiernaast is nog een leuke bijeenkomst over LOB, kom nog even mee!' Ik ging nog aan de zijkant zitten, zodat ik snel weg kon. Halverwege het lezen van het juryrapport realiseerde ik me dat het over mij ging. Ik vond het een grote eer om de erepenning te mogen ontvangen, ook omdat ik de eerste van buiten het onderwijs was die hem kreeg. Ik heb in de periode daarna een paar lezingen gegeven en werd uitgenodigd voor de Uitblinkerslunch op Paleis Noordeinde. Met het Genootschap van de Grijsze Handen zien we elkaar nu een paar keer per jaar en schrijven we soms samen een opiniestuk. Het fijnste is dat het deuren opende, zowel bij scholen als bij bedrijven. Zo konden we duizenden extra vmbo-ers bereiken." ■

Tekst: Anne Wesseling | Fotografie: Hetty van Oijen

"Nadenken over je toekomst mag een feest zijn, ook voor vmbo'ers"

vmbo25jaar.nl

DE KEUZE IS REUZE

“Laat de ontwikkeling van talenten van leerlingen leidend zijn.”

In de kern ging ‘Vernieuwing vmbo’ over de invoering van nieuwe beroepsgerichte examenprogramma’s in de bovenbouw van het vmbo. Maar in de praktijk was het veel meer dan dat. Als er één woord is dat deze vernieuwing typeert is dat wel ruimte, voor leerlingen en voor scholen. In gesprek met Huibert de Jonge, adviseur voor het vmbo van het Markland College in Oudenbosch en daarvoor 16 jaar directeur van Ravelijn in Steenbergen.

Met ‘Vernieuwing’ vmbo zijn vanaf 2016/17 de 35 afdelingsprogramma’s vervangen door tien bredere profielen, is er een nieuwe structuur met een gemeenschappelijk deel, profielvak en beroepsgerichte keuzevakken geïntroduceerd en is LOB verankerd in de examenprogramma’s. Naast het actualiseren van verouderde inhoud, ook om deze beter te laten aansluiten bij het mbo en thema’s op de arbeidsmarkt, bestond er behoefte aan minder versnippering en een duidelijkere, meer flexibele en toekomstbestendige structuur. Vanaf 2013 waren er pilotscholen die de profielen mee-ontwikkelden. Inmiddels heet ‘Vernieuwing vmbo’ nieuw vmbo en wordt er nagedacht over de doorontwikkeling van het beroepsgerichte programma.

Over het proces van Vernieuwing vmbo, dat met het veld gestalte kreeg, is eerder [een artikel](#) verschenen.

De Vernieuwing vmbo is gemonitord en geëvalueerd. In 2024 verscheen het eindrapport

‘Een goede basis in het vernieuwde vmbo. Eindrapport monitor- en evaluatieonderzoek Vernieuwing vmbo 2016-2023.’

Er zijn scholen die de ruimte die de vernieuwing bood hebben aangegrepen om hun visie op de doorontwikkeling van hun onderwijs vorm te geven. Een ander deel van de scholen richtte zich vooral op de uitvoering van de vernieuwing en voerde de programma’s in zonder veel te veranderen (bron: Evaluatie Vernieuwing).

vernieuwing

De onderwijsloopbaan van Huibert de Jonge begon zo'n 44 jaar geleden aan een lts. Tot enkele jaren geleden was hij directeur van vmbo Ravelijn, indertijd pilotschool bij de Vernieuwing. Momenteel is hij, - na een interim opdracht als algemeen directeur op het Munnikenheide

College in Etten-Leur en Rucphen -, als adviseur verbonden aan het vmbo op Markland Oudenbosch, een brede scholengemeenschap van vmbo tot en met vwo. "Het proces en de impact van de vernieuwing is anders verlopen op beide scholen. Voor Ravelijn kwam de vernieuwing precies op het goede moment: de school was in beweging, vooral in de onderbouw. Het team wilde graag als pilotschool meedoen, omdat het naadloos aansloot bij de richting die men op wilde. Daardoor hebben zij de bedoeling van de vernieuwing veel sterker meegekregen: de ontwikkeling van onderwijs dat meer gericht was op vakmanschap, naar bredere oriëntatie in het vmbo met het oog op een goede vervolgokeuze. Op andere scholen neemt het inzicht en de omslag van een focus op vakmanschap naar een goede oriëntatie meer tijd in beslag. Met het praktijkgerichte programma, ingevuld met beroepsgerichte vakken omdat het profiel D&P als 'te theoretisch en teveel achter de computer' ervaren werd, bereidt Markland Oudenbosch nu ook mavo-leerlingen voor op hun vervolgoopleiding."

De vernieuwing heeft het vmbo zichtbaar in beweging gebracht. De nieuwe structuur maakte meer flexibiliteit en eigen keuzes mogelijk. Daardoor heeft elke school – en soms elk profiel – zijn eigen vernieuwing (bron Evaluatie Vernieuwing).

"Die verschillen zijn niet erg, als de leerling maar de kans krijgt om een bewuste keuze te maken en voorbereid aan het mbo begint. Vernieuwing vmbo was een ontzettend mooi proces met veel betrokkenheid van de scholen. Daarom: Als een meerderheid van scholen het 'wat' van een vernieuwing draagt, laat dat dan gebeuren en stel het niet steeds uit. Voor de invoering van het PGP in 2028 is

ook nog steeds niet bekend of het wel of niet verplicht is. Dat werkt uitstelgedrag in de hand. Het 'hoe' is aan de scholen. De schoolleiding is essentieel in het meenemen van docenten. Het is goed als je als school ruimte hebt om rekening te houden met je eigen context en regio. Daardoor blijft er ook wat te kiezen voor leerlingen en ouders."

Schoolleiders noemen de komst van keuzevakken en de mogelijkheden die dat biedt voor leerlingen als een grote winst van de vernieuwing. Gemiddeld bieden scholen 21 keuzevakken aan, op zes van de tien scholen kunnen leerlingen keuzevakken volgen buiten het eigen profiel (bron Vernieuwing vmbo).

"De keuzevakken zijn een van de mooiste ontwikkelingen uit de vernieuwing. Om de functie van keuzevakken: oriënterend, verdiepend of verbredend, goed uit de verf te laten komen, is een voortraject nodig met loopbaanleergesprekken: immers als leerlingen breder kunnen kiezen, moeten ze ook voorbereid zijn op die keuze. Die voorbereiding begint al in de onderbouw.

Bij Ravelijn kon een leerling kiezen uit 46 keuzevakken over de vier profielen heen. Vanuit het brede perspectief kun je steeds meer versmallen naar wat de leerling wil. Het is waar, dat leerlingen vroeg moeten kiezen, maar geef degene die het weet de mogelijkheid om zich in die stroom te ontwikkelen, en een ander die het nog niet weet de mogelijkheid om wat later te kiezen. Dat is goed voor de leerling en goed voor de betaalbaarheid.

Verbreiding leidt tot ontdekken. Als wij hier het keuzevak procesteknik niet zouden aanbieden, hoe moet een leerling daar dan anders ooit mee in aanraking komen? En als meiden - vaak tegen hun verwachting in - ontdekken dat ze lol krijgen in techniek en daar goed in kunnen worden, is dat een fantastische ervaring.

Meer keuzevakken bieden is niet meteen makkelijk organiseerbaar. Je moet het willen. Op Ravelijn hebben we laten zien dat het kan: op een vast moment gaven docenten meerdere keuzevakken tegelijk aan een combinatie van alle leerwegen, ook de TL. Dat vraagt om anders lesgeven: leerlingen meer verantwoordelijkheid geven voor hun leerproces door ze te leren werken met lesbrieven of omschreven opdrachten, in plaats van voor- en nadoen. De docent regisseert en arrangeert." ▶

De keuze is reuze

vmbo25jaar.nl

Zeker aanvankelijk stond het neerzetten van de hoofdstructuur centraal en bleef de integratie van LOB achter. In 2023 zegt ruim vier op de tien schoolleiders dat LOB nog minder ver ontwikkeld is dan men zou willen (bron Evaluatie Vernieuwing).

"Op Markland moet LOB nog een duidelijker rol gaan krijgen en is men ervan doordrongen, dat loopbaanleergesprekken waarbij leerlingen vanaf leerjaar 1 meer in regie zijn en hun eigen doelen stellen, hun motivatie versterkt. Dan leert de leerling dat hij/zij het voor zichzelf doet. Dat betekent voor docenten een transitie van mentorgedrag naar coachingsgedrag, in de stand van de 'v' (voorbereidend) van vmbo. De keuzevakken spelen daarbij een ontzettend belangrijke rol, juist ook voor een bredere oriëntatie. Zo wordt LOB de rode draad in het onderwijs.

Op Ravelijn volgden leerlingen de keuzevakken in leerjaar 4, ná het cspe in leerjaar 3 en in voorbereiding op het mbo. Op het Markland wordt het cspe in leerjaar 4 afgenomen. "Het cspe belemmert. Het BWI-examen duurt dit jaar 890 minuten. Het is niet helder wat we aftoetsen en waarom. Docenten voelen geen ruimte voor activiteiten buiten de methode. Ze richten zich op het cspe als einddoel, niet op een goede voorbereiding op het mbo en dus wordt LOB

minder belangrijk gemaakt. Het niveau vaststellen kan op een andere manier, met meer vertrouwen in docenten en met partners van buiten.

Een second best alternatief zou zijn om per module af te toetsen; dan kan het ook een grote opdracht worden in een SE. Daarom willen we graag meedoen aan het experiment PIE/BWI en eventuele andere experimenten. Met twee verplichte modules en zes keuzevakken is nóg meer maatwerk voor leerlingen mogelijk. Het onderscheid tussen profielvakken en keuzevakken is dan minder groot. Op Markland willen we leerlingen straks in twee brede uitstroomrichtingen - de technisch/technologische en de dienstverlenings- en maatschappelijke kant - laten kiezen, ook uit keuzevakken van profielen die we niet aanbieden. Door een diverser aanbod aan keuzevakken zou je ook anders naar de bemensing kunnen kijken. Daarbinnen blijven de profielen gewoon bestaan, alleen de opzet tot het diploma wordt anders en beter."

Nagenoeg alle schoolleiders beschouwen het vernieuwde vmbo als een goede basis voor vervolgonderwijs. Extra en gerichte impulsen, zoals Sterk Techniekonderwijs, de Wet doorlopende leerroutes vmbo-mbo en de pilots pgp, zijn nodig om positieve opbrengsten tot stand te brengen (bron: Evaluatie Vernieuwing).

"De vervolgstap en de afstemming met het mbo blijft lastig. Het programma Sterk Techniekonderwijs zorgt ervoor dat we als vmbo-scholen onderling zijn gaan samenwerken, maar de samenwerking met het mbo komt – uitzonderingen daargelaten – nog niet echt van de grond en lukt het niet de ontwikkeling van de leerling daarin centraal te stellen. Dat moet de focus zijn van alles wat we doen: voor de leerling!

Alle routes, van de basisberoepsgerichte leerweg tot en

met de havo, leiden op voor een beroepsopleiding, op het mbo of hbo. Dat besef dringt steeds meer door. Al die leerlingen moeten voorbereid worden op hun vervolg. Op Markland bieden we daarom nu T&T voor de mavo en voor de praktijkhavo. Een beperkende factor is dat in ons hele onderwijssysteem de focus ligt op wat een leerling niet kan, in plaats van wat de leerling wél kan. Dan zou het onderwijsstelsel simpeler ingericht kunnen worden, met uitstromen op verschillende vakkenniveaus in plaats van bijvoorbeeld een aparte mavo en havo." ■

keuzevakken

Tekst: Eva Voncken | Fotografie: Hetty van Oijen

De keuze is reuze

vmbo25jaar.nl

“Onderwijs is niet alléén onderwijs. Het draait ook om strategie en politiek.”

Dirk van der Spoel, voorzitter Adviesgroep vmbo

Dirk van der Spoel was voorzitter van de adviesgroep die tussen 2006 en 2008 plannen maakte voor de doorontwikkeling van het vmbo. Wat waren op dat moment de belangrijkste thema's, en hoe zijn die plannen inmiddels gerealiseerd (of niet)? “Wat je bedenkt als *quick win*, heeft vaak een lange adem nodig.”

Hoeveel ruimte hebben scholen binnen het onderwijsstelsel om hun eigen onderwijs vorm te geven? En in hoeverre maken ze daar gebruik van? Een jaar of acht na de invoering van het vmbo in 1999 was dat een van de belangrijke thema's die speelden. Daarom werd in 2006 Dirk van der Spoel gevraagd voorzitter te worden van een adviesgroep voor het vmbo-onderwijs. “Er was een grote groep van directeuren van vmbo-scholen die bij de minister van onderwijs het verzoek had neergelegd om méér ruimte te creëren om het onderwijs zelf te kunnen vormgeven”, herinnert hij zich. “De ruimte voor LOB gaf al mogelijkheden, maar men wilde meer.”

Onderwijsminister Maria van der Hoeven gaf de adviesgroep daarom als belangrijkste opdracht om samen met scholen, vervolgonderwijs en bedrijfsleven te zoeken naar ruimere mogelijkheden voor scholen

om binnen nader te bepalen kaders het eigen onderwijsaanbod te bepalen.

De Adviesgroep vmbo die Dirk van der Spoel bij elkaar bracht, bestond in feite uit twee groepen: een kerngroep van zo'n zes mensen, waarvan ook Wilma Bredewold en Hélène van Oostrom deel uitmaakten, en een bredere klankbordgroep van enkele tientallen onderwijsprofessionals, waar onder meer Jan van Nierop in zat.

Dirk van der Spoel is niet iemand die zegt ‘Zo moet het!’, meer iemand die vraagt ‘Hoe zullen we het doen?’ Zo ging hij ook te werk als voorzitter van de Adviesgroep vmbo. “We gingen het veld in en stelden de vraag breed: ‘Wat hebben jullie als vmbo nodig?’ Vervolgens organiseerden we conferenties om te presenteren wat we verzameld hadden.” ▶

Dirk van der Spoel

“WAT JE BEDENKT ALS QUICK WIN HEEFT VAAK EEN LANGE ADEM NODIG”

“Onderwijs is niet alléén onderwijs. Het draait ook om strategie en politiek.”

vmbo25jaar.nl

Naamgeving

Dirk van der Spoel was als docent, decaan en schooldirecteur en bestuurder vanaf het begin bij het vmbo betrokken geweest. Sterker: hij is de man die in de aanloop van de stelselwijziging de naam vmbo bedacht, als afkorting voor voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs. “Het was een verzamelterm voor de verschillende stromingen binnen het voorbereidende beroepsonderwijs, bedoeld om meer samenhang te creëren. Het doel bij de invoering van het vmbo was vooral dat leerlingen meer tijd en mogelijkheden zouden krijgen om zich te oriënteren. Voorheen koos je op je twaalfde voor de leao, lino of lts. Daarmee lag je beroepskeuze vast, je moest echt mazzel hebben om je koers nog te kunnen verleggen. Door die scholen samen te voegen in het vmbo, kwam er ruimte om in de onderbouw gezamenlijke aanloopprogramma's te maken, en de beroepskeuze een paar jaar naar achteren te verschuiven. Mede daarom werd het ook belangrijker om leerlingen te begeleiden bij het kiezen van een vervolgrichting, en werd LOB een onderdeel van het curriculum.”

LOB en doorstroom naar de havo

LOB (Loopbaanoriëntatie en -begeleiding) was een van de twee thema's waar de Adviesgroep vmbo zich in het eerste jaar op richtte. LOB was een integraal onderdeel van het vmbo-onderwijs. Loopbaanoriëntatie was daarmee niet langer iets dat een docent die een uurtje over had er even bij deed, er kwam serieuze aandacht voor – mede dankzij de ideeën van Marinka Kuipers, die een proefschrift schreef over loopbaancompetenties.

Een tweede thema was de doorstroom naar de havo. “Voorheen was dat een kwestie van willekeur: de ene school vond het prima, op de andere mocht het niet. Ook hier bleek er meer ruimte te zijn dan je zou denken. Maar scholen reageerden daar verschillend op. Sommige

scholen redeneerden ‘Er staat niet dat het niet mag, dus we doen het gewoon’. Andere waren terughoudend: ‘Als er niet expliciet staat dat het wél mag, doen we het niet.’ Ons advies was om de scholen zélf onderling afspraken te laten maken over de doorstroom van vmbo naar havo. Daar was wettelijk gezien genoeg ruimte voor.”

De conclusie van de Adviesgroep was dus tweeledig. “We ontdekten dat er inderdaad wettelijk gezien al genoeg ruimte was, bijvoorbeeld door LOB onderdeel te laten zijn van het curriculum. Maar we zagen ook een zekere ambivalentie: aan de ene kant vroegen scholen om meer ruimte, aan de andere kant was er koudwatervrees om daar ook daadwerkelijk gebruik van te maken.”

Bestuurswisseling

De stuurgroep was benoemd voor drie jaar, maar na een jaar viel het kabinet Balkenende II, en werd vervangen door Balkenende III. Na minister Maria van der Hoeven was nu staatssecretaris Marja van Bijsterveld verantwoordelijk voor het vmbo. De Adviesgroep vmbo, die na een jaar haar eerste bevindingen publiceerde in het rapport **‘Voortvarend vmbo. Samen koersen op bewegingsruimte’** viel tussen wal en schip. “Ze wisten in Den Haag eigenlijk niet meer wat ze met ons aanmoesten. Bij de afronding van ons rapport hebben we twintig minuten met de staatssecretaris kunnen praten en bij de overhandiging een half uur. We waren daarover not amused. Het ministerie ging vervolgens op zoek naar een nieuwe opdracht voor ons. We hebben er in elk geval voor geijverd dat de Stichting Platform VMBO de opvolger werd van de adviesgroep, als onderhandelaar namens het vmbo-werkveld.”

Ambivalentie

Heeft de adviesgroep invloed gehad op het beleid? Dirk van der Spoel is er ambivalent over. “Wat je bedenkt als quick fix, heeft vaak een lange adem nodig. Toen ik

Dirk van der Spoel

“HET NEGATIEVE BEELD VAN HET VMBO ECHT BEGINT TE KANTELEN”

in de Adviesgroep vmbo zat, dacht ik: ‘We zitten aan de overlegtafels, nu kunnen we écht meebepalen hoe het beleid eruit komt te zien. Maar dat is niet altijd waar gebleken.’

Na een korte stilte: “Een van de teleurstellingen van het landelijke werk dat ik deed, was dat de wetgever soms meer aan zichzelf denkt dan aan degenen waarvoor je een wet uiteindelijk maakt: de leerlingen. Politici spreken graag en vaak met het veld, maar onthouden uiteindelijk vooral wat in hun kraam te pas komt. Je kunt nog zulke mooie argumenten hebben, maar als het niet in de

politieke kleur past, zijn ze tegen dovemansoren gericht. Dat is frustrerend, maar die ambivalentie is er nu eenmaal.

“Ik had ook gehoopt dat er echt een onderwijsbeweging op gang zou komen waarbij leerlingen bijvoorbeeld elementen uit hun mbo-vervolgopleiding al op het vmbo zouden kunnen doen. Dat wordt inmiddels vaak beleden, maar nog niet vaak gerealiseerd. Het zou een van mijn grote wensen zijn als dat goed geregeld werd. Hier speelt ook weer die ambivalentie: er zijn mooie plannen en ideeën, maar als het dan daadwerkelijk gerealiseerd moet worden, zijn er ineens beren op de weg.” ▶

“Onderwijs is niet alléén onderwijs. Het draait ook om strategie en politiek.”

vmbo25jaar.nl

Strategie

De reden daarvoor? "Verandering binnen het onderwijs is complexer dan je denkt. Onderwijs is niet alleen onderwijs, het is ook strategie en politiek. Scholen hebben hun eigen koninkrijken. Daarbij kunnen licenties ook onderwijsontwikkelingen sturen of remmen. Het idee om één onderwijslicentie te maken voor het vmbo, heeft het bijvoorbeeld niet gehaald, ook omdat een aantal politici niet wilde dat er opnieuw aan het onderwijs gerommeld werd."

Na zijn werk voor de Adviesgroep werd Dirk van der Spoel onder meer bestuurd bij een scholengroep, en daar merkte hij in de praktijk hoe weerbarstig dit soort processen zijn. "Ik was in de positie om dingen te veranderen en alle elementen waren aanwezig. Toch kwam die samenwerking ook daar niet goed van de grond. Een van de oorzaken is de fragmentatie binnen het onderwijs. Ik had me daar eerder al hopeloos over opgewonden. Dan moest het curriculum helemaal opnieuw vormgegeven en begon het vmbo in klas 1, en het mbo begon in het eerste jaar mbo. Vind je het gek dat het dan niet aansluit? Het zou een gezamenlijke ontwikkeling moeten zijn."

Dat er nog steeds een kloof zit tussen vmbo en mbo, net als tussen havo en hbo, vindt hij dan ook teleurstellend. "Op de een of andere manier zijn we nog niet in staat om daadwerkelijk bruggen te bouwen. Er moet een stroming komen binnen het onderwijs die zegt 'We gaan dat samen regelen'. Maar waar die vandaan moet komen, weet ik niet zo een, twee, drie."

Imago

Een ander onderwerp waar de Adviesgroep zich op richtte, was de verbetering van het imago van het beroepsonderwijs. "Begin jaren negentig was er al grote tevredenheid bij ouders en leerlingen over het vmbo. Maar de mensen die er niets mee te maken hadden, keken er met een negatieve blik naar, en zij kregen gemakkelijker gehoor. We wilden het vmbo op een positieve manier onder de aandacht brengen."

De Adviesgroep besloot daarom een prijs in te stellen voor mensen die zich verdienstelijk hadden gemaakt voor de vmbo-leerlingen. "Hoogleraar Johan van der Sanden was destijds een van de weinige wetenschappers die bewust de beroepsleerlingen op de korrel had: hoe konden we het voor hen gemakkelijker maken om te leren? Ik heb hem een aantal keren gesproken en toen hij onverwacht overleed, hebben we in overleg met de familie de prijs aan hem opgedragen."

Dragers van de erepenning

De Prof. Johan van der Sanden-erepenning is vanaf 2006 aan tien mensen uitgereikt, die zich allemaal op een bijzondere manier verdienstelijk hebben gemaakt voor het vmbo.

"Corine Korrel bracht bijvoorbeeld leerlingen in contact met beroepsbeoefenaren, wat veel beter werkt dan alleen op een school rondkijken. Ad van Andel had een mooie nieuwe benadering op zijn nieuwe school in Houten, en Inge Kirsten maakte zich hard voor LOB."

Er was vaak een list nodig om nietsvermoedende winnaars naar de prijsuitreiking op een landelijke dag te krijgen. "Je kunt het ontvangen van de erepenning vergelijken met het krijgen van een lintje. Dat geheimhouden van de uitreiking was ongelooflijk leuk, ik heb dat altijd met veel plezier gedaan."

Waar hij, tot slot, vooral blij mee is? Dat het negatieve beeld van het vmbo echt begint te kantelen – wellicht mede dankzij die positieve aandacht. "Er komt ook steeds meer wetenschappelijk onderzoek naar het beroepsonderwijs. Alles bij elkaar zie ik echt een positieve ontwikkeling."

Het is daarbij nog steeds fijn dat vmbo-leerlingen hun onderwijsloopbaan zo divers kunnen insteken, dankzij de opzet met profielen en keuzevakken. Dat leerlingen de nieuwsgierigheid mogen hebben om over hun gekozen richting heen te kijken, zonder dat dat de vaart uit hun opleiding haalt, is een van de mooie aspecten van het vmbo. Dat is waar het uiteindelijk ook allemaal om begon." ■

bruggenbouwen

Tekst: Anne Wesseling | Fotografie: Hetty van Oijen

"Onderwijs is niet alléén onderwijs. Het draait ook om strategie en politiek."

vmbo25jaar.nl

“HET VMBO IS EEN PRACHTIGE START”

De ouders: Els en René Pessers, Oisterwijk

In 2010, bij het tienjarig bestaan van het vmbo, werden Els en René Pessers geïnterviewd voor een ouderbrochure, met uitleg en ervaringsverhalen over het vmbo. Ze waren destijds al vol lof over het vmbo. Hoe kijken ze terug op die periode en hoe is het nu met hun zoons Luuk en Martijn?

Om met het laatste te beginnen: goed! Els laat een bericht van Luuk zien dat net binnenkwam: hij is met twee vrienden eigenaar van een succesvol bedrijf in de online vacaturemarketing, en ze hebben zojuist de sleutel gekregen van hun nieuwe, grotere, kantoor. Martijn is teamleider in de gezondheidszorg en maakt plannen om een eigen locatie voor begeleid-wonen op te zetten. Ze hebben écht hun plek gevonden, zeggen Els en René Pessers, en dat is mede dankzij hun start op het vmbo.

Van 2010 naar nu

We lopen de afgelopen vijftien jaar in sneltreinvaart door: in 2010 volgde Luuk op zijn vmbo-t-schoon het profiel Economie en Handel. Hij stroomde daarna door naar een tweetalige mbo-opleiding en daarna naar het hbo. Vervolgens deed hij een paar jaar ervaring op bij bedrijven, totdat twee vrienden hem vroegen hun start-up te komen versterken. Ze hadden een goed idee, maar nog nauwelijks omzet. Kon Luuk misschien helpen? Het was even spannend, maar ging uiteindelijk zo goed dat hij mede-eigenaar werd van het bedrijf. Inmiddels hebben ze 25 mensen in dienst.

Els: “Voor Luuk komen alle lijntjes nu samen. Het vmbo ging hem gemakkelijk af dus hij had ruimte om veel dingen naast school te doen, waardoor hij zich op sociaal gebied enorm ontwikkelde. Luuk wist wat hij wilde en zei van jongs af aan al: ‘Later wil ik een eigen bedrijf.’ Op het vmbo en mbo heeft hij echt kunnen uitvinden wat hij leuk vindt en wat bij hem past.”

Ook Martijn doorliep achtereenvolgens het vmbo (het profiel Economie en Ondernemen) en het mbo (de opleiding Manager handel). De hbo-opleiding Commerciële Economie was het niet voor hem, maar hij behaalde vervolgens wel een duale bachelor-degree, waarbij hij een dag in de week een hbo-opleiding volgde bij Fontys in Eindhoven en drie dagen per week werkte bij sportwinkelketen Decathlon. Een mooie manier van leren, vindt Els. “Je kunt de theorie direct toepassen in de praktijk, en je mede-studenten doen dat ook bij hun bedrijf. Je leert enorm veel in zo’n setting.”

Maar toen Martijn, middenin de coronatijd, een baan kreeg waarbij hij alleen nog maar achter de laptop zat, bleek al snel dat hij daar toch niet gelukkig van werd. Hij kwam zelf met het idee om over te stappen naar de zorg.

Els: “Achteraf gezien zat dat sociale er altijd al in. Op school had hij ook al eens stage gelopen in een instelling voor doofblinden. Maar hij wist destijds niet wat hij moest kiezen en volgde de stroom.” Nu kon hij instromen als startend begeleider in een beschermde woonvorm. Al snel bleek dat hij echt een klik had met de cliënten – een voorwaarde om toegelaten te worden tot de interne opleiding.

René: “Hij moest wel een nieuwe opleiding volgen, maar hij heeft die in een jaar afgerond en is inmiddels nu een half jaar teamleider. Het is een succesvolle switch geweest, hij zit nu helemaal op zijn plek.” ▶

“Het vmbo is een prachtige start”

vmbo25jaar.nl

Ideaal pad

Hun zonen volgden verschillende paden, maar allebei zitten ze op een plek die pást. De route vmbo-mbo-hbo lijkt een omweg, maar als ze terugkijken was het voor Martijn en Luuk het ideale pad. De route duurt langer, maar dat vindt Els eigenlijk juist 'een grote pré'. Er staat namelijk ook veel tegenover. Zo hadden Luuk en Martijn in hun vmbo-tijd volop tijd om zichzelf op andere manieren te ontwikkelen dan alleen vanuit de schoolboeken. "Ik zeg wel eens: vmbo'ers hebben gewoon andere vaardigheden en interesses. Luuk en Martijn zijn sportieve en sociale doeners. Ze waren in hun middelbare schooltijd vaak buiten en ondernamen veel in vriendengroepen. Zelf zat ik op die leeftijd twee uur per dag te lezen, dan mis je eigenlijk best veel op dat sociale vlak. Als Martijn met zijn voetbalteam in de woonkamer zat en ik hoorde hoe die jongens het voortouw namen en hoe ze opstonden in een groep, dacht ik wel eens: 'Ik wou dat ik dat kon!'"

Een tweede voordeel van de langere route is dat leerlingen bij een doorstroom naar het hbo net iets volwassener zijn. "Toen Luuk aan zijn hbo-opleiding begon, was hij twee jaar ouder dan een havist die direct doorstroomt. Hij wist wat hij wilde. En hij was er ook echt aan toe, hij was supergemotiveerd en heeft hard gewerkt. Ik vraag me af of dat twee jaar eerder ook zo was geweest."

Tweetalig vmbo

Is er iets dat ze aan het vmbo-onderwijs zouden willen

veranderen? Tijdens het interview in 2010 waren Els en René voorstander van een tweetalig vmbo, en dat zijn ze nog steeds. Els: "Luuk volgde na het vmbo een tweetalige mbo-opleiding. Dat was in het begin best pittig, maar het bood ook de uitdaging die hij nodig had. Die uitdaging zou je ook op het vmbo al kunnen geven." Bovendien, zegt René: "Ik ben service manager bij een bank en ik zie in mijn omgeving dat het Engels steeds belangrijker wordt. Hoe makkelijk is het dan als je vanaf het begin dat vanaf de middelbare school al hebt meegekregen?"

Els zou daarnaast voorstander zijn van een vijfjarig vmbo. "Dan zijn leerlingen een jaar ouder als ze een keuze voor een vervolgopleiding moeten maken, dat moment komt nu vaak toch net te vroeg. En je kunt dan ook de activiteiten meer gelijk trekken. Bij schoolreizen bijvoorbeeld: je hoort nu vaak dat de havisten en vwo'ers bijvoorbeeld een week naar Rome gaan, en de vmbo'ers een dagje op pad binnen Nederland. Dat is eigenlijk raar, want ook zij leren veel van ervaringen in het buitenland. Dat zagen we ook toen Luuk op het mbo een tijd stage liep op Malta. Hij moest ineens van alles zelf regelen en werd daar in korte tijd heel zelfstandig van."

Compleet pakket

Hebben ze nog advies voor ouders die nu een kind hebben dat naar een vmbo-school gaat? "Wees blij met dat advies!", zegt Els. "Het vmbo is een prachtige start. Het is echt een goed fundament voor wat erna komt

trotseouders

VMBO'ERS ZIJN DOORZETTERS

en biedt een compleet pakket met naast theorie ook aandacht voor vaardigheden en beroepsoriëntatie."

En wat die langere route betreft: als je er als ouders middenin zit, lijkt het heel wat, maar op de lange termijn maken die een of twee jaar extra echt niet zoveel uit. Vertrouw erop dat het goed komt en dat je kind echt zijn of haar plek vindt. Voorbeelden te over! Els heeft een communicatie-bureau en ziet daar om zich heen volop succesvolle oud-vmbo'ers.

"En het ondernemerschap van Luuk en Martijn zie ik ook terug bij hun school- en studievrienden, waarvan er

ook veel een eigen bedrijf hebben, vaak in de duurzame sector. Het zijn mensen die dingen voor elkaar krijgen en veel bereiken. Misschien ook omdat ze het niet cadeau hebben gekregen: als het je niet aangewaaid komt, moet je ervoor werken. Het zijn doorzetters. Als ze ergens aan beginnen, dan gaan ze er ook voor."

Tot slot: kijk gewoon goed naar je kind. Want kinderen doorlopen het onderwijs toch allemaal op hun eigen manier. "De interesses en kwaliteiten die vmbo'ers hebben, komen binnen het vmbo vaak veel beter tot hun recht dan op de havo of het vwo. En die interesses en kwaliteiten mogen we best wat meer waarderen." ■

Meer informatie

[Lees hier het interview met Els en René Pessers in de uitgave 'Naar het vmbo'.](#)

Tekst: Anne Wesseling | Fotografie: Hetty van Oijen

"Het vmbo is een prachtige start"

vmbo25jaar.nl

“Ik zou het lesgeven voor geen goud meer willen inruilen”

Zijinstromer Faiz Ouassghiri, docent Economie en praktijkgericht programma D&P

Faiz Ouassghiri stapte tien jaar geleden over van het bedrijfsleven naar het onderwijs. Hij is docent Economie en Vakhoofd voor het praktijkgerichte programma D&P op de Melanchthon Scholengemeenschap, vestiging Kralingen, de school waar hij vroeger zelf op school zat. “Het kennismakingsgesprek voelde als thuiskomen.” ▶

“Ik zou het lesgeven voor geen goud meer willen inruilen”

vmbo25jaar.nl

Als de leerlingen van Faiz Ouassghiri met de klas een bezoek brengen aan de haven, gaat hij altijd mee. Vooraf vraagt hij dan of ze wel eens zo'n grote zeecontainer hebben gezien, van veertig voet. 'Ja meneer, op een vrachtwagen!' Dan zegt hij: 'Let maar op, straks lijken het net legoblokjes'. Daar kunnen de leerlingen zich dan niets bij voorstellen, totdat ze aan de kade staan te kijken naar het laden. "Die vrachtschepen zijn zo groot, de containers lijken écht net legoblokjes. Dat is zo indrukwekkend."

Faiz Ouassghiri is docent Economie en vakhoofd voor het praktijkgerichte programma D&P op het Melanchton Scholengemeenschap, vestiging Kralingen. Hij kent de haven van binnenuit. Nadat hij (op dezelfde school) zijn mavo-diploma had gehaald, volgde hij achtereenvolgens een mbo-opleiding in de logistiek en een hbo-opleiding internationaal management. Direct na zijn afstuderen werd hij door een internationaal bedrijf benaderd voor een traineeship voor de functie van supervisor in de Rotterdamse haven. Hij zat naast machinisten op de kraan en naast de laders op het dek – 'zeezijde' en 'landzijde' en alles ertussenin. Als supervisor was hij verantwoordelijk voor een soepele logistiek – ook als, zoals op zijn eerste dag gebeurde, er een container losschiet waardoor een weg wordt geblokkeerd. "Iedereen kijkt naar je:

'Wat nu?' Dan moet je met spoed een reach stacker regelen om de container weg te halen, en intussen zorgen dat de rest van het logistieke proces door blijft gaan. Dat soort momenten zijn spannend en hectisch, maar dat is juist wat de haven zo leuk maakt."

Na vier jaar stapte hij over naar een bedrijf dat een nieuw financieel systeem wilde uitrollen door Europa, het Midden-Oosten en Afrika. "Ik was regelmatig in Slowakije om trainingen te geven aan medewerkers van het service center. Dat bleek mij goed te liggen, tot mijn eigen verrassing

hetroerom

DEZE DOCENT KENT DE ROTTERDAMSE HAVEN VAN BINNENUIT

eigenlijk. Als jong kind vond ik het verschrikkelijk als ik voor de klas iets moest uitleggen. Nu vond ik het juist heerlijk om kennis over te brengen en vragen te beantwoorden. Toen mijn leidinggevende vertelde dat op termijn mijn afdeling zou verhuizen naar Bratislava en dat mijn functie zou worden opgeheven, begon na een tijdje de gedachte bij me op te komen: 'Zou het onderwijs misschien iets voor me kunnen zijn?' Net in die tijd leerde ik mijn huidige vrouw kennen, zij werkte al in het onderwijs en zei: 'Doen!'

Hoe is dat vervolgens gegaan?

"Ik had geen idee hoe je dat aan moest pakken, maar op een familiefeestje hoorde ik van

iemand over de kopopleiding: als je al een hbo-diploma hebt, kun je daarmee binnen een jaar je onderwijsbevoegdheid halen. Thuis zocht ik meteen informatie op. De kopopleiding voor Economiedocent op de Hogeschool Rotterdam sloot inderdaad aan bij mijn vooropleiding. Vervolgens ging het snel: ik nam contact op, we planden een afspraak in, en ik moest voor een bepaalde datum een stageplek regelen. Het eerste wat in me opkwam was de school waar ik zélf mijn mavodiploma had gehaald.

Het eerste gesprek herinner ik me nog goed. Ik was in de wijk waar ik was opgegroeid, in een schoolgebouw waar ik de weg kende. Tijdens het ▶

"Ik zou het lesgeven voor geen goud meer willen inruilen"

vmbo25jaar.nl

gesprek liep er toevallig ook een docent langs die me herkende. Het was een kennismakingsgesprek, maar het voelde als thuiskomen. Ik heb er stage gelopen en mijn bevoegdheid gehaald, en ik ben gebleven.”

Hoe beviel de combinatie werken en leren?

“Het was even wennen omdat ik zo lang niet in de schoolbanken had gezeten, maar ik genoot ervan. We zaten in een klas met ongeveer twintig studenten, je gaat wat je leert tegelijkertijd toepassen en je deelt je ervaringen. Je bouwt echt een bijzondere band op. Het leukste vond ik de rollenspelen, waarin we met elkaar praktijksituaties uit de klas naspeelden. Als zijinstromer leerde ik daar veel van.

Je merkt tijdens de opleiding trouwens ook hoe belangrijk een goede begeleiding vanuit de school is. Op mijn school ging dat gelukkig super. Ik had op vaste tijden overleg met mijn stagebegeleider en er was voldoende tijd om op school aan mijn opdrachten te werken. Sommige studiegenoten werden tijdens hun stage gelijk volop voor de klas gezet vanwege het lerarentekort en moesten dan 's avonds hun lessen voorbereiden én hun opdrachten nog maken. Dat is teveel, dat maakt het lastig om de opleiding goed vol te houden.”

Je had al ervaring als docent voor volwassenen. Hoe was het om tieners les te geven?

“Tieners zijn een grotere uitdaging om les te geven dan volwassenen, maar ik vond het geweldig. Het grootste verschil is dat je echt moet werken aan de relatie met de leerlingen. Je wilt natuurlijk dat ze het voor zichzelf doen, maar je merkt al snel dat ze vooral gaan presteren omdat ze jou als

zijinstromers

docent graag mogen. Tegelijkertijd wil je ook dat ze je respecteren. Daar moet je een balans in leren vinden: we kunnen grapjes maken, maar ik geef ook duidelijk aan: ‘Nu gaan we weer aan het werk’.

Het voordeel van zijinstromer zijn, is dat ik gemakkelijk de lesstof kan koppelen aan praktijksituaties die ik uit eigen ervaring ken. Ik heb bij mijn tweede werkgever ook veel met computers gewerkt, die praktische kennis komt vooral bij het praktijkgerichte programma en D&P goed van pas. En als de leerlingen een bezoek aan de haven brengen, ga ik natuurlijk mee. Dan laat ik van tevoren filmpjes zien en vertel vanuit mijn ervaring wat ze kunnen verwachten.”

Is het onderwijs veranderd sinds je zelf op school zat?

“Ja, heel erg! Er is veel meer aandacht voor de praktijk. In mijn tijd hadden we op de mavo elke week een blokuurtje handvaardigheid en dat was het. Verder zaten we in een busopstelling, zelfs bij muziekles. Tegenwoordig hebben we in de tl een praktijkgericht programma, de leerlingen gaan op reis naar Frankrijk en Duitsland, en er zijn veel bedrijfsbezoeken, bijvoorbeeld naar de Nederlandse bank of naar de Rotterdamse haven.

Voorals het gaat om techniek gebeurt er veel. Ik heb nu bijvoorbeeld contact met mensen van de opleiding Elektrotechniek Plus. Ze geven gastlessen op school, en tijdens de Week van de Techniek volgen leerlingen daar workshops. Dat werkt: ik heb nu twee leerlingen die zich voor die mbo-vervolgopleiding hebben ingeschreven. Bij technische opleidingen krijgen leerlingen zoveel kansen en mogelijkheden, soms denk ik: had ik die maar gehad in mijn tijd. Bij Elektrotechniek Plus leggen ze zelfs voor elke student maandelijks honderd euro opzij, die mag je dan na twee jaar gebruiken om je rijbewijs te halen of een scooter te kopen. ▶

kopopleiding

“Ik zou het lesgeven voor geen goud meer willen inruilen”

vmbo25jaar.nl

Ik zie ook wel dingen die nog beter kunnen. Het is bijvoorbeeld lastig voor vmbo, mbo en het bedrijfsleven om tijd vrij te maken voor overleg over hoe je de doorstroom vmbo-mbo en van mbo naar het bedrijfsleven nog zou kunnen verbeteren. Eigenlijk moet je gewoon een paar keer per jaar bij elkaar zitten om zaken te finetunen. Iedereen wil dat wel, maar qua planning lukt het vaak niet."

Wat wil je je leerlingen meegeven?

"Ik wil ze vooral ook meegeven dat er nog een andere wereld is dan alleen die van je telefoon en je computer. Leerlingen zitten zoveel binnen. Als ik nu door Rotterdam Crooswijk loop: de speeltuintjes zijn leeg. Zelf was ik als kind altijd buiten aan het spelen. Leerlingen vinden het geweldig als ik daarover vertel. 'Maar meneer, wat voor spelletjes deden jullie dan?'

Buiten spelen is ook belangrijk voor de sociale vaardigheden. Op straat leer je om makkelijk contact te maken met mensen die je nog niet kent. Échte mensen. Leerlingen van nu vinden dat vaak lastig. Corona heeft wat dat betreft ook niet geholpen. Als je hier twee jaar geleden door

de aula liep, zat iedereen op een beeldscherm te kijken. Ik ben blij dat de school nu telefoonvrij is. De leerlingen praten meer met elkaar, het worden weer tieners. Ze gaan meer achter elkaar aanrennen, dat krijg je natuurlijk ook. Maar dat heb ik liever dan dat ze in hun uppie naar een scherm zitten te kijken."

Wat zeg je tegen mensen die overwegen om over te stappen naar het onderwijs?

"Ik zeg: 'Neem die stap!' Als je je door twijfel laat afschrikken, kom je er nooit achter of het onderwijs bij je past. Mijn passie voor het lesgeven is tijdens en na de opleiding alleen maar gegroeid. Ik vind het geweldig om met jongeren te werken. Het geeft ook zoveel voldoening.

Over een paar maanden is er weer een diploma-uitreiking, daar kijk ik nu al naar uit. Zo'n leerling die zegt 'Meneer, dank u wel, u was wel streng maar het was nodig', en dan een bosje bloemen komt geven... Zit jij nu met tranen in je ogen? Joh, je moet mij zien op zo'n dag! Ik ga niet zeggen dat werken in het onderwijs altijd makkelijk is, maar ik zou het voor geen goud meer willen ruilen voor iets anders."

Meer informatie

Lees [hier](#) een eerder interview met Faiz Ouassghiri over het praktijkgerichte programma D&P.

passievoorhetvak

Tekst: Anne Wesseling | Fotografie: Hetty van Oijen

"Ik zou het lesgeven voor geen goud meer willen inruilen"

vmbo25jaar.nl

“Als het erin zit, komt het er echt wel uit”

Teamleider Franca Lentz over de meerwaarde van het praktijkgerichte programma voor leerlingen in de theoretische leerweg

Eigenlijk wilde ze onderzoeker worden. Maar toen ze naast haar kopstudie biologie eenmaal les gaf op een mbo en een categorale mavo ontdekte ze: onderwijs is het hélemaal. Inmiddels is ze meer dan 20 jaar verbonden aan Singelland VHS, waarvan de laatste vier jaar als teamleider tl bij de vmbo-school in Drachten. In gesprek met Franca Lentz, initiatiefnemer en warm pleitbezorger van de praktijkgerichte programma's, in nauwe verbinding met de beroepsgerichte profielen van de school. ►

“ Als het erin zit, komt het er echt wel uit “

vmbo25jaar.nl

“Op Singelland VHS gebruiken we de term ‘mavo’ bij voorkeur niet”, vertelt Franca. “Dat doet afbreuk aan de intentie dat we met z’n allen vmbo zijn. De term ‘mavo’ benadrukt de aansluiting met de havo en suggereert een afstand met de beroepsgerichte leerwegen. Terwijl het juist zo mooi is dat we hier al die leerlingen én faciliteiten bij elkaar hebben. Het praktijkgerichte programma in de tl versterkt dat en is enorm populair.” De VHS is ontstaan door een fusie van afzonderlijke locaties, met verschillende culturen en denkwijzen. “Het heeft best even geduurd, maar we zijn er heel goed in geslaagd om met de basis- en kaderberoepsgerichte leerwegen en de theoretische leerweg gezamenlijk één vmbo te vormen.

Het schoolmotto ‘Talent in ontwikkeling’ komt onder meer tot uitdrukking in de dakpanklassen van de VHS: basis-kader, kader-tl en tl-havo. Franca: “In deze omgeving wordt voorzichtig geadviseerd. De laatste jaren hadden we een aantal zakkers voor het tl-examen. Ik was benieuwd of het ‘kansrijk bevorderen’ wat we hier doen, daar een rol in speelt. Een leerling kan bijvoorbeeld van de basisberoepsgerichte leerweg doorstromen naar kader 2 en vervolgens naar 3 tl. Maar uit onze analyse bleek, dat het gros van de zakkers havo/vwo-leerlingen zijn die in de tl instromen en – waarschijnlijk – een motivatieprobleem hebben.”

Masterchef VHS

In 2020 en amper twee weken in functie als teamleider vraagt ze subsidie aan voor een praktijkgericht programma (pgp). “Met een beroepsgericht programma geef je leerlingen een beter beroepsbeeld en een opleidingsbeeld. Daardoor kunnen ze een bewuste keuze maken voor een mbo-opleiding en zal de uitval afnemen. We doen het natuurlijk ook omdat het voor de tl-leerlingen fijn is om praktisch bezig te zijn. Dat misten ze. Er waren leerlingen die om die reden van 2 tl switchten naar de derde klas kader.”

goede plek

HOE MOOI ZOU HET ZIJN ALS HET PGP IN DE HAVO EEN VERVOLG ZOU KRIJGEN!

Het praktijkgericht programma is niet voor niks verplicht op Singelland VHS: “De skills die je opdoet in een praktijkgericht programma zijn waardevol voor de rest van je leven, vanwege de kennismaking met bedrijven, de presentatievaardigheden die je opdoet en vanwege de verbinding met basis- en kaderleerlingen. Die verbinding begint al in de eerste klas bij de talentlessen. Daarin kunnen leerlingen kiezen wat ze leuk vinden of waar ze nieuwsgierig naar zijn, van filosofie tot MasterChef VHS. In die lessen zitten alle leerlingen door elkaar. Dat beïnvloedt niet alleen de sfeer in de school, maar ook hoe er over elkaar gedacht wordt.”

De school heeft aardig wat veranderingen doorgevoerd. Het aantal profielen is teruggebracht tot vijf, namelijk BWI, PIE, Z&W, HBR en D&P. De gemengde leerweg met het programma D&P is opgeheven. “Vanwege het kleine aantal basis- en kaderleerlingen bij BWI en PIE hebben we vier jaar geleden t’ers in klas 3 aangeboden om vier uur een beroepsgericht programma mee te volgen; voor een certificaat en buiten het curriculum om. De t’ers vonden dat ‘extraatje’ fantastisch! Zo wist ik dat er animo voor praktijkgerichte programma’s bestond. Het jaar erna zijn we meteen gestart met het praktijkgerichte programma Z&W, terwijl ▶

“ Als het erin zit, komt het er echt wel uit “

vmbo25jaar.nl

de vierde klas nog een jaar een beroepsgericht programma bij een van de vijf profielen volgde voor een certificaat. Op dat moment hadden we eigenlijk geen gl meer nodig."

verbinding

Als tweede pgp koos de school voor BWI, omdat dat in de keuzes van leerlingen een forse tegenhanger vormt. "MVI vormde een goede toevoeging, omdat het profiel zich richt op een ander type leerling en in onze regio niet aangeboden wordt. Bovendien hadden we een docent in huis die het dolgraag wilde geven. Omdat PIE nu ook graag wil aansluiten, bieden we vanaf komend schooljaar voor PIE en BWI samen het programma TIV aan, naast Z&W, MVI en HBR."

Frisse kijk

Leerlingen volgen in de derde en vierde klas wekelijks vier aaneengesloten uren een pgp. In de eerste zes tot acht weken leren ze een aantal beroepsgerichte vaardigheden en oriënteren ze zich op de gekozen richting. De ervaring met BWI wees uit dat materialenkennis en omgaan met gereedschappen nodig is. Na deze eerste periode starten t'ers met verschillende projecten, soms met de school als opdrachtgever, soms met een opdrachtgever van buiten. Neem de Health Hub Roden: een omgeving waarin bedrijven en studenten, van het mbo tot en met de universiteit, samenwerken. "Onze leerlingen krijgen een casus, waarin ze aanpassingen bedenken voor iemand die bijvoorbeeld vanwege een ongeval extra hulp nodig heeft. Die casus werken ze op school uit. MVI heeft een interactieve plattegrond gemaakt voor een

kinderboerderij. BWI-leerlingen maken, in opdracht van Bouwmensen, met de basis- en kaderleerlingen een tiny house. Leerlingen presenteren hun eindproduct aan de opdrachtgever en voor hun examen reflecteren ze op hun programma en vervolgkeuze."

T'ers volgden voorheen hun praktijkgericht programma tegelijk met de beroepsgerichte uren van basis- en kaderleerlingen, begeleid door een andere docent, vertelt Franca. "Nu de aantallen groter zijn, stappen we volgend jaar over op aparte uren. Alle beroepsgerichte docenten die een praktijkgericht programma verzorgen, zijn korter dan vijf jaar aan de school verbonden en hebben een frisse kijk op het programma. In een praktijkgericht programma zijn docenten meer coach dan lesgever, werken ze projectmatig en zijn ze op een andere manier met buitenschools leren bezig dan bij stages. Beroepsgerichte docenten merken verschillen tussen t'ers en basis- en kaderleerlingen: de eerste groep heeft behoefte aan meer context: 'Waarom gaan we dit maken en wat is het doel van deze opdracht?'

praktijkgericht

LOB

T'ers gaan met veel plezier naar de pgp-uren. Al is het pgp nog best theoretisch, de faciliteiten op school bieden veel mogelijkheden en er is veel vrijheid om eigen keuzes te maken. Daardoor kunnen ze bewuster kiezen. Van de acht t'ers die tussen 2021-2023 een extracurriculair PIE- ▶

Franca Lentz

"DE SKILLS DIE JE OPDOET IN EEN PRAKTIJKGERICHT PROGRAMMA ZIJN WAARDEVOL VOOR DE REST VAN JE LEVEN."

"Als het erin zit, komt het er echt wel uit"

vmbo25jaar.nl

programma volgden, zijn er vier doorgestroomd naar een middenkader engineering opleiding op mbo4-niveau. Dat was anders nooit gebeurd! Je ziet leerlingen groeien. Het kan niet anders dan dat de kloof tussen de praktische vaardigheden van t'lers in het mbo en die van hun medestudenten met een kaderachtergrond kleiner is geworden." Landelijk onderzoek naar de praktijkgerichte programma's constateert dat het praktijkgericht programma nog weinig bewust bijdraagt aan LOB. "We hebben bij alle pgp's een goede uitwisseling met Firda, het mbo in Friesland. Zo voert de helft van de MVI'ers om beurten gedurende tien weken opdrachten uit op de mbo-locatie. Bij Z&W oriënteren leerlingen zich in het eerste pgp-jaar zes weken op alle zorgopleidingen in het mbo. Het jaar erop bespreken ze in welke opleidingen ze zich willen verdiepen. In de eindpresentatie voor hun examens reflecteren alle leerlingen op het gevolgde programma en op hun vervolkeuze."

Goede plek

Het pgp is écht een aanwinst, zegt Franca. "Het mbo is gaan inzien dat een pgp een kans vormt

om t'lers binnen te halen. In de beginfase was het meer een 'gunst' die ze ons verleenden; die houding is er niet meer. Ik hoop ook dat het pgp snel serieus wordt genomen op de havo en dat men de meerwaarde ziet. Dus niet: 'je mist een avo-vak.' We hebben nu een paar leerlingen die negen vakken volgen om maar te zorgen dat ze een goede aansluiting hebben. Leerlingen hebben allemaal doorstroomrecht en alle kansen om de havo succesvol af te ronden. En hoe mooi zou het zijn als het pgp in de havo een vervolg zou krijgen!

Voor veel jongeren is de route van vmbo via het mbo naar het hbo een prachtige route, die ze prima aankunnen. In de eerste jaren van het vmbo hebben ze daar vaak wat ondersteuning bij nodig. Die bieden we hier op school. We moeten kansrijk blijven kijken, óók naar de havo en zeker voor laatbloeiërs. Uiteindelijk gaat onderwijs niet over cijfers, maar over of een jongere op de goede plek zit. Je sluit hier niks uit: er zijn zoveel kansen om door te stromen en je door te ontwikkelen. Als het erin zit, komt het er echt wel uit!" ■

aansluiting

Tekst: Eva Voncken | Fotografie: Sijmen Hendriks

"Als het erin zit, komt het er echt wel uit"

vmbo25jaar.nl

Er kan ontzettend veel

Oud-topambtenaar Frans Wisman over de invoering van het vmbo

Als projectleider bij de directie Voortgezet Onderwijs van het ministerie van OCW stond topambtenaar Frans Wisman aan de wieg van het vmbo en coördineerde hij het cluster vmbo, basisvorming en lerarenbeleid vo. Aan de vooravond van het 25-jarig bestaan van het vmbo blikt hij terug op die periode, waarin vbo en mavo zijn omgevormd tot voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs met vier leerwegen en een complementaire zorgstructuur met leerwegondersteunend onderwijs en praktijkonderwijs.

Zijn eerste ervaring met het lager beroepsonderwijs "als jochie van 21" voor de klas aan een huishoudschool (lhno) duurde niet lang. "Doe jij dat maar", zeiden zijn vrouwelijke collega's toen er een directieplek vrijkwam. Als leraar zag hij sommige leerlingen op het lhno opbloeien en hun onzekerheid kwijtraken. Later, bij het ministerie, bezocht hij veel scholen. "Ik vond het altijd fantastisch om vmbo'ers bezig te zien op hun school. En de liefde van de leraren voor hun leerlingen, daar springt je hart van open!" Zijn verknoktheid aan het vmbo heeft vooral daármee te maken: het enthousiasme van vmbo-mensen, dat in contrast staat met de vaak afhoudende sfeer in havo/vwo. Exemplarisch is dat staatssecretaris Tineke Netelenbos tegen hem zei: 'Frans, vertel in het vbo-veld nog maar niet wat we van plan zijn hoor, want dan lopen ze alweer voor de muziek uit.' Want: "als ze dachten dat het goed was voor de leerlingen, dan gingen ze gewoon!"

Grote vrijheid

Mooie herinneringen bewaart hij aan de samenwerking met de OCW-collega's uit die tijd. Sterker nog, met de meesten van 'het stel' is het contact ook na zijn vertrek bij het ministerie gebleven. "Ik heb ook altijd veel bewondering gehad voor mijn bewindspersonen." Het omgekeerde was zeker ook het geval, zo valt tussen de regels door te beluisteren. "Ook met de collega's van de juridische dienst kon je snel schakelen over de wet- en regelgeving: een overlegje over wat je wilde en dan was het zo gepiept." Bescheiden: "Het was ook niet zo ingewikkeld. Het mooie van de ontwikkeling van het vmbo vind ik dat we ingespeeld hebben op economische en maatschappelijke ontwikkelingen en het onderwijs daar een beetje aan aangepast hebben." De gekozen aanpak was in meerdere opzichten bijzonder: het zette een trend naar interactieve beleidsvorming, waarin het beleid in samenspraak met het ▶

Frans Wisman

"WAAROM Zouden havo- en vwo-leerlingen niet ook gebruik kunnen maken van de faciliteiten op het vmbo?"

Er kan ontzettend veel

vmbo25jaar.nl

veld verder uitgewerkt werd. Door de grote vrijheid voor eigen keuzes van scholen ging de wet- en regelgeving al snel 'de ontwikkelwet mavo/vbo/vso' heten.

De ruimte voor eigen invulling voor scholen (denk bijvoorbeeld aan adviesrentabellen, intrasectorale programma's en de vormgeving van de zorgstructuur binnen de school of apart) vindt Frans Wisman een groot goed: "Scholen zijn prima in staat om eigen keuzes te maken en door te ontwikkelen, zonder allerlei hulptroepen daaromheen. Maar dan moet die ruimte natuurlijk wel benut worden. Scholen vallen altijd over de regelgeving, maar er kan ontzettend veel! Begin maar eens met goed te kijken wat er staat. Dat is echt niet zoveel hoor. Maar het is ontzettend lastig om dat mensen aan het verstand te peuteren. Er is veel pseudoregelgeving van organisaties in en om het onderwijs heen." Zijn aanbod indertijd om schooldirecteuren - letterlijk - in een uurtje bij te praten over de wet- en regelgeving rondom het vmbo ontmoette veel ongelof.

Vondsten

De invoering van het vmbo kwam niet uit de lucht vallen. Voorafgaand aan het advies 'Recht doen aan verscheidenheid' van de Commissie van Veen II, schreef hij mee aan de profielnota waarin hij - hij kan het nu wel zeggen - al gedachten ontwikkelde over het belang van leerwegen voor het vmbo. Dat viel nagenoeg samen met een initiatief vanuit de Tweede Kamer, waarbij de leden Netelenbos en van de Camp om een duidelijker profilering van het vbo en mavo vroegen. Verder werd aangesloten bij initiatieven vanuit het mavo zelf: 'mavo maatwerk' en 'mavo, nieuw elan'. "Vaak zijn ideeën of vondsten terug te leiden tot personen. Het praktijkonderwijs bijvoorbeeld, dat was typisch Ankie (Verlaan, red.)." Nog eentje waar hij achteraf best trots op is: als schrijver van het hoofdrapport van de commissie Meijerink stelde hij voor dat er een inhoudelijke wet moest komen over de referentieniveaus voor taal en rekenen over alle onderwijssoorten heen, om te voorkomen dat de aansluiting weer 'weg zou lopen'. "Juristen wilden daar

aanvankelijk niet aan, dat was toen helemaal nieuw."

Over het wat, het hoe en vooral het waarom van de veranderingen in het vmbo schreef Frans Wisman een boek: 'Het vmbo in beeld', opgezet als een zelfstudiemodule en compleet met tussentoetsen en een geïntegreerde eindtoets. Om nog maar een keer aan te geven hoe gecharmeerd hij is van een modulaire opbouw van lesmateriaal. Van het boek verschenen meerdere drukken. De opbrengst ging op initiatief van het CPS naar een bijzonder schoolproject.

Eisen van de arbeidsmarkt drukten hun stempel op de ontstaansgeschiedenis van het vbo en mavo, terwijl de economische en maatschappelijke ontwikkelingen van de afgelopen jaren vragen om voorbereiding op een veranderende toekomst. Mavoleerlingen stroomden steeds vaker door naar het mbo. "Op die stroom hebben we meegelift."

Van alle markten thuis

Vanaf de 19e eeuw was het lager beroepsonderwijs steeds een soort speelbal van eisen van overheid en werkgeversorganisaties. Toen al waren er initiatieven in Amsterdam om de opleiding algemener te maken. Werkgevers waren daar fel op tegen, 'dan zouden de jongeren maar brutaal worden.' Bij tekorten aan arbeidskrachten zeiden werkgevers: 'Wij leiden ze zelf wel op' en bij krappe werkgelegenheid hadden ze liever dat de scholen dat deden. "Rond de invoering van het vmbo heb ik stevige gesprekken gevoerd met werkgeversorganisaties en bedrijfstakken die een grote vinger in de pap wilden, gekant waren tegen intrasectorale programma's en voorbijgingen aan het gegeven dat jonge mensen zich ook nog op andere gebieden moeten ontwikkelen. Grinnikt: "Omdat ik uit een arbeidersgezin kwam kon ik ze wel van repliek dienen. Mijn broers in het bedrijfsleven moesten echt wel van alle markten thuis zijn."

Door integratie van vbo en mavo ontstond de nieuwe herkenbare structuur van het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs: een schakel tussen de onderbouw ▶

Frans Wisman

"DE GESCHIEDENIS HEEFT IN IEDER GEVAL LATEN ZIEN DAT JE ALS VMBO NIET JE OREN NAAR HET BEDRIJFSLEVEN MOET LATEN HANGEN."

Er kan ontzettend veel

vmbo25jaar.nl

en het vervolgberoepsonderwijs, met vier leerwegen en sectoren, een nieuwe programma-opbouw en centrale examinering op alle niveaus, ook voor de beroepsgerichte vakken. Hoewel verschillen tussen scholen juist ook een aanleiding vormden voor de hervorming, zijn die verschillen - tot op de dag van vandaag - alleen maar groter geworden. "Fantastisch, zolang er maar een centrale toetsing is. Want voorheen was er wel niveaudifferentiatie, maar waren er nog geen landelijk gevalideerde examens. Achter de hele vmbo-operatie stak ook de wens van een duidelijk eindniveau. En geef dan scholen maximale vrijheid om uit te zoeken hoe ze daar gaan komen."

Golfbeweging

Niet alle doelen van de ingrijpende vmbo-operatie zijn gerealiseerd. Al was er steun van veel scholen en mavo-platforms, de samenvoeging van vbo en mavo is niet goed uit de verf gekomen. Dat begon al toen de Tweede Kamer de titel 'mavo' wilde beschermen en die onderwijsvorm niet wilde afzonderen van het havo/vwo. Om te voorkomen dat het hele wetstraject overgedaan moest worden bedacht hij een zogenaamde 'voorhangbepaling', zodat waar vmbo en theoretische leerweg stond, ook 'mavo' gelezen mocht worden. Maar doordat ouders liever niet voor het vmbo kozen, zagen veel scholen zich genoodzaakt om de mavo apart aan te blijven bieden.

Er is nog iets wat hij liever anders had gezien: In de beleidsreactie van Tineke Netelenbos op het advies van de commissie van Veen wordt een flexibele, modulaire opbouw van de programma's met examenheden

beschreven. Voor de beroepsgerichte vakken is die verwezenlijkt, maar de vakspecialisten bij de SLO hielden vol dat dit voor de avo-vakken niet kon. Wat hij van die opstelling vond - het modulaire werk van Stichting IVIO indachtig - hield hij vóór zich, maar 'jammer' dekt de lading bepaald niet. "Dat is mijn grootste frustratie geweest."

Enkele jaren na de invoering van het vmbo nam hij afscheid als topambtenaar, omdat hij in eigen woorden "geen zin had een oude chagrijnige ambtenaar te worden die alles al een keer voorbij heeft zien komen." Hij volgt de ontwikkelingen nog steeds vanaf de zijlijn en ziet de golfbewegingen (globaal of toch maar weer specifiek) heus wel. De trend naar meer praktijkgericht onderwijs in het hele vo vindt hij fantastisch. Waarom zouden havo- en vwo-leerlingen niet ook gebruik kunnen maken van de faciliteiten op het vmbo? Hij herinnert zich de verzuchtingen van Tineke Netelenbos indertijd na haar schoolbezoeken, wekelijks via een pionnetje geprikt op een landkaart: 'Ik heb wéér een klassiek drama gezien op een gymnasium, waarom geven ze niet een modern vak, iets met techniek of ICT?'

Het doorbreken van het imago van het vmbo is een taak van de maatschappij, daar kan het vmbo niet zoveel aan bijdragen. Er lijkt wel een kleine kentering in de waardering. Heel mooi dat cabaretiers als Pieter Derks ('Nederland is te hoog opgeleid') zich daarover uitspreken. "De geschiedenis heeft in ieder geval laten zien dat je als vmbo niet je oren naar het bedrijfsleven moet laten hangen. De relatie met het bedrijfsleven is ontegenzeggelijk belangrijk, maar werkgevers moeten niet een te grote invloed op het onderwijs hebben. Onderwijs is gewoon onderwijs." ■

aansluiting

Tekst: Eva Voncken | Fotografie: Hetty van Oijen

Er kan ontzettend veel

vmbo25jaar.nl

“VMBO’ERS ZIJN NIET ALLEEN DE WERKNEMERS MAAR OOK DE WERKGÉVERS VAN DE TOEKOMST”

Geert Jan Douma, drager van de Johan van der Sanden-erepenning

Directeur Geert Jan Douma van Koninklijke Douma Staal ontving in 2015 de Johan van der Sanden-erepenning, als waardering voor zijn bijzondere inzet voor het beroepsonderwijs. Hij maakt zich nog steeds hard voor meer erkenning van het vmbo en mbo. “We hebben nu en in de toekomst praktische mensen nodig.”

Geert Jan Douma, directeur van Koninklijke Douma Staal in Sneek, nodigt regelmatig stagiairs uit om een tijdje met hem mee te lopen. Toen hij een van die studenten op een dag een gehuurd bedrijfspand liet zien en vertelde dat hij overwoog een deel ervan te kopen, vroeg de student: ‘Waarom koop je het niet helemaal?’

“Aan die mogelijkheid had ik zelf niet gedacht, maar het was helemaal geen gek idee en uiteindelijk hebben we dat ook gedaan”, zegt Douma. Hij vindt het een mooi voorbeeld van de frisse blik die jongeren vaak meebrengen als ze in een bedrijf stage lopen. “Bedrijven hebben behoefte aan die jonge energie”, zegt hij. “Het is goed voor het bedrijf, en het is voor jongeren ook fijn om te merken dat ze ons kunnen prikkelen en echt iets toe kunnen voegen. Dat doet iets met je gevoel van eigenwaarde.”

Geert Jan Douma draait al tientallen jaren mee in het familiebedrijf en probeert er al vanaf het

begin aan bij te dragen dat het beroepsonderwijs goed in beeld blijft bij ondernemers. “Er mag nog steeds meer aandacht en waardering zijn voor de vmbo- en mbo-groep. We hebben nu en in de toekomst praktisch denkende mensen nodig. Dat inzicht begint gelukkig steeds meer te landen bij ondernemers, onderwijs en overheid.”

De aanleiding voor dit gesprek is dat het vmbo dit jaar 25 jaar bestaat. Is er in die tijd veel veranderd in je contact met de scholen?

“Ten opzichte van 25 jaar terug valt me op dat de scholen makkelijker aanspreekbaar zijn, en meer openstaan voor samenwerking. In onze gemeente, Súdwest Fryslân, zien de scholen elkaar niet meer als concurrenten, maar werken ze samen en leren ze van elkaar. Als ondernemer heb ik het altijd leuk en belangrijk gevonden om met de scholen contact te hebben. Het is waardevol om bij elkaar te zien wat er speelt, en samen te onderzoeken hoe je laagdrempelige en praktische samenwerkingen ▶

“Vmbo’ers zijn niet alleen de werknemers maar ook de werkgévers van de toekomst”

vmbo25jaar.nl

kunt opzetten.

Gelukkig weten onderwijs en ondernemers elkaar steeds beter te vinden. In de gemeente Südwest-Fryslân ben ik betrokken bij 3O, een stichting waarin onderwijs, overheid en ondernemers samenwerken om de positie van het beroepsonderwijs te versterken. We hebben ook een TechnoLab, waar leerlingen uit het basisonderwijs kennis kunnen maken met techniek, en het jaarlijkse beroepsfestival OnStage neemt ook echt drempels weg, die formule is fantastisch. Er gebeurt dus al veel, vergeleken bij 25 jaar geleden, en ik zie nog veel meer kansen voor samenwerking. Soms heb ik het idee dat docenten niet weten wat er nog meer mogelijk zou zijn. Er is zeker nog meer winst te halen.”

Waar denk je dan aan?

“Ik ben er bijvoorbeeld een groot voorstander van dat ondernemers af en toe voor de klas staan om over hun bedrijf te vertellen. Dat is een mooie kans om de eerste contacten te leggen. Zo’n ondernemer kan dan vertellen over de technische aspecten van de productie, maar bijvoorbeeld ook over zaken

als ‘Hoe presenteert je je bij een klant?’ en ‘Hoe spreek je mensen aan?’. Dat staat allemaal niet in het lesboek, maar het is in de praktijk wél belangrijk. Docenten zijn er blij mee als die praktische kant belicht wordt, en leerlingen vinden het mooi om te horen wat er speelt bij bedrijven. Het mes snijdt aan twee kanten, want zo’n ondernemer ziet ook hoe het er op school aan toegaat. Je krijgt vanzelf meer begrip en respect voor elkaar.”

Is er voor jou als ondernemer iets dat je mist in het onderwijs?

“Ik zou in het curriculum graag meer aandacht willen voor het ondernemerschap en hoe je dat vormgeeft, niet alleen als zzp’er, maar ook als eigenaar van een onderneming in het midden- en kleinbedrijf, met drie tot vijf werknemers. Ik ontmoet namelijk regelmatig ondernemers die op zoek zijn naar een goede opvolger, omdat ze in de eigen omgeving niemand hebben die het familiebedrijf wil voortzetten. Dat is een landelijk thema dat steeds urgenter wordt, omdat de komende jaren steeds meer babyboomers met pensioen gaan. Familiebedrijven zorgen voor zoveel continuïteit en werkgelegenheid, het zou echt jammer zijn als

ambitie

“JONGEREN BRENGEN EEN FRISSE BLIK EN NIEUWE ENERGIE IN EEN BEDRIJF.”

bedrijven verdwijnen bij gebrek aan een opvolger.

Laten we vmbo’ers dus niet alleen zien als de werknemers maar ook als de werkgévers van de toekomst. Ik zou het toejuichen als leerlingen binnen het profiel PIE of BWI alvast een keuzevak Ondernemen zouden volgen. Ik zie op vmbo-scholen zoveel talentvolle en ook ambitieuze leerlingen voor wie het misschien een extra motivatie kan zijn om te weten dat het ondernemerschap voor hen een serieuze optie is. Ze kunnen later een bedrijf ingroeien, en het dan na

een aantal jaren overnemen. Als dat de komende jaren in onze regio bij veertig of vijftig bedrijven lukt, dan zou dat al een groot succes zijn.”

Nog even over die samenwerkingen. Heb je advies voor docenten die graag meer willen samenwerken met ondernemers?

“Mijn algemene advies is: ‘Hou het praktisch’. Ik hoor van docenten soms dat ze ondernemers niet benaderen omdat ze denken dat die het te druk hebben. We hebben het ook druk, maar de ▶

“Vmbo’ers zijn niet alleen de werknemers maar ook de werkgévers van de toekomst”

vmbo25jaar.nl

meeste ondernemers staan echt wel open voor een samenwerking, juist omdat ze inzien hoe belangrijk het is. En denk daarbij niet alleen aan stages voor je leerlingen, maar ook aan de mogelijkheid van een docentenstage, waarbij je als vmbo-docent bijvoorbeeld een halve dag meedraait op een bedrijf. Dan krijg je een prachtige wisselwerking:

de docent leert van de ondernemer en vice versa. Je houdt voeding bij elkaars kennisniveau en daarnaast zijn die contacten ook leuk en inspirerend. Als je zo'n bedrijf van binnenuit kent, kun je vanuit je enthousiasme nog veel meer over het werkveld vertellen aan je leerlingen. Dan maken we echt mijlen met elkaar."

#JohanvanderSandenErepenning

Drager van de Johan van der Sanden- erepenning

"Het belang van samenwerkingen tussen scholen en bedrijven heeft altijd mijn aandacht gehad. Zodoende had ik bijvoorbeeld ook contact met Corinne Korrel, de initiatiefnemer en organisator van beroepensfestival OnStage. Ze vroeg mij mee naar een lezing in een congrescentrum. Tot mijn verbazing bleek er een hele andere reden dan die lezing om mij daar naar toe te lokken, en mocht ik de Johan van der Sanden-erepenning in ontvangst nemen. Een grote eer! Ik ben de laatste aan wie de penning is uitgereikt, de rest kent elkaar al wat langer. We komen regelmatig bij elkaar, dat contact blijft." ■

Tekst Anne Wesseling | Fotografie Sijmen Hendriks

"Vmbo'ers zijn niet alleen de werknemers maar ook de werkgévers van de toekomst"

vmbo25jaar.nl

Een kwestie van een lange adem

Hannah Bovenkamp vertelt over haar onderwijsloopbaan vanaf het vmbo

Al voordat ze naar het Stellingwerf College in Oosterwolde ging weet Hannah Bovenkamp het zeker: ze wil fotograaf worden. Die droom blijft ze volgen, ook al heeft ze daar een lange(re) weg voor nodig.

"Interesse voor fotografie had ik al op de basisschool", vertelt Hannah. Naast de liefde voor fotografie houdt Hannah van dieren. Liefst vijf katten heeft ze – drie bij haar vader en twee bij haar moeder – en een teckeltje. Samen met een vriendin op de basisschool had ze een paar verzorg-Shetlanders, die de twee bijna dagelijks bezochten. De vriendinnen maakten een Instagramaccount aan en postten foto's van de pony's. Al gauw stappen ze over van foto's maken met hun mobiele telefoon naar het echte camerawerk. "Dat zag er veel professioneler uit".

Het bewijs: de foto's gingen viraal. "Ze werden soms wel dertig- tot veertigduizend keer bekeken en geliket".

Super gemotiveerd

Haar hart maakte een sprongetje toen ze de open dag van vmbo Stellingwerf College in Oosterwolde bezocht en ontdekte dat ze daar in de bovenbouw het profiel Media, Vormgeving en ICT (MVI) kon volgen. Des te groter was de domper toen ze, eenmaal op school, tot de ontdekking

kwam dat het profiel MVI alleen voor leerlingen van de kaderberoepsgerichte leerweg was weggelegd. Hannah had een advies basisberoepsgerichte leerweg. Maar toen was daar Esther Pepernot, techniekdocent in de onderbouw én mentor van MVI: zij zag Hannah's talent en regelde binnen de school een speciaal programma: Hannah mocht het beroepsgerichte programma MVI op kaderniveau volgen en haar avo-vakken op basisoniveau.

Met een klasgenoot volgde ze het MVI-programma en voelde zich als een vis in het water. "Het was heel leuk en ik was super gemotiveerd, dus dan lukt het ook wel", zegt Hannah. Het betekende wel dat ze in twee verschillende klassen zat. Stiekem vindt ze de MVI-klas leuker, want met de leerlingen in die klas deelt ze het enthousiasme over het programma. Over de ICT-kant van het profiel is ze wat minder te spreken. Bij de andere MVI-vakken heeft ze verschillende opdrachten uitgevoerd. Eentje weet ze nog goed: het ontwerpen van een biermerk: van het label tekenen, printen, op flesjes plakken en presenteren. Super leuk! ▶

Hannah Bovenkamp

"OP DE DAG DAT IK 18 WERD, KREEG IK DE SLEUTELS VAN MIJN STUDIO!"

Een kwestie van een lange adem

vmbo25jaar.nl

Grote creativiteit

Corona drukt een flinke stempel op Hannah's schooltijd. De stage op het vmbo ging niet door. Ook het gala na het eindexamen kwam te vervallen. Met het vmbo-diploma op zak maakte ze de overstap naar mbo Noorderpoort in Groningen. Niet bepaald naast de deur: de reis naar Groningen betekende voor Hannah dagelijks 3½ uur in bussen en treinen. Ze had het ervoor over, omdat ze door een maatwerkafpraak tussen het vmbo en Noorderpoort de mogelijkheid kreeg meteen in te stromen in de opleiding fotograaf op mbo4 niveau. Tijdens de intake gaf de opleiding te kennen, dat ze het vanwege haar grote creativiteit op niveau 4 mocht proberen.

De overstap naar het mbo valt haar niet licht. Het is de optelsom: de lange reistijd, terwijl ze soms maar een paar uurtjes per dag op school hoeft te zijn, medestudenten die niet komen opdagen, terwijl je een samenwerkingsopdracht moet maken. "Je zit met 14 studenten in een klas en soms zijn er maar vijf aanwezig." In het eerste jaar krijgt ze theorie en vooral binnenschoolse opdrachten, nog steeds vanwege corona. Het niveau van de opleiding speelt nagenoeg geen rol: "Ik heb mijn Nederlands examen gehaald," zegt Hannah trots. In het tweede jaar van de fotografie-opleiding mag ze een stage kiezen. Haar keuze valt op een fotograaf in de buurt.

Op de eerste dag van haar stage breekt er brand uit in het pand. Omdat er zo snel geen nieuw stageadres te regelen valt, is het alternatief dat ze weer elke dag naar school moet, naar Groningen. Dat valt haar zwaar. Haar docenten adviseren haar het nog een keer dichterbij bij het mbo in Drachten te proberen. Ze zou dan het derde jaar van de

opleiding in Drachten kunnen afmaken. Maar vlak na de zomervakantie krijgt ze te horen dat ze de enige student is in leerjaar 3 en daarom teruggeplaatst wordt naar leerjaar 2. Voor Hannah betekent dat het tweede leerjaar overdoen, en daar heeft ze geen zin in.

Combinatie

Ondertussen is Hannah een eigen fotostudio gestart: "Op de dag dat ik 18 werd, kreeg ik de sleutels van mijn studio! Dit zit op een bedrijvencentrum met allerlei kleine bedrijfjes". De afgelopen maanden is ze daar regelmatig bezig met verschillende opdrachten. "Het begint nu echt goed te lopen", vertelt ze. In haar werk komen haar twee passies samen in het fotograferen van paarden en honden. Recent nog heeft ze een paar honden op de foto gezet in haar studio. En – hoe leuk – onlangs kreeg ze het verzoek van het Stellingwerf College om het gala van de eindexamenleerlingen te fotograferen.

Hannah is nu 19 jaar. Binnenkort gaat ze beginnen aan de bbl-opleiding Retailmedewerker op mbo2 niveau in Drachten. Ze heeft een leerwerkplek gevonden in de bakkerij van een supermarkt. Op de woensdagen gaat ze naar school. Ze wil graag een diploma halen. Deze opleiding ziet ze als een mooie combinatie met haar eigen onderneming. "Bij retail gaat het om advies, verkoop en omgaan met klanten." Na de eenjarige opleiding wil ze verder met de retailopleiding op niveau 3. "Als ik dan klaar ben met deze opleidingen, ga ik de fotografie-opleiding opnieuw doen, maar dan bij het volwassenenonderwijs", verwacht Hannah. "Die opleiding is korter en dan heb ik toch mijn diploma als fotograaf." Over volhouden gesproken. ■

volhouden

Tekst: Eva Voncken | Fotografie: Sijmen Hendriks

Een kwestie van een lange adem

vmbo25jaar.nl

HET SUCCES VAN D&P IS EVIDENT

Harry Grimmus, drager van de Prof. Johan van der Sanden-erepenning

Intersectoraal onderwijs heeft de toekomst, zag Harry Grimmus als directeur van een brede scholengemeenschap in Emmen. De afgelopen jaren zag hij het profiel D&P steeds verder groeien in leerlingaantallen. Hij is er blij mee – maar er is nog genoeg om van te dromen.

Harry Grimmus noemt het vmbo 'de mooiste onderwijssoort die er is'. "Ik ben van oorsprong eerstegraads leraar Duits en heb veel havo- en vwo-uren gegeven, maar ik wilde graag het vmbo erbij. In de periode rond de invoering van het vmbo werd ik rector van het Katholiek Drents College, nu het Carmel College Emmen. Mijn nieuwe kamer werd geschilderd door de vmbo-leerlingen en er was meteen een klik. Toen is de liefde voor het beroepsonderwijs ontstaan. Vooral vanwege de kids."

De school verkeerde bij zijn aantreden in nood, en dreigde kopje onder te gaan in de concurrentie met twee grote scholen in de omgeving. Grootste knelpunt: de vmbo-afdeling trok te weinig leerlingen. Destijds bestond de 'Zwolse variant' waarbij leerlingen op een andere vmbo-school de praktijkvakken konden volgen. "We stuurden daarvoor aan op een samenwerking met de twee andere vo-scholen in Emmen, maar dat ketste af. We dreigden het vmbo kwijt te raken, en dan zou onze school de deuren moeten sluiten."

Wat te doen om het tij te keren? "Ik wilde een oplossing vinden die echt goed was voor de leerlingen. Mijn zoon volgde een mbo-opleiding

in de logistiek. Hij zei: 'Ik heb hier laatst leerlingen van jouw school rondgeleid. Die weten niets van de verbreding die je bij een logistieke opleiding krijgt. Daar krijg je te maken met techniek én met communicatie én met zorg.' Op dat moment dacht ik: dit is het! We moeten een brede vmbo-opleiding gaan aanbieden, waar dat allemaal in zit, zodat leerlingen zich beter kunnen oriënteren en goed zijn voorbereid op een groot scala aan vervolgopleidingen."

Hoe verliep het traject naar de invoering daarvan?

"Het idee was dat we alle praktijkvakken zouden aanbieden als modules in een breed programma. Ik schakelde mijn netwerk in en overlegde met het ministerie van onderwijs, dat ons ruimte gaf om te experimenteren. Met een aantal docenten hebben we in een paar maanden het lesprogramma opgezet. Maar ik wachtte op toestemming van het ministerie om van start te gaan en dat duurde zo lang dat we het al bijna opgaven. Er was een ouderavond voor ouders, waar de sectordirecteur zou gaan vertellen dat onze vmbo-afdeling moest stoppen. Vlak voor de ouderavond werd ik thuis gebeld: 'Harry, je mag!' Ik ben er met gierende banden heen gereden, op de lege snelweg ▶

Het succes van D&P is evident

vmbo25jaar.nl

kreeg ik nog een fikse boete. Net op tijd kon ik de sectordirecteur influisteren: 'Dick, we mógen.' Hij gooide zijn verhaal om en vertelde de ouders dat we iets nieuws gingen doen, waarbij de leerlingen een breder vakkenpakket kregen en langer konden nadenken over welke richting ze op wilden. 'U moet ons vertrouwen, we maken het mooiste programma dat er is'. Eén ouderpaar haalde hun zoon van school. De rest bleef."

Hoe krijg je vervolgens zo'n programma van de grond?

"Tijdens de zomervakantie hebben we in een recreatieoord gezeten om het programma voor het eerste kwartaal te schrijven. Dat bestond uit een aantal vaste vakken, met daarbovenop modules. Leerlingen konden voorsorteren op een specifieke beroepsrichting, maar er was altijd een bredere scope. Als een leerling zei 'Mijn opa en mijn vader zijn timmerman, ik wil dat ook', dan zeiden wij: 'Oké, zeker, je mag timmeren. Maar sta ons toe dat we je ook de belendende percelen laten zien, zoals economie en communicatie, die je straks nodig hebt om het werk samen met je collega's goed te kunnen doen.'"

De eerste opleiding die we aanboden, heette 'Techniek en welzijn'. We lieten de meisjes ook techniekvakken doen, en de jongens ook het vak

welzijn. We zagen dat meisjes heel goed waren in de techniek en dat veel jongens het naar hun zin hadden in de keuken. Later is het uitgebreid en kwamen Economie, Zorg en Welzijn, Techniek en Groen erbij. De inzet bleef: je moet je breed kunnen oriënteren, zodat je ook een meer overwogen keuze voor een vervolgopleiding kunt maken."

Werkte dat?

"We hebben door de nieuwe opzet veel leerlingen kunnen behoeden voor verkeerde keuzes. We zijn de eerste jaren gevolgd door het wetenschappelijk bureau van de Radboud Universiteit en het succes was evident, we hadden 60% minder uitval op het mbo dan de andere richtingen. Wat ik nog steeds interessant vind is dat er vanuit D&P in aantal meer leerlingen doorstromen naar technische vervolgopleidingen dan vanuit de technische profielen. Juist omdat ze in hun profiel ook kennis hebben gemaakt met technische vakken."

Intussen namen de leerlingaantallen jaarlijks toe.

"Het Carmel College is nu de grootste vmbo-school in Emmen, maar ook landelijk kwamen er steeds meer leerlingen voor de intersectorale variant van het vmbo, later Dienstverlening en Producten. Nu gaat landelijk bijna 30% van alle

intersectoraal

"LAAT VMBO-LEERLINGEN ZICH BREED ORIËNTEREN, ZODAT ZE WELOVERWOGEN KUNNEN KIEZEN VOOR EEN VERVOLGOPLEIDING"

leerlingen naar D&P! We hadden een aanslingerend effect. Schoolleiders, teamleden en vakdocenten kwamen kijken wat we deden en voerden het vervolgens vaak ook in op hun eigen school. Voor sommige scholen was de intersectorale opzet een voordeel: als je met modules werkt, hoef je niet een praktijklokaal in stand te houden. Je kunt ook samenwerken met het mbo in je regio. Dat is voor leerlingen alleen maar fijn, want als ze al eens op het mbo geweest zijn, is de overstap later minder groot."

Hoe zie je de toekomst van het vmbo?

"We krijgen een kentering in het imago, mede door minister Dijkgraaf, die echt een ambassadeur is van

het beroepsonderwijs. We hebben op het moment eigenlijk teveel hoogopgeleiden, terwijl we de handen niet kunnen vinden. Kom maar eens om een goeie elektricien of monteur! Als je kind nu naar het vmbo gaat en dan via het mbo goed geoutilleerd een vak inrolt, dan verdient het bij wijze van spreken meer dan een havist.

Er zijn nog genoeg dingen om van te dromen. Als lid van de Raad van Advies van D&P ben ik er bijvoorbeeld voor dat we de namen gelijktrekken. Vmbo bereidt voor op het mbo, vwo op het wo, noem havo dan vhbo, en geef de havisten ook een beroepsoriënterende kop op hun curriculum. En ook: volgens de Lissabon-akkoorden heeft ▶

Het succes van D&P is evident

vmbo25jaar.nl

elke leerling het recht op minimaal mbo niveau 2 als startkwalificatie. Schaf dan het vmbo-eindexamen af en laat leerlingen meteen een mbo 2-opleiding doen. In plaats van het vmbo-examen kunnen ze bijvoorbeeld een portfolio maken, waarvoor ze tussendoor een getuigschrift krijgen, in plaats van dat ze een heel examen moeten doen dat eigenlijk 'niet telt'.

Zoals gezegd, dat zijn dagdromen. Maar wat ik binnen afzienbare tijd wel ziet gebeuren, is dat we leerlingen minder vroeg gaan selecteren. Ik ben groot voorstander van 10-14-onderwijs. Laat leerlingen langer bij elkaar zodat ze pas een richting hoeven te kiezen als ze vijftien zijn. Binnen zo'n onderwijsvorm kunnen we altijd differentiëren."

#JohanvanderSandenErepenning

Harry Grimmus was in 2006 de eerste drager van de Prof. Johan van der Sanden-erepenning. Hij werd destijds door Dirk van der Spoel van de Adviesgroep vmbo met een list naar de vmbo-dag gelokt: iemand moest toenmalig minister van Onderwijs Maria van der Hoeven begeleiden, kon Harry dat doen? 'Trek een mooi pak aan!'

"De minister was bezig met haar toespraak en ik dacht dat die erepenning naar een bestuurder zou gaan. Maar gaandeweg de persoonsbeschrijving dacht ik 'Hé, die ken ik!' Ik was enorm vereerd. Johan van der Sanden was dé professor en ambassadeur van het vmbo. Hij kon op een onderhoudende, cabaretseke manier praten en zo mensen meekrijgen in zijn boodschap: 'We moeten ons inzetten voor de vmbo-leerlingen want die hebben we nodig voor hoe ons land verder moet'.

Als drager van de penning en vmbo-ambassadeur hield ik lezingen op scholen door het hele land. Ik vroeg dan vaak: 'Wanneer worden kinderen precies volwassen? Voor elk kind is dat anders. Is het dan niet raar dat alle kinderen in het jaar dat ze twaalf worden naar het vmbo, havo of vwo gaan?' Dat vind ik nog steeds. De eerste jaren van het vervolgonderwijs moeten we breder trekken, zodat leerlingen op dezelfde school blijven. En in het algemeen: richt je niet teveel op één punt, zoals een toets, maar kijk breder naar kennis en vaardigheden. Dat is voor mij het gedachtengoed van Johan van der Sanden."

Harry Grimmus

Biografie

Harry Grimmus begon zijn onderwijsloopbaan als docent Duits, en was onder meer rector van een brede scholengemeenschap met vmbo in Emmen en voorzitter van het College van Bestuur van Scholengroep Over en Midden Betuwe. Hij stond mede aan de wieg van het intersectorale onderwijs in het vmbo, en was nauw betrokken bij het profiel D&P, onder meer als voorzitter van het platform D&P. Tegenwoordig zit hij in de Raad van Advies van het Platform D&P, en is hij als adviseur nog steeds betrokken bij het beroepsonderwijs.

Tekst: Anne Wesseling | Fotografie: Hetty van Oijen

Het succes van D&P is evident

vmbo25jaar.nl

Het beste van drie werelden

Zomer 2022 opende een nieuwe school in Almelo haar deuren: het Alma College, dat voortkomt uit de samenwerking tussen de drie vmbo's van Het Erasmus, Pius X College en Het Noordik. Geen geringe operatie, want werkelijk alles – van het onderwijs, het functiegebouw tot aan de logo's op de formulieren - moet opnieuw bedacht worden, zegt Judith Gast-Hagen, teamleider van de technische profielen van het Alma College.

Vertrouwd en toch nieuw. In schooljaar 2022-2023 tijdelijk op de oude locatie van Het Erasmus en sinds afgelopen zomer op de plek waar eerder het Pius X College en Het Noordik gehuisvest waren. Het gebouw zelf is fors vernieuwd. Op de begane grond hebben muren plaatsgemaakt voor een grote open aula, grenzend aan een ruime binnenplaats, waar groepjes meiden onder begeleiding van een docent drones laten opstijgen. Ook op de begane grond: een flitsend technolab. Op de verdiepingen is ruimte gemaakt voor de op deze locatie nieuwe profielen HBR (Horeca, Bakkerij en Recreatie) en M&T (Mobiliteit en Transport). Daarmee komt de school op een totaal van acht profielen. Nóg een verandering in een nieuw gebouw: de school is mobielvrij.

Voor de onderbouwleerlingen zijn de veranderingen niet zo groot, zij kennen alleen het Alma College. Leerlingen in de bovenbouw hebben hun 'roots' in de 'oude' scholen en hebben even moeten wennen aan elkaar, maar ook dat is van voorbijgaande aard. De leerlingen van Het Noordik

en Pius X College kenden elkaar al wat beter, doordat profielen een techniekhal of zorgplein deelden. ▶

Judith Gast-Hagen

“SAMENWERKEN VOOR EEN STERK VMBO.”

Het beste van drie werelden

vmbo25jaar.nl

vernieuwing

Pure winst

De unieke samenwerking tussen de drie scholen komt voort uit de wens om alle profielen in Almelo in de lucht te kunnen houden. Door dalende leerlingenaantallen bestond het risico dat op termijn wellicht een van de vmbo's de deuren zou moeten sluiten. Om een breed aanbod voor vmbo'ers in Almelo en omgeving te kunnen blijven bieden was er maar één optie: samenwerken voor een sterk vmbo. Dat maakt bovendien dat nu alle 850 leerlingen op het Alma College de keuze hebben uit acht profielen, terwijl ze het op de 'afzonderlijke' scholen moesten doen met de profielen die daar aangeboden werden. "Een leerling die aan het eind van de onderbouw eigenlijk HBR zou willen volgen, terwijl de school dat niet aanbiedt, kiest dan 'maar' Zorg en Welzijn, in plaats van over te stappen naar een andere school. Dat hoeft nu niet meer en dat is pure winst", zegt Judith Gast-Hagen. "Verder werken we in het programma Sterk Techniekonderwijs ook nog eens geweldig samen met het groene profiel van het Zone.college en komen we bij elkaar over de vloer. Elke woensdagmiddag volgen 18 vierdejaars van het groene onderwijs een keuzevak hier op school. Alle scholen in de regio hebben daar hun rooster op aangepast."

Ook de TL-leerlingen op het Alma College hebben de mogelijkheid voor een praktijkcomponent in hun programma. Almelo heeft naast de theoretische leerweg op het Alma College ook mavo-afdelingen die verbonden zijn aan havo-/vwo-scholen. Ouders en basisscholen zijn nog niet zo doordrongen van de waarde van praktische vaardigheden, vertelt Judith. "We horen van mbo-collega's terug hoeveel baat leerlingen van kader-, basis- en de gemengde leerweg hebben van hun praktijkervaring in het mbo. Sommige leerlingen hebben misschien wat meer moeite met de theorie, maar dat is relatief snel in te lopen en daar is dan ook meer tijd voor. Natuurlijk zou die voorsprong op praktisch gebied niet moeten betekenen dat leerlingen in de wachtstand gezet worden. Het mbo zou zich voor die leerlingen wel wat meer mogen inspannen om ze verder te brengen."

vertrouwd

Judith Gast-Hagen

"HET MOOIE VAN DE ONTWERPTEAMS WAS OOK DAT JE SAMEN OPNIEUW NAAR HET ONDERWIJS KIJKT."

Gepuzzel

Onder de noemer 'Duurzaam vmbo' zijn de besturen van de drie scholen in 2019 in gesprek gegaan om tot samenwerking te komen. Vervolgens hebben drie directeuren en teamleiders een nieuw ontwerp gemaakt, met daarin alles wat er bij onderwijs komt kijken. "Alsof er nog geen school bestond", zegt Judith. Dat proces is begeleid door onderwijskundig procesbegeleider en voormalig lector Henk Ritzen en leidde in het voorjaar van 2021 tot een projectplan met kaders. Daarop zijn

ontwerpgroepen geformeerd, per vak en activiteit, steeds met van elke school een vertegenwoordiger. "We begonnen met het PTA van leerjaar 3, omdat we het jaar daarna nog in de afzonderlijke scholen zaten en het jaar daarop in het Alma College gingen starten. Op die manier is voorkomen dat leerlingen bij elkaar in klas 4 zouden komen en men met drie verschillende PTA's zou moeten werken. Een gouden greep, aldus Judith. ▶

Het beste van drie werelden

vmbo25jaar.nl

"De ontwerpgroepen koppelden de plannen terug aan de achterban van de eigen school. Zo werd het PTA ingevuld: wat toetsen we en hoeveel, welke methoden kiezen we, hoe doen we het met praktische vaardigheden bij bijvoorbeeld de bètavakken, kortom: álles. Wat doet een mentor op jullie school, hoe ziet LOB eruit? En ondertussen ging het onderwijs aan leerlingen gewoon door."

De teamvergaderingen met een teamleider als voorzitter zijn overboord gezet en hebben plaatsgemaakt voor een TAO, een teamgecentreerde arbeidsorganisatie, waarin het team collectief verantwoordelijk is voor de ontwikkeling van een groep leerlingen. Leerjaar 1 en 2 hebben ieder twee teams, de profielen in de bovenbouw zijn ook gecombineerd tot teams, die ieder verantwoordelijk zijn voor ongeveer 100 leerlingen. De teams hebben twee overlegmomenten per week, voorafgaand aan de lessen. Dan bespreken ze het wel en wee van de leerlingen, in aanwezigheid van een schoolondersteuner. "Het is soms een gepuzzel, omdat docenten in meerdere leerjaren les kunnen geven en de informatie goed moet worden doorgespeeld. Het werkt heel prettig om teams te hebben, die gecentreerd zijn rond een groep leerlingen."

Vliegwiel

"Het mooie van de ontwerpteams was ook dat je samen opnieuw naar het onderwijs kijkt", zegt Judith. Per vak is uitgewisseld hoe de docenten van de drie scholen dat verzorgen, wat de kans bood om de goede aanpakken te behouden. De ene school is goed in het mentoraat, de ander heeft op een ander vlak een pareltje. Profielen kiezen hun eigen manier van combineren van profielvakken en keuzevakken, en eventueel een CSPE in het derde jaar. Leerlingen kiezen twee keuzevakken binnen hun profiel en mogen twee keuzevakken buiten hun profiel kiezen en die dus ook eventueel buiten hun school volgen. Daarnaast begint Sterk Techniekonderwijs als een vliegwiel voor de niet-technische profielen

te werken, bijvoorbeeld door de aandacht voor buitenschools leren en voor regionale ontwikkelingen. Ook de PGP's (praktijkgerichte programma's) stimuleren dat, doordat er expliciet aandacht is voor het betrekken van de buitenwereld en afstemming met het mbo.

Er is een nieuwe cultuur in de school, maar ook de oude culturen bestaan nog. De onderlinge concurrentie is verdwenen. Wij-zij denken bestaat niet meer. Voor de start van het Alma College een feit was, hebben sommige collega's afscheid genomen. Soms omdat ze tegen de samenwerking opzagen, omdat ze in de nieuwe situatie ineens met 12 collega's moesten gaan samenwerken, in plaats van met drie. Soms ook om andere logische redenen als een baan dichterbij huis. Er was zeker ook een groep docenten die er helemaal voor ging om nieuwe ontdekkingen te doen, met nieuwe collega's samen te werken en het onderwijs te verbeteren. Af en toe moesten er ook dingen worden losgelaten, die niet door de 'ballotage' kwamen. "Veel goede elementen zijn gebleven en, - mooi voor de toekomst -, er zijn ook nog goede elementen die nog 'in de rugzak' zitten, maar waar de tijd nog niet rijp voor is", vervolgt ze. "Bij de samenwerking met het mbo wordt gebruik gemaakt van bestaande contacten van profielen. Binnen STO zijn twee mensen speciaal aangesteld om de contacten met het mbo te faciliteren. We missen bijvoorbeeld een metaaldocent op dit moment. Die vraag leggen we dan neer bij het mbo via deze bemiddelaars. Zo hebben we een makkelijkere ingang."

De voordelen van de nieuwe school zijn legio: "In Almelo kunnen leerlingen en ouders kiezen voor het Alma College of voor het Zone College; wat het beste bij ze past. En nog steeds kunnen leerlingen op beide scholen terecht. De profielen van de school zijn goed geoutilleerd. Voor drie afzonderlijke scholen zou dat onbetaalbaar zijn. Hetzelfde geldt voor het technolab, dat in de ochtenden ook door basisschoolleerlingen wordt gebruikt. Maar de grootste winst, dat is toch echt de veelheid aan keuzes voor leerlingen!" ■

vernieuwing

Tekst: Eva Voncken | Fotografie: Sijmen Hendriks

Het beste van drie werelden

vmbo25jaar.nl

“DE MAVO IS HET SCHARNIERPUNT VAN ONS ONDERWIJSSYSTEEM”

Ineke Munter over de invoering van het vmbo in de praktijk

Ineke Munter was als teamleider en later als schoolleider nauw betrokken bij de invoering van het vmbo. Als voorzitter van het Platform-TL zet ze zich in voor de invoering van het praktijkgerichte programma (PGP). “Juist wanneer leerlingen in de praktijk bezig zijn, hebben ze er lol in.”

Ineke Munter ziet het schema nog voor zich, dat ze 25 jaar geleden op voorlichtingsavonden gebruikte om de structuur van het vmbo aan ouders uit te leggen: de basisberoepsgerichte leerweg leidde op voor mbo2, van kader stroomde je door naar mbo3 of mbo4, van de gemengde leerweg naar mbo3 of mbo4, en van de theoretische leerweg naar mbo4. “De opzet was heel helder”, zegt ze. “De vmbo-richtingen sloten naadloos bij elkaar aan en bereidden allemaal voor op een mbo-opleiding.”

Ze maakte zich er daarom ook hard voor dat de tl, gl, basis en kader in één schoolgebouw werden gehuisvest. “Ook omdat je de vrijheid had om op de tl een 7de vak aan te bieden, en op deze manier kon dat ook goed een praktijkvak zijn.”

Dat gebeurde lang niet overal: landelijk gezien kwam er destijds vanuit de mavo's juist een lobby op gang om de mavo niet verder te laten gaan als tl binnen het vmbo, maar meer op zichzelf te laten staan, of aan te laten sluiten bij havo en vwo. De mavo/tl was daarmee, en is dat nog steeds, een scharnierpunt. Met één voet aangesloten bij het trio mavo/havo/vwo, aan de andere kant onderdeel van basis/kader/gl/tl.

Begreep je die lobby vanuit de mavo's?

“Ik vond het samenvoegen van tl, basis en kader nodig om het vmbo tot een succes te maken, dus ik vond het jammer. Scholen hebben nu vaak aparte mavo's, omdat ze op die manier meer leerlingen trekken dan met een tl-afdeling binnen een vmbo-school. Ouders vinden de mavo vaak aantrekkelijker dan vmbo-tl. Ze willen een zo hoog mogelijke opleiding voor hun kind en dat snap ik ook wel. Als je afvoer verstopt is, ben je dolblij met een loodgieter, maar het is niet het eerste waar je aan denkt voor je eigen kind. Dat is menselijk en het is hoe de maatschappij op dit moment nu eenmaal in elkaar zit.”

Bij de invoering van het vmbo was je teamleider en schoolleider vmbo bij CSG Het Noordik. Hoe verliep daar de overstap naar vmbo?

“Er ging veel op de schop. Om te beginnen de wijziging van de lessentabel. Een aantal vakken ging terug in lesuren, het kostte veel zendingswerk om mensen daarin mee te nemen. En bij de eerste lichting leerlingen die vmbo-examen Zorg en Welzijn deed, bleek dat er zes waren gezakt terwijl ze wel goede cijfers hadden. We snapten ▶

“De mavo is het scharnierpunt van ons onderwijssysteem”

vmbo25jaar.nl

er niets van, tot bleek dat ze een ander keuzevak hadden gevolgd dan één van de officiële verplichte keuzevakken. Ik heb toen echt peentjes gezweet. We waren niet de enige school waar daar iets dergelijks mis was gegaan, en de inspectie was gelukkig coulant. Daarna kon ik de ouders uitleggen dat hun kind een héél bijzonder diploma had. Uiteindelijk konden we erom lachen, maar dat heeft wel even geduurd."

Welke veranderingen staan je nog het meeste bij?

"Bij de invoering van het vmbo zijn de verschillende niveaus vervangen door leerwegen. Voorheen konden leerlingen examen doen op niveau a, b, c of d. Op de mavo deed je dan bijvoorbeeld examen in 3 vakken op c-niveau en drie op d-niveau. In het voorbereidend beroepsonderwijs kon een leerling dat precies zo doen, maar die kreeg dan een vbo-diploma. Daar klopte iets niet. De leerwegen van het vmbo zorgden voor helderheid: bij kader deed je nu alle examens op niveau c en in de tl op niveau d. Maar het nadeel was dat je als leerling nu werd ingedeeld op basis van je slechtste vak en ook op dat niveau examen deed in alle vakken.

Wat ik ook jammer vond, was dat leerlingen Zorg en Welzijn geen creatief keuzevak konden volgen. Die leerlingen kozen vaak voor vervolgopleidingen waar

ze daar voorheen juist veel plezier van hadden. En nog een verandering: in het vbo deden leerlingen vooral schoolexamens, nu kwamen er voor alle leerwegen centrale examens. Ook hier: meer helderheid, minder vrijheid."

Vervolgens werden in 2015 de profielen ingevoerd. Ook een grote operatie!

"Voor veel docenten was dat geen gemakkelijke overstap. Het vmbo werd echt voorbereidend onderwijs. Leerlingen mochten nu kennismaken met verschillende beroepen, om te ontdekken of het iets voor ze was. Met name voor techniekdocenten was het slikken. Zij waren gewend om leerlingen op te leiden voor een vak. Nu bereidden ze ze in brede zin voor op het vervolgonderwijs.

Niet iedere docent was het ermee eens, maar die verandering was noodzakelijk. Het smalle opleiden voor een beroep paste niet meer in de huidige wereld. Natuurlijk, er zijn altijd een paar leerlingen die op hun dertiende al precies weten wat ze willen worden en daar niet meer vanaf stappen. Maar veel leerlingen weten het helemaal niet, of ze denken het te weten, terwijl ze geen idee hebben wat een vak eigenlijk inhoudt. Daarom is het belangrijk dat leerlingen in aanraking komen met veel facetten van verschillende beroepsrichtingen."

funderend onderwijs

"HET VMBO-DIPLOMA MOET STATUS HEBBEN."

De verschillende profielen zijn dan in feite een context waarin het leren plaatsvindt, niet een pad waarmee je al een beroepskeuze vastlegt.

"Ik hou van de term 'funderend onderwijs'. Dat maakt duidelijk wat onze taak is in het po en vo: de leerlingen de basisvaardigheden bij te brengen. Taal en rekenen, burgerschap, cultuur. Het kennen van zichzelf en de wereld om zich heen. Vmbo'ers leren met handen en voeten, dus het is belangrijk dat ze leren in een praktijkgerichte omgeving. Dan hebben ze er ook meer lol in. Daarom zijn de praktijkgerichte vakken belangrijk. Maar de keuze voor een profiel

betekent uitdrukkelijk niet dat ze daarmee ook een beroepskeuze maken.

Overigens is de meerwaarde van praktijkgericht leren natuurlijk ook voor havo en vwo relevant.

Ik heb ooit geregeld dat onze havoleerlingen les kregen op het vliegveld Teuge. Zo'n praktijkervaring doet meer dan zes theorielessen. De theorie gaat voor ze leven, sommige ontdekken dat ze een bepaalde kant op willen. En natuurlijk zijn er leerlingen die afloop zeggen: 'Ik weet zeker dat ik dit niet wil'. Dat is ook prima."▶

"De mavo is het scharnierpunt van ons onderwijssysteem"

vmbo25jaar.nl

Sinds je pensionering ben je voorzitter van Platform-TL. Je houdt je onder meer bezig met het praktijkgerichte programma in de tl, het PGP.

"39% van de vmbo-leerlingen gaat naar de tl en zij verdienen het om ook met de praktijk kennis te maken. Dat heb ik vanaf de invoering van het vmbo gevonden. Ik ben dan ook blij met de actuele aandacht voor praktijkgericht leren in de tl. Veel tl-scholen zijn er al enthousiast mee begonnen.

Overigens kan er al meer dan je denkt. Soms denken we dat er regels zijn, terwijl ze er niet zijn. Op een van mijn scholen hebben we bijvoorbeeld voor een vwo-leerlinge die patissier wilde worden geregeld dat ze een vak bij HBR kon volgen. Dus dat zou voor een tl-leerling ook best kunnen. Dat is dan misschien een uitdaging om te organiseren, maar we hebben capabele mensen voor de klas die creatieve oplossingen kunnen bedenken. Ik ben wat dat betreft heel hoopvol gestemd. Als je iets wilt, vind een weg! En soms moet je gewoon ook het lef hebben om tegen de inspectie te zeggen 'Het is niet volgens de regels, maar ik vind het verantwoord.' (Lachend:) En als je geschoren wordt, heel stil zitten.

Ik ben trouwens ook blij dat er bij het PGP een schoolexamen komt, dat geeft ruimte voor scholen om het zelf vorm te geven. Aan de andere kant moeten scholen dan ook het lef hebben om elkaar zonodig aan te spreken en samen de kwaliteit van het onderwijs hoog te houden. Je moet het vmbo-diploma niet cadeau krijgen, het diploma moet status hebben."

Hoe zou het vo-onderwijs verder verbeterd kunnen worden?

"Ik hoop dat het ooit zover komt dat alle vo-leerlingen tot hun zestiende bij elkaar blijven, onder

één dak. Dat zou mooi zijn, want dat leerlingen zo vroeg gescheiden worden, vond ik al raar toen ik naar de hbs ging.

Tijdens een studiereis naar Estland en Finland zag ik dat het goed kan werken als leerlingen langer bij elkaar blijven. Ze trekken met elkaar op en leren van elkaar. Nu is de situatie daar anders: Scandinavië is grotendeels dunbevolkt, dus je ontkomt er niet aan om alle leerlingen op een school bij elkaar zetten. Die noodzaak is er in Nederland niet, want wij zijn een klein en dichtbevolkt land. We zijn ook eigenwijs, en we zijn goed in het bedenken van nieuwe regels. De schoolkeuze is hier enorm en nu zie je dat kinderen soms met de auto naar school worden gebracht, terwijl er ook een school om de hoek is."

Over regels gesproken, er gaan nu stemmen op om ruimte te maken voor een maatwerkdiploma. Dan kunnen tl-leerlingen bijvoorbeeld in een of meer vakken examen doen op havo-niveau.

"Dat is een voordeel als je van de tl naar de havo gaat, omdat je dan in die vakken geen examen meer hoeft te doen. Aan de andere kant kun je die vakken niet verzilveren als je naar het mbo gaat. Je zou, als het gaat om maatwerk, ook met het mbo kunnen afspreken welke vakken niet per se nodig zijn voor de bepaalde vervolgopleiding, zodat een leerling toch door kan stromen als zo'n vak echt een struikelblok is.

Dat soort aanpassingen geeft meer vrijheid, maar doet wel weer af aan de helderheid die er bij de invoering van het vmbo is gekomen. Maar goed, dat heb je bij elke systeemverandering. Je doet het naar eer en geweten, maar er zijn altijd dingen die in het oudere systeem beter waren. Daar ontcom je niet aan."

Ineke Munter

Biografie

Ineke Munter komt uit een onderwijsgezin, maar wilde als leerling van de hbs-b 'absoluut niet' het onderwijs in. Het werd Schoevers en een baan bij Philips in Almelo, met een avondopleiding wis- en natuurkunde aan de hts. Toen ze daarvoor stage liep op een lts was ze alsnog meteen verkocht. "Het mooie van onderwijs zit in de dingen die je zelf logisch vindt, maar dat voor de leerling niet zijn", zegt ze. "Dan moet je diep graven om het goed uit te kunnen leggen. De kunst is om dat zo te doen dat het lampje bij de leerling gaat branden." Ze was docent wis- en natuurkunde, teamleider en directeur vmbo bij CSG Het Noordik, directeur vmbo Carmel Hengelo en directeur vmbo/havo/vwo bij CSG Reggesteyn. Tegenwoordig is ze [voorzitter van het Platform-TL](#). ■

Tekst: Anne Wesseling | Fotografie: Hetty van Oijen

"De mavo is het scharnierpunt van ons onderwijssysteem"

vmbo25jaar.nl

“LOB HOORT IN HET DNA VAN EEN VMBO-SCHOOL”

Inge Kirsten, drager van de Prof. Johan van der Sanden-erepenning

Decaan en LOB-expert Inge Kirsten, drager van de Johan van der Sanden-erepenning, zag de afgelopen jaren de aandacht voor Loopbaanoriëntatie en -begeleiding toenemen. Toch mag er nog wel een tandje bij, vindt ze, want juist door levensecht praktijkervaringen snappen leerlingen waarvóór ze eigenlijk leren, en dat inzicht is cruciaal voor de motivatie. “Als leerlingen weten wat ze willen, volgen de cijfers vanzelf.”

Met de komst van het vmbo in 1999 deed ook Loopbaanoriëntatie en -begeleiding (LOB) zijn intrede in het curriculum. Vmbo-leerlingen werden immers niet langer direct opgeleid voor een vak, maar kregen de kans zich breed te oriënteren op een vervolgopleiding. Door stages en andere praktijkervaringen konden leerlingen ontdekken waar hun talenten en voorkeuren lagen, en een gemotiveerde keuze maken voor een vervolgopleiding op het mbo. Daar hoorde ook begeleiding bij.

Docent Engels, decaan en loopbaanadviseur Inge Kirsten was destijds een van de eersten die ijverden voor de invoering van LOB op haar school, het Buitenhout College in Almere, en bleef zich in de jaren daarna inspannen voor een centrale rol van LOB binnen het curriculum. In 2011 ontving ze

de Johan van der Sanden-erepenning voor haar verdiensten voor het vmbo-onderwijs.

Bij LOB gaat het om vijf loopbaancompetenties: kwaliteiten- en motievenreflectie, loopbaansturing, netwerken en werkexploratie. Welke vind jij eigenlijk het belangrijkste?

“Kwaliteitenreflectie, daar begint het mee. In Nederland kunnen we vaak moeilijk benoemen wat onze kwaliteiten zijn. Daarom stel ik de vraag naar kwaliteiten niet alleen aan de leerling zelf, maar ook aan medeleerlingen: ‘Jij kent haar goed, noem eens een aantal kwaliteiten op waarvan jij vindt dat zij die in huis heeft?’ Ik vraag het ook aan ouders: ‘Welke kwaliteiten vindt u passen bij uw kind?’ De leerling heeft dan al een aantal kwaliteiten van zichzelf benoemd, en hoort het nu van anderen. ▶

levenlangleren

LOB MAAKT HET VERSCHIL.

“LOB hoort in het dna van een vmbo-school”

vmbo25jaar.nl

Een leerling zei na afloop van zo'n LOB-gesprek: 'Mevrouw, ik heb nog nooit zo'n leuk gesprek gehad op school. Want meestal is het over de cijfers en nu ging het over mij.'

Dat zegt al iets over de meerwaarde van LOB.

"LOB gaat over het leer- en loopbaanproces van de leerling en dat is de kern van het onderwijs. Zeker op het vmbo hoort het in het dna van een school. Leerlingen moeten leren om een krachtige keuze te kunnen maken voor hun vervolgstappen. Dus hoe kunnen we die leerlingen een rugzakje meegeven met alles wat ze weten over zichzelf, zodat ze ook helder kunnen vertellen waar ze goed in zijn en wat ze belangrijk vinden, als ze bijvoorbeeld bij een intake bij het mbo komen? Of zodat ze op een familiefeestje aan oma kunnen vertellen: 'Ik ga die- en-die opleiding doen, omdat het op deze manier bij mij past en omdat ik het om deze reden belangrijk vind'?"

Voor het beroepsbeeld en de motivatie van leerlingen zijn die praktijkervaringen binnen LOB enorm belangrijk. Ik heb eens een leerling gehad die erbarmelijke cijfers haalde. Die ging op stage en kwam terug met een duidelijk toekomstbeeld: hij had een vervolgopleiding uitgezocht en wist precies welk werk hij later wilde gaan doen. De cijfers gingen daarna meteen omhoog, want nu

wist hij waaróm hij zijn diploma wilde halen. Niet alle leerlingen hebben zo'n plotseling inzicht, maar geef ze in ieder geval de ruimte om verschillende praktijkervaringen op te doen. Op het vmbo doen we dat natuurlijk al in een praktijkgericht programma en ook bij basis en kader worden veel praktijklessen gegeven. Maar laat leerlingen die praktijk ook ervaren buiten de school."

Wat is er de afgelopen 25 jaar veranderd in de positie van LOB?

"LOB staat nu veel duidelijker op de kaart bij het ministerie, bij docenten en schooldirecties dan in de beginperiode. Het bedrijfsleven wil ook graag meewerken, dat was twintig jaar geleden absoluut minder. We hebben nu een groot tekort aan technisch personeel en aan zorgpersoneel, dat speelt mee. Iedereen ziet wel in dat het belangrijk is om leerlingen te laten ervaren wat het is om in de zorg of in een technisch beroep te werken, zodat ze een idee krijgen van hoe het er echt uit ziet."

Toch is LOB nog lang niet op alle scholen verankerd in het curriculum. Wat is daarvoor nodig?

"Tijd. Niet alleen voor mentoren en decanen om leerlingen goed te kunnen begeleiden, maar ook tijd van de directie. Om LOB binnen school goed op de kaart te zetten, zul je regelmatig samen moeten nadenken over het doel van je onderwijs.

Biografie

Inge Kirsten is ruim 35 jaar actief in het onderwijs, met als specialisatie Loopbaanoriëntatie en -begeleiding (LOB). Ze is onder meer decaan bij het Buitenhout College in Almere en als expert verbonden aan [de Loopbaangroep](#). In 2011 ontving ze de Prof. Johan van der Sanden-erepenning voor haar verdiensten voor het vmbo-onderwijs.

Waar willen we als school naartoe? Welke ambities hebben we? Hoe willen we het bedrijfsleven betrekken bij onze school? Hoe bereiden we onze leerlingen goed voor naar een vervolgstap op het mbo of op de havo, of een leerwerktraject?

Als dat duidelijk is, worden LOB-activiteiten ook opgenomen in het schoolplan, en gaan ze voor iedereen op school leven. Dan wordt het ook één verhaal. Nu heb je op veel scholen bij techniek een aparte projectleider voor activiteiten in het kader van Sterk Techniekonderwijs, en iemand

anders die iets doet met praktijkervaringen bij Zorg en Welzijn. Het zou mooi zijn als je dan samen de verantwoordelijkheid pakt om die activiteiten als onderdeel van LOB goed uit te rollen binnen de school.

Die borging is cruciaal. Er zijn de afgelopen jaren veel activiteiten opgezet waarvan iedereen het erover eens is dat die door moeten gaan, en niet afhankelijk moeten zijn van enthousiaste mensen of extra financiën. Borging kan door LOB op te nemen in het schoolplan en in de begroting van de school." ►

"LOB hoort in het dna van een vmbo-school"

[vmbo25jaar.nl](#)

Je bent niet alleen decaan en loopbaanbegeleider maar ook onderwijsadviseur en verbonden aan de Loopbaangroep. Wat zijn op dit moment volgens jou relevante ontwikkelingen als het gaat om de toekomst van LOB?

"Ik ben op dit moment vooral aan het zoeken naar de verbinding. Hoe kunnen we LOB verbinden met al die andere initiatieven die ook gericht zijn op het loopbaanproces van de leerling, zoals STO en regionale initiatieven op het gebied van Zorg en Welzijn? Als het lukt om daar één duidelijk verhaal van te maken, zou dat zo fijn zijn. Verder blijven we druk bezig met een Leven Lang Ontwikkelen. Waar je vroeger een beroep koos tot aan je pensioen, kies je nu meer voor wat je de komende twee jaar gaat doen. LOB is dan ook niet alleen relevant voor leerlingen en studenten, maar ook voor volwassenen die al een tijdje aan het werk

zijn. Bedrijven, scholen en andere organisaties zouden dat ook gewoon op kunnen pakken. Want zolang medewerkers zich blijven ontwikkelen, blijft het werk uitdagend en zijn ze gemotiveerder."

Geldt dat voor jou persoonlijk ook?

"Ik vind LOB nog steeds even leuk en ben nog even fanatiek als dertig jaar geleden. Ik hou in de gaten wat er speelt en ik blijf mezelf ook continu ontwikkelen. Dat laatste gun ik iedereen, binnen en buiten het onderwijs. Als je gelukkig bent in je werk, ben je ook gelukkiger in je privéleven – en omgekeerd: als je niet gelukkig bent met je werk, krijgt je privéleven daar ook een klap van. Dus hoe zorg je dat je jezelf af en toe een update geeft? Het gaat uiteindelijk om de basisvragen: 'Wat past bij mij, wat wil ik nu eigenlijk en hoe word ik gelukkig in mijn werk?' Ik gun het iedereen om daarover na te denken, en om zich een leven lang te blijven ontwikkelen."

#JohanvanderSandenErepenning

Inge Kirsten is drager van de Prof. Johan van der Sanden-erepenning

Inge Kirsten ontving in 2011 de Johan van der Sanden-erepenning als voorvechter van LOB. Ze denkt met plezier terug aan de geheimzinnigheid rond de uitreiking. Ze werd destijds naar de SPV-managementbijeenkomst gelokt door LOB-onderzoeker Marinka Kuijpers.

"Zij had zogenaamd iemand nodig die iets kon vertellen over de LOB-training voor docenten die we samen hadden opgezet. Ik vond het spannend om zo'n zaal toe te spreken en we kwamen ook nog in een file terecht, ik ben drie keer bijna terug naar huis gereden. Maar mijn man Peter (onderwijsbestuurder Peter van Gelder, red.) drong aan, hij was destijds ernstig ziek en wilde heel graag nog een keer naar de managementbijeenkomst.

Tijdens het voorlezen van het juryrapport, over het belang van loopbaanbegeleiding, dacht ik nog: 'Wat leuk voor de decanen!' Het was een complete verrassing dat ik zelf naar voren werd geroepen. Ik voelde me echt de afgevaardigde namens alle decanen en ik was super, supertrots. Het was ook zo fijn dat Peter erbij was. Hij had zelf tijdens zijn opleiding nog les gehad van Johan van der Sanden. Ook hij kon alleen maar uitbrengen 'Wat is dit gaaf!'"

Meer weten?

We spraken Inge Kirsten eerder over LOB in de aanloop naar de nieuwe leerweg. Ze vertelde onder meer over hoe LOB op het Buitenhout College vorm krijgt, en waar ze kansen ziet voor meer samenwerking met mbo-scholen. Het interview lees je [hier](#). ■

Tekst: Anne Wesseling | Fotografie: Hetty van Oijen

"LOB hoort in het dna van een vmbo-school"

vmbo25jaar.nl

“Geef scholen ruimte om het goed te doen en kijk verder dan de slaagpercentages”

‘De cirkel is rond’, constateert Jan Kastelein met genoegen. Als “deeltijdpensionado” is hij, na jaren voor het Ministerie van OCW en het College voor Toetsen en Examens (CvTE) gewerkt te hebben, terug bij zijn eerste vak: dat van wiskundeleraar. Toen op een havo-vwo-school, nu op de Open Schoolgemeenschap Bijlmer; “mijn gedroomde school”. In de rol van onderwijsassistent geeft hij wiskundebegeleiding aan leerlingen van alle niveaus. Daarmee gaat een langgekoesterde wens in vervulling, namelijk lesgeven aan leerlingen van het vmbo, het schooltype waarvoor hij zich tijdens zijn loopbaan in het bijzonder heeft ingezet.

Een loopbaan met memorabele momenten, zoals vrij recent nog de organisatie van de centrale examens in coronatijd. Toen de minister het centrale examen van 2020 besloot te annuleren, ging het centraal examen voor het eerst sinds 1945 niet door. De schriftelijke examens waren al gedrukt en de cspe's verspreid onder de vmbo-scholen. “Er is een terughaalactie georganiseerd om de cspe's verspreid over de komende jaren zoveel mogelijk te kunnen hergebruiken. Dat was ongekend!” vertelt Jan. Het gaf de ketenpartners, te weten het CvTE, Cito en DUO met de Inspectie van het Onderwijs en het ministerie, tijd om de koppen bij elkaar te steken om opties voor examenjaar 2021 te verkennen. Met als

insteek alles op alles te zetten om de centrale examens van dat jaar wél te laten plaatsvinden.

Professioneel genieten

Vanuit het CvTE voerde Jan Kastelein de regie om haalbare en uitvoerbare scenario's op te stellen en tot in detail te doordenken, als een soort 'Outbreak Management Team Centrale Examens'. “In die periode was niets vanzelfsprekend. Zo moest de drukker aan een miljoen liter inkt zien te komen. Examens online vaststellen via Teams was nog nooit eerder gebeurd. Doordat de minister koos voor aangepaste maatregelen met onder meer drie in plaats van twee tijdvakken, ▶

Jan Kastelein

“DOOR MINDER EISEN IN DE EXAMENPROGRAMMA'S TE STELLEN KRIJGEN LERAREN DE RUIMTE OM EIGEN STOKPAARDJES TE BERIJDEN: DAN SLAAT HET VONKJE OVER!”

“Geef scholen ruimte om het goed te doen en kijk verder dan de slaagpercentages”

vmbo25jaar.nl

waren er dus meer examens nodig. Een geweldige uitdaging om dat in coronatijd allemaal dichtgetimmerd en kloppend te krijgen. Dankzij alle mensen die ervoor gegáán zijn, is het gelukt. Professioneel gezien heb ik van dit traject genoten", vertelt Jan.

De coronatijd benadrukte nog eens extra de meerwaarde van de flexibele en digitale centrale examens van vmbo basis en kader. "Terwijl voor papieren examens in die periode alles uit de kast gehaald moest worden, vragen de digitale flex-examens niets extra's. Sinds jaar en dag gebruikt 99% van de vmbo-scholen deze examens; dat zijn Noord-Koreaanse meerderheden!" aldus Jan. Voor scholen is het prettig zelf het afnamemoment en de tijdstippen van inhalen en herkansen te kunnen bepalen. De digitale flex-examens bestaan sinds 2005 en worden in 2025 regulier.

Cspe als kroonjuweel

Voor het vmbo was 2003 het eerste jaar met centrale examens voor de beroepsgerichte vakken. Tot die tijd waren er landelijke examens, met de status van een schoolexamen. "Een meerwaarde van centrale examens is het positieve terugslag-effect ervan: als je je onderwijs daarop richt, ben je goed bezig. Centrale examens over de volle breedte waren bedoeld als erkenning voor het vmbo. Docenten voelen dat ook zo. Een zeer geslaagde actie dus", concludeert Jan.

Toen Jan in 1997 bij het departement ging werken, kreeg hij te maken met de 'wereld van de beroepsgerichte programma's'; in het bijzonder de toenmalige intrasectorale programma's als Metalektro. Zijn eerste taak werd om vanuit de CEVO – de voorloper van het CvTE – de overgang van vrijwillige landelijke naar centrale examens goed te laten verlopen. "Bij de evaluatie van pilot-examens kwam van schoolleiders

en docenten het geluid, dat de centraal praktische examens (cpe's) recht deden aan hun leerlingen en dat via de correctievoorschriften te zien was of leerlingen de onderliggende theorie beheersten. Daardoor werd het centraal schriftelijk examen (cse), dat op een later moment werd afgenomen, ervaren als mosterd na de maaltijd." Zo ontstond het cspe als geïntegreerde examenvorm. "Doordat de P van praktijk centraal staat, is het positieve terugslag-effect bij het cspe groter dan bij de schriftelijke examens. Dat maakt het cspe tot kroonjuweel onder de centrale examens."

Feeling met het veld

"Dat gebeurde in legendarische weekendsessies met vaststellingscommissies van het CvTE en van Cito, constructiegroepen en toetsdeskundigen. Om te beginnen voor de basisberoepsgerichte leerweg. Tot grote vreugde van de examenmakers koos na een jaar al 80% van de scholen voor het cspe in plaats van voor de afzonderlijke vormen", herinnert Jan zich. Nog een jaar later werd het cspe regulier en startte een pilot voor de kader en vervolgens kwam de gemengde leerweg: "Ook weer een kunststukje." Geholpen door de globalisering van de examenprogramma's in het hele vo werd voor de gl een 'verzamel-cspe' ontwikkeld, voor groepen van verwante vakken.

Deze ervaring bij de gl wierp jaren later nog zijn vruchten af bij de Vernieuwing beroepsgericht vmbo: "De groepen van verwante vakken zie je nu bijna één op één terug in de beroepsgerichte profielen." Namens het CvTE nam Jan deel aan de Regiegroep, die zorgde voor het tot stand komen van de nieuwe beroepsgerichte examenprogramma's. "De werkwijze van het maken van centrale examens maakt, dat CvTE en Cito veel connecties hebben met het veld, weten wat er speelt en wat haalbaar is. Dat komt doordat de examenmakers

Jan Kastelein

"JE MOET HET MET JE HANDEN DOEN, MAAR ZONDER JE HOOFD LUKT HET ECHT NIET."

voornamelijk docenten zijn die lesgeven in de examenklas. Het departement heeft goed aangevoeld dat die feeling met het veld belangrijk was."

Meer Perin

Terugblikkend op de invoering van het vmbo: "De imagoverbetering, die zou optreden door de samenvoeging van de mavo en het vbo, is niet gelukt. Vmbo-t/mavo was er niet blij mee; ouders waren bang dat hun kind minder kansen kreeg op het 'restonderwijs', in een groep met relatief meer leerlingen met zorgvragen. De tweedeling in het vo bestaat nog steeds, maar is wel te voorkomen. Neem Finland, waar leerlingen bij elkaar blijven tot hun 15e en vervolgens een T(theorie)-kant of een P(raktijk)-kant op gaan. Veel beter", vindt Jan. "Het

helpt de tweedeling in de samenleving voorkomen en het is ook beter als keuzemoment. Let wel, bij elkaar houden betekent niet allemaal hetzelfde onderwijs. Op de OSB zie je dat in de heterogene onderbouw met vmbo-basis tot en met vwo, de docenten hard werken om recht te doen aan diversiteit, maar ook zorgen dat leerlingen elkaars kwaliteiten en niveauverschillen accepteren als iets wat je niet tot 'een beter of minder mens' maakt."

"Deze school laat zien dat het kan, mits je goede docenten hebt en een goed programma, met niet alleen avo-vakken in de onderbouw, maar ook beroepsgerichte modules. Dan wordt onderwijs betekenisvol en motiveert het leerlingen. Met de P breng je leerlingen in aanraking met waar hun affiniteit ligt en doe je impliciet meer aan ▶

"Geef scholen ruimte om het goed te doen en kijk verder dan de slaagpercentages"

vmbo25jaar.nl

LOB. Het Mondial College Meeuwse Aker in Nijmegen is daarvan een schitterend voorbeeld. Door minder eisen in de examenprogramma's te stellen krijgen leraren de ruimte om eigen stokpaardjes te berijden: dan slaat het vonkje over! De P moet erin, niet alleen - nu eindelijk - in de theoretische leerweg, maar in het hele vo! En, o ja, de praktijkgerichte vakken in vmbo-t zijn natuurlijk ook gebaat bij een cspe, al dan niet op basis van vrijwillige deelname door de school."

Modulair systeem

"Het is typisch Nederlands om in niveaus en hokjes te denken. We kennen een enorme variëteit van gymnasium met 10 vakken tot praktijkonderwijs, leerwerktrajecten en niveau 1 ingedaald in pro of vmbo. Daardoor gaat het systeem naar de knoppen, want uiteindelijk verdwijnt de herkenbaarheid. Iets vergelijkbaars gebeurt met het profiel Dienstverlening & Producten: dat is vooral een 'schoolleiderskeuze' en haalt leerlingen weg bij andere profielen: het systeem is er niet bij gebaat. Inhoudelijk is D&P best een goed programma: prima modules voor LOB in de onderbouw."

"Mijn ideaal is een simpel systeem, waarin alle leerlingen hun weg kunnen vinden en waarbij scholen ruimte krijgen om het goed te doen; meer vertrouwen krijgen en niet afgerekend worden op examenresultaten en slaagpercentages. Wat heb je aan slaagpercentages van 99% als vervolgens twee derde van de havo-gediplomeerden het in het hbo niet redt? Cijfers daarover zouden scholen en ouders moeten kennen: hoe doen oud-leerlingen van die school het in hun vervolgopleiding en in de maatschappij? Dát is waar de pedagogische opdracht van een school echt over gaat. "Hoe zou zo'n systeem eruitzien? "Het gehele voortgezet onderwijs

duurt dan vijf jaar. Na een gezamenlijke onderbouw, met het oog op cohesie en socialisatie, kiest elke leerling voor een P-stroom of voor een T-stroom. Dat is een grote operatie, vergelijkbaar met de Mammoetwet, maar het kan wél. Als je de invoering maar geleidelijk doet en zowel vo-scholen als het vervolgonderwijs voldoende voorbereidingstijd en middelen geeft. Aan de Vernieuwing beroepsgericht vmbo zie je dat het kan. Dat was de grootste onderwijskundige vernieuwing van de afgelopen 50 jaar. Alle beroepsgerichte vakken zijn gehalveerd en geüniformeerd; het overige is behouden in keuzevakken.

Zo'n modulair systeem geeft scholen enorm veel mogelijkheden. Het is ook toepasbaar bij de avo-vakken. Dit tekent de innovatiecapaciteit van het vmbo: als het goed is voor de leerling, gaan de schouders eronder. Een goed systeem is zo helpend bij het realiseren van doelstellingen, dat zie je in Finland." Een kanttekening: "Het beroepsgerichte aanbod is modulair georganiseerd, op de examens na." In 2016 zette het departement een streep door het plan om de cspe's stapsgewijs te modulariseren. "Zonde", vindt Jan, "want dat houdt mogelijkheden en flexibiliteit tegen, bijvoorbeeld om leerlingen op een later moment te laten kiezen."

Handen én hoofd

Nog een laatste anekdote, die Jans waardering voor het vmbo illustreert: "Op een zondagmiddag, het moet ongeveer 2010 geweest zijn, zit ik een cspe installatietechniek voor de basisberoepsgerichte leerweg te bekijken. En dan zegt mijn vrouw: 'Goh, ik wou dat jij dat kon...' Maar dat is wel precies waar het om gaat: je moet het met je handen doen, maar zonder je hoofd lukt het echt niet. Dat is wat vmbo'ers kunnen. En natuurlijk mbo'ers. Ze zijn zó belangrijk voor onze samenleving!" ■

modulaire examens

Tekst: Eva Voncken | Fotografie: Hetty van Oijen

"Geef scholen ruimte om het goed te doen en kijk verder dan de slaagpercentages"

vmbo25jaar.nl

“De afstemming met de beroepspraktijk is de grote kracht van het vmbo”

Jan van Nierop over 25 jaar vmbo

Een van de gevolgen van de invoering van het vmbo was dat de scholen voor speciaal voortgezet onderwijs moesten fuseren met gewone vmbo-scholen. Jan van Nierop, tot twee jaar terug voorzitter van de Stichting Platforms vmbo, was destijds directeur van een vso-lomschool en lid van de landelijke vakgroep van vso-lomscholen. Hoe kijkt hij terug op die periode, en hoe ziet hij de toekomst van het vmbo?

De invoering van het vmbo in 1998 bracht nogal wat teweeg binnen het voortgezet onderwijs. Hoe zat het ook alweer precies? De mavo's en het voorbereidend beroepsonderwijs (de opvolger van de lts en het lhno), gingen op in de vier leerwegen van het vmbo. Maar daarnaast waren er scholen voor speciaal voortgezet onderwijs aan kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden (vso-lom) en moeilijk lerende kinderen (vso-mlk).

Jan van Nierop was destijds directeur van een vso-lomschool en lid van de landelijke adviesgroep van vso-lomscholen. De adviesgroep overlegde met het toenmalige onderwijsministerie over hoe en waar de leerlingen (en hun docenten) een plek zouden krijgen. Het onderwijs werd in eerste instantie aangeboden op scholen voor voortgezet speciaal onderwijs (vso). In augustus 2002 ging het vso-lom verder als leerwegondersteunend onderwijs (lwoo) binnen het reguliere vmbo. Het vso-mlk ging op in het praktijkonderwijs.

Dat betekende in de praktijk dat alle vso-lomscholen moesten fuseren met vmbo-scholen. Jan van Nierop: “De directeurs van vso-lomscholen, dat waren er schat ik zo'n zestig tot zeventig, vonden het maar niets dat hun school werd opgeheven. Het idee was dat de verandering vooral door financiële motieven was ingegeven, al was officieel het idee van 'samen naar school' het belangrijkste motief. Aan de andere kant was iedereen het er wel over eens dat er iets moest veranderen in het voorbereidend beroepsonderwijs. Dat was destijds niet echt gericht op wat goed was voor de individuele leerling. Nu kwam er een uitgestelde keuze, zodat leerlingen niet meer op hun twaalfde meteen voor een beroep hoefden te kiezen. En er kwam meer nadruk op het verbeteren en innoveren van het beroepsonderwijs.”

Jan van Nierop begon als docent in de avo-vakken en was op het moment dat het vmbo werd ingevoerd directeur van een vso-lomschool in Terneuzen. De onderwijsverandering viel voor hem samen met een verhuizing naar Weert, waar hij directeur werd van ▶

Jan van Nierop

PRAKTIJK IS DE KERN VAN HET BEROEPSONDERWIJS

“De afstemming met de beroepspraktijk is de grote kracht van het vmbo”

vmbo25jaar.nl

Het Kwadrant, een bovenbouw-vmbo die ontstond door een samenwerking tussen twee brede scholengemeenschappen. "De bovenbouw-leerlingen van de lts, lhno, leao en agrarische school kwamen daar nu in één gebouw bij elkaar. Dat waren vier gemeenschappen en vier verschillende culturen, waarbij de jongens van de lts duidelijk vonden dat zij de baas waren. In het begin moest ik nog wel eens streng optreden, bijvoorbeeld door een lts'er te schorsen omdat hij een rotje had afgestoken in de school. Dat had impact. Leerlingen wisten dat ze niet alles konden maken, en daarna verbeterde de sfeer.

Intussen veranderde er veel in de vorm van het beroepsonderwijs. Een voorbeeld: voorheen kregen de leerlingen bij Huishoudkunde allemaal dezelfde opdracht. Ze moesten bijvoorbeeld allemaal apart een vaste driegangen-maaltijd bereiden, waarna ze individueel werden beoordeeld. Een paar jaar later viel Huishoudkunde onder Zorg en Welzijn. Ik was bij een les waarbij leerlingen in groepjes een maaltijd bereidden voor een gezin waar er één glutenvrij moest eten en een ander lactose-intolerant was. De leerlingen liepen door elkaar heen, ze werkten samen aan levensechte opdrachten, het was een totaal andere manier van lesgeven. Het vmbo-onderwijs was meer gericht op de individuele leerling. Er kwam ook meer aandacht voor loopbaanoriëntatie, dat toen nog geen LOB heette. Want aan de hand van de praktijkopdrachten ontdekten leerlingen ook welke vervolgorientingen wel of niet bij hen pasten."

Intussen kwam er ook een andere examinering.

"Dat was een pittige klus. Er waren voorheen examens op verschillende niveaus, van A tot D. Nu kwamen er examens op het niveau van de verschillende leerwegen, dus basis, kader, gemengd of TL. Dat heeft ook een nadeel, want het betekent dat leerlingen een diploma halen op het niveau van het vak waar ze het minst goed in zijn. Daarmee doe je leerlingen tekort die bijvoorbeeld goed zijn in taal en minder goed in rekenen. Daarnaast was het vmbo-examen, anders dan

bijvoorbeeld bij de lts, voortaan niet meer een echt 'eind'-examen. Ik zeg wel eens: 'Het vmbo-examen is hartstikke goed, maar het stelt niks voor.' Daarmee bedoel ik dat de leerling na het vmbo-examen nog geen startkwalificatie heeft, want die moet je halen op het mbo.

Die afstemming tussen vmbo en mbo, dat is meteen iets dat nog kan verbeteren. Neem bijvoorbeeld de vmbo-leerlingen HBR. Die weten na hun eindexamen prima hoe ze moeten serveren, tafeldekken en koken, maar moeten op het mbo weer op nul beginnen, omdat ze in een klas komen met leerlingen die instromen vanuit een ander profiel of vanuit de havo. Die aansluiting met de vervolgopleiding werkt voor veel vmbo-leerlingen niet zoals zou moeten. Dat is de belangrijkste verbetering die we nog kunnen maken."

Je was behalve als schooldirecteur nog op veel meer manieren bij het vmbo betrokken, onder meer als voorzitter van de Stichting Platforms vmbo en tegenwoordig als kartrekker voor Sterk Techniekonderwijs. Als je nu de balans opmaakt van 25 jaar vmbo, wat werkte goed en wat kan beter?

"De afstemming met de beroepspraktijk is met de invoering van het vmbo echt verbeterd. Die afstemming gebeurde opnieuw rond de invoering van de profielen in 2016. Destijds zeiden we al: over een aantal jaren komt er weer een nieuwe ronde. De ontwikkelingen gaan nu eenmaal razendsnel. De leerling die 25 jaar geleden een bouwopleiding volgde, leerde metselen en stellen en kon daarna meteen aan de slag. Nu moet diezelfde leerling niet alleen meer nadenken en organiseren, maar ook rekening houden met duurzaamheid en met nieuwe materialen. Binnen de zorg speelt de automatisering een steeds grotere rol. En binnen het profiel Mobiliteit en Transport moeten leerlingen nu veel leren over elektrische voertuigen, terwijl ze er zelf vanwege de veiligheidsnormen rond batterijen nog niet mee mogen werken. We zijn nu dus binnen de profielen een nieuwe verbetering aan het maken." ▶

Jan van Nierop

"DE VMBO'ER IS OPEN EN NIEUWSGIERIG. IN DE LES, IS MIJN ERVARING, GELDT: ALS JE EEN KLIK MET DE LEERLINGEN HEBT, GAAN ZE VOOR JE LEREN."

"De afstemming met de beroepspraktijk is de grote kracht van het vmbo"

vmbo25jaar.nl

Genoeg uitdagingen voor de toekomst!

"Zeker, maar juist in die voortdurende afstemming met de praktijk bewijst het vmbo zijn kracht. Het vmbo is de schoolvorm waarin het meest wordt nagedacht over veranderingen in de beroepspraktijk en over hoe je die in het onderwijs kunt verwerken, zodat leerlingen met actuele vakkennis van school komen. Als het gaat om het reken- en taalonderwijs denk ik dat er een kans ligt om de basisvaardigheden rekenen en taal te verbeteren door die ook op te nemen in de praktijkvakken. Met name het lezen is goed te trainen in de beroepsgerichte vakken. Ook daar is echt een slag te maken.

Over de toekomst van het vmbo ben ik heel positief. Ik ben ervan overtuigd dat binnen de komende vijf jaar het imago van het beroepsonderwijs nog enorm gaat verbeteren. We beseffen steeds meer dat we vakmensen nodig hebben en dat zie je terug in de financiële beloning en in de manier van denken over vakmensen. Al blijft het spannend op politiek vlak. Veel Tweede Kamerleden snappen nog niet echt hoe het beroepsonderwijs in elkaar zit, ook omdat ze er zelf niet mee te maken hebben gehad."

Jouw oorspronkelijke doelgroep waren de vso-lom-leerlingen. Hebben zij

uiteindelijk wel hun plek gevonden in het vmbo?

"Daar heb ik soms mijn twijfels over. Ik herinner me een leerlinge die zoveel faalangst had, dat ze het op een gewone school niet redde. Bij ons haalde ze haar mavo-diploma en daarna stroomde ze via de havo door naar het vwo. Uiteindelijk rondde ze een universitaire studie af. Die leerlingen, die wel een mavo-diploma kunnen halen maar daarbij echt intensieve begeleiding nodig hebben, worden met het lwoo eigenlijk tekortgedaan. Gelukkig is er wel een vangnet: de individuele band tussen leraar en leerling. Die is juist in dat soort gevallen extra waardevol.

Die band tussen leraar en leerling is op het vmbo sowieso nog belangrijker dan op de andere schoolsoorten. Dat maakte het voor mij altijd geweldig leuk om te werken in het vmbo. Nog steeds valt het me op: als ik een vmbo-school binnenstap, komen er meteen leerlingen naar me toe. 'Meneer, wie bent u, wat komt u doen?' De vmbo'er is open en nieuwsgierig. In de les, is mijn ervaring, geldt: als je een klik met de leerlingen hebt, gaan ze voor je leren. Daar kunnen we meer gebruik van maken, bijvoorbeeld door meer met de leerlingen te praten en beter naar ze te luisteren. Laten we dat echt doen. Want de vmbo-leerlingen zijn leerlingen om te koesteren." ■

oogvoordeleerling

Tekst: Anne Wesseling | Fotografie: Hetty van Oijen

"De afstemming met de beroepspraktijk is de grote kracht van het vmbo"

vmbo25jaar.nl

“MIJN DROOM IS UITGEKOMEN”

Jenny Oldenhuis over het belang van praktijkgericht onderwijs voor alle leerlingen

“Deze school bestaat 65 jaar, net als ikzelf”, lacht Jenny Oldenhuis, directeur van NXT Maarsbergen en Doorn: ‘een school voor dromers, denkers en doeners van nu én de toekomst.’ Aan stoppen gaat ze pas denken als de vakhavo-leerlingen, die nu in de vierde klas zitten, op weg zijn naar hun eindexamen op deze school. Een terugblik op een loopbaan met onderwijsinnovatie als rode draad.

“Ik begon als jonge meid in een zogenaamde ‘Klutsklas’ voor de kleutergroepen en de eerste klas van de lagere school; een experiment voorafgaand aan de introductie van het basisonderwijs”, vertelt Jenny. Na 10 jaar nam ze - inmiddels waarnemend schoolhoofd - afscheid en maakte de overstap naar het schippersonderwijs in Zwolle: een school met 80 procent schipperskinderen van wie de ouders door de week voeren en 20 procent ‘walkinderen’. ‘Fantastisch om zo’n totaal andere wereld mee te maken’, zegt ze, al kan ze nog steeds met enige huivering terugdenken aan de huisbezoeken die ze aflegde via smalle loopplanken.

Superschool

Ze werd gevraagd geschiedenislessen te verzorgen aan een vbo-school en raakte vervolgens betrokken bij de voorbereidingen voor het vmbo en de fusies waaruit Talentstad Beroepscollege is voortgekomen. “Ook weer zo’n snoeptuin om te mogen werken!” Van teamleider werd ze schoolleider. Met nog een tussenstap op een innovatieve vo-school in Nijkerk, in een positie die naar haar smaak te ver

afstond van het onderwijs, kwam ze op de school in Maarsbergen terecht.

Een uitdaging van een andere orde, want met een beoordeling ‘zwak’ zat de school in de problemen: ‘Het is 5 over 12’, constateerde de Inspectie. De school werd onder meer bezocht door leerlingen die niet meer thuis konden wonen. Ze woonden op het terrein waar de school ook staat. Het docententeam voelde zich daardoor meer ‘speciaal onderwijs’ en legde zich vooral toe op het ‘pamperen’ van leerlingen die het in hun ogen al moeilijk genoeg hadden. “Dat klopte natuurlijk ook, maar we waren ook een vmbo-school.”

Tegen de collega’s zei ze: “Ik ben hier nieuw, maar we gaan hier wel de beste school van maken.”

Met de motivatie die loskwam stond de school binnen twee jaar op ‘voldoende’ en kreeg ze nog een aantal jaren later de kwalificatie ‘superschool’ in Elseviers Weekblad. Bepaald niet onbelangrijk voor de naam van de school, die voorheen als ‘boefjesschool’ te boek stond.

Elkaar ontmoeten

Bij haar kennismaking met het Vakcollege-►

“MIJN DROOM IS UITGEKOMEN”

vmbo25jaar.nl

concept wist ze meteen: 'Dit past perfect.'
"Op open dagen zagen kinderen de prachtige praktijklokalen van de school, maar mochten daar pas in hun derde jaar voor kiezen. Dat hebben we veranderd naar het eerste jaar. Ook voor de beroepsgerichte docenten, veelal zij-instromers uit bedrijven, is dat geweldig, omdat ze in hun programma ruimte hebben om te verbreden, versmallen of te verdiepen. Onze BWI-docent biedt alle 23 keuzevakken van BWI aan."

De school zit in een groene omgeving en is ruim behuist, met grote praktijklokalen (met in het Mobiliteit en Transportlokaal naast diverse auto's een knaloranje vrachtwagen) en een eigen NXT-restaurant, waar HBR-leerlingen een lunch bereiden en serveren voor bezoekers van buiten.

"Voor mij is de samenvatting van 25 jaar vmbo: vroeger moesten de leerlingen hierheen, nu willen ze naar deze school", vervolgt Jenny. Bijzonder: alle 465 leerlingen van de school, of ze nu de basis, kader, gemengde, theoretische leerweg of - sinds kort - vakhavo doen, volgen in de onderbouw precies dezelfde opleiding. "Daarin schuilt voor mij een belangrijk ideaal, namelijk dat leerlingen elkaar allemaal ontmoeten en van elkaar kunnen leren."

Enthousiast vertelt ze over een Belgische school waar de timmerman en de architect bij elkaar in de klas zitten. "Er wordt wel veel gepraat over het negatieve imago van het vmbo, maar dat veranderen je niet met praten. Je moet het ouders en kinderen laten zien: 'Fantastisch dat je kind hier naar school wil, kijk of dit je school is en draai gerust een paar dagen mee.' Het beeld is nu aan het kantelen en daar word ik superblij van!"

Verbinding theorie en praktijk

Het Vakcollege NXT Maarsbergen biedt twee vakroutes aan: de vakroute Techniek en de vakroute Mens & Dienstverlenen. In leerjaar 1 hebben leerlingen 4 uur les in elke route en leren ze algemene vaardigheden, technieken en technologie. In januari mogen ze kiezen voor 8 uur per week Techniek of Mens & Dienstverlenen.

Ben je er nog niet uit, dan houd je de combi nog even aan. In het derde leerjaar kristalliseert zich dat uit in de beroepsgerichte vakken, waarin de leerlingen in het derde jaar examens afleggen. Binnen de techniek is de keuze tussen BWI, M&T of PIE. Wie de route Mens & Dienstverlenen kiest, volgt het profiel HBR. Het vierde leerjaar is voor lintstages, keuzevakken en eventueel een extra (keuze)vak.

Negen jaar is ze bezig geweest om de vakhavo voor elkaar te krijgen. Al vóór de school een havo had vroeg ze de pilot aan, die werd toegekend. Een collega uit Maarsbergen en een collega teacher leader uit Doorn zijn nu samen met het havo-team het curriculum voor de vakhavo aan het ontwikkelen; zowel het beroepsgerichte vak als alle avo-vakken, en nodigen docenten/experts van buiten uit om mee te denken over de verbinding tussen theorie en praktijk. "Groeï is niet ons eerste doel. Maar in het verleden hadden we op open dagen huilende kinderen met een havo/vwo-advies, die heel graag hier op school wilden komen. Die konden we alleen een kaderprogramma bieden. Nu hebben we een echt aanbod op niveau voor alle leerlingen."

In de eerste klas zitten alle leerlingen in dakpanklassen en in de tweede klas volgen ze allemaal de carrousel langs alle profielen. In de derde klas doen de tl-leerlingen het praktijkgerichte programma 'Techniek en Innovatief Vakmanschap' en draaien de havo-leerlingen daarin mee. In de vierde zoeken de havo-leerlingen de verdieping op in het nieuwe beroepsgerichte vak voor de havo. "In de theoretische leerweg gaan we een praktijkvak HBR ontwikkelen", vertelt Jenny. Zo wordt het programma steeds completer.

Meer bagage

Al ruim 10 jaar neemt Jenny deel aan netwerken met het mbo. 'Stuk voor stuk zijn de omliggende mbo-instellingen goede partners met fantastische medewerkers, maar het ontwikkelen van een doorlopende route lukt ze niet', zegt ze: "Het is

Jenny Oldenhuis

"ER WORDT WEL VEEL GEPRaat OVER HET NEGATIEVE IMAGO VAN HET VMBO, MAAR DAT VERANDER JE NIET MET PRATEN: LAAT GEWOON ZIEN HOE GOED WE ZIJN!"

"MIJN DROOM IS UITGEKOMEN"

vmbo25jaar.nl

geen onwil. Ze willen best, maar de programma's in vmbo en mbo zijn los van elkaar ontwikkeld en te verschillend, met andere benamingen. Ik heb er veel energie in gestopt. Nu zijn we op het punt dat we het versnellen als doel loslaten, en in plaats daarvan focussen op verdieping, zodat onze leerlingen in alle opzichten meer baggage meekrijgen."

"Veel oud-leerlingen komen terug naar school om te vertellen hoe het met ze gaat. De beginperiode op het mbo vinden ze soms saai, vanwege dubbelingen in de stof. Ze moeten wennen aan een andere organisatiestructuur. Het valt wel op dat onze leerlingen nauwelijks van opleiding switchen. Ze hebben dus echt de kans gehad om goed te onderzoeken wat ze willen. Het is ook fantastisch om oud-leerlingen terug te zien die hier best wat moeite hadden om gemotiveerd te raken, maar nu echte vakmensen geworden zijn, zoals 'de beste stukadoor van Nederland!'"

Doorgroeien

"We hebben de tijd mee. Iedereen heeft het nu over vakmanschap. Ik snap best dat de politiek pleit voor uitstel van keuze. Maar vergeet niet dat een grote groep leerlingen in het basisonderwijs ongelukkig is, omdat ze alleen theoretische vakken hebben. In het basisonderwijs worden alle leerlingen al in niveaus ingedeeld. Dat doet wat met je zelfbeeld. Hier kan een leerling de beste zijn op het eigen niveau. En ik geloof oprecht dat leerlingen juist via deze route kunnen doorstromen. Nederland wordt niet slimmer; ouders willen hun kinderen meteen geplaatst zien op een hoger niveau. Geef kinderen de ruimte om te groeien en te stapelen, dan komen ze wel op dat hogere niveau!"

De Landelijke Vereniging van Vakcolleges is opgeheven: "Onze missie is volbracht", zegt Jenny. "Het belang van praktijk hebben we zichtbaar gemaakt. Door Sterk Techniekonderwijs (STO) is er extra geïnvesteerd. Daarnaast gaven docenten aan dat ze betrokken zijn binnen STO en daar ook uitwisselen en professionaliseren."

Status beroepsgericht vak

"Voor het vmbo vind ik het van belang dat de gemengde leerweg met vijf theoretische vakken en een beroepsgericht vak blijft bestaan. Natuurlijk is het mooi dat er nu een praktijkvak in de theoretische leerweg is. Nu is er discussie of dat vak het zevende vak moet zijn of – voor tl-scholen zonder beroepsgerichte leerwegen – een achtste vak. Mijn grootste wens is dat het beroepsgerichte vak de status en de weging krijgt die het verdient. Dat gaat ook helpend zijn in de discussie over 'je moet naar het vmbo' versus 'je mag naar de havo': iedereen heeft namelijk een beroepsgericht vak nodig. We moeten ophouden met praten over hoe belangrijk het is: men komt er op een gegeven moment wel achter dat we niet zónder kunnen. Dus heb het er niet meer over, maar laat gewoon zien hoe goed we zijn!"

Ze besluit: "Het is mooi als je op deze manier vmbo's en havo's kunt verbinden, dat scholen van elkaar kunnen leren en dat er altijd doorstroommogelijkheden zijn. Maar tegelijkertijd geldt ook dat je trots mag zijn op een basis- of kaderdiploma en dat je dan werkelijk super bent! Zij leveren het vakmanschap en rijden straks in de grootste auto's. Mijn droom is uitgekomen: een vakcollege voor vmbo en havo, waar leerlingen van en met elkaar kunnen leren, en bovenal vrienden zijn." ■

onderwijsinnovatie

Tekst: Eva Voncken | Fotografie: Hetty van Oijen

"MIJN DROOM IS UITGEKOMEN"

vmbo25jaar.nl

“Ik ben de wortel van de samenleving.”

Joost Kranenburg vertelt over zijn (onderwijs)loopbaan vanaf het vmbo

Over de stip aan de horizon bestond van meet af aan geen enkele twijfel: leerkracht worden op een basisschool. Zelf ooit begonnen op het vmbo houdt Joost Kranenburg zich nu als Programmamanager Doorstroom aan het Horizon College bezig met de aansluiting tussen po, vo, mbo tot aan het hbo en de arbeidsmarkt; de beroepskolom die hij ook zelf doorlopen heeft. “Daar ligt mijn hart”, zegt hij. Komend jaar gaan het Horizon College en het Regio College samen verder onder de naam Talland College. “Een grotere school, waardoor de doorstroom nog belangrijker wordt.”

Joost Kranenburg groeide op in Alkmaar, om daar vervolgens nooit meer weg te gaan. De basisschool, de 1e Montessorischool Alkmaar, beviel hem prima. Hij ontwikkelde er zelfstandigheid, een waardevolle basis voor later. Het advies voor het voortgezet onderwijs viel samen met de scheiding van zijn ouders, een emotionele periode. Met een vbo-advies – een advies geënt op wat hij op dat moment nodig had - begon Joost aan de techniekschool Willem Blaeu. Al snel kwam hij tot de ontdekking dat hij naast de techniek ook de theoretische vakken leuk vond en er goed in was. Een overstap naar de mavo, in een ander gebouw van de school, volgde. De sfeer was er anders: “Het vbo was een wat hardere

wereld, waar leerlingen net iets anders ‘geprogrammeerd’ waren: ‘We doen even niks totdat de leraar het zegt’. Als ‘Montessoriaan’ was ik juist gewend zelfstandig aan de slag te gaan.”

Goede werkrelatie

“Ik wist al jong dat ik leerkracht op een basisschool wilde worden. Dit doel had ik altijd al voor ogen en dat heeft mij enorm geholpen. Dat ik uit een onderwijsfamilie kom – beide ouders waren docent – heeft daar zeker in meegespeeld. Het fijne aan onderwijs vind ik dat je een maatschappelijke opdracht hebt. Tegen mijn vrienden zeg ik wel eens: ‘Ik ben de wortel van de samenleving.’” Bij ▶

Joost Kranenburg

“ALS JE JE FIJN VOELT IN DE KLAS EN ER IS EEN GOEDE WERKRELATIE TUSSEN STUDENT EN DOCENT, DAN KOM JE TOT LEREN.”

“Ik ben de wortel van de samenleving.”

vmbo25jaar.nl

het mavo-examen herkanste Joost het vak wiskunde om op een hoger niveau examen te doen. Met dat mavo-diploma op zak kon hij doorstromen naar de mbo4-opleiding Onderwijsassistent op het Horizon College, de school waar hij nu werkt. Joost koos niet voor de weg via het havo, deels uit onzekerheid: "Kan ik dat wel, want ik ben toch op het vbo begonnen? Maar ook, omdat ik al snel in de gaten had dat voor een groep staan mij goed afging. En in de mbo-opleiding had je natuurlijk ook veel praktijk."

De overstap van de mavo naar het mbo verliep zonder problemen. "Ik keek ernaar uit om pedagogische en communicatieve vaardigheden te gaan leren. In de opleiding Onderwijsassistent/Sociaal Pedagogisch Medewerker zaten voornamelijk meiden. Ik voelde me daar wel bij thuis. Dat is ook wel een rode draad in mijn leven: van twee zussen thuis, naar de vierjarige opleiding Onderwijsassistent en de pabo met allemaal meiden en daarna ook in mijn werk. Ik heb nog steeds vrienden van het vbo, maar ik voelde me hier wat meer op m'n plek. Een goed pedagogisch klimaat is een belangrijke voorwaarde voor leren. Als je je fijn voelt in de klas en er is een goede werksamenwerking tussen student en docent, dan kom je tot leren. Die relatie voelde ik heel sterk op het mbo met mijn docenten en mijn klasgenoten."

Bordschrijven

"Ik had leuke stageplekken, maar ook plekken waar ik hele boeken stond te kopiëren en twintig keer schilderijtjes moest ophangen. Dat hoort erbij en vormt je ook. Nu gaat lesgeven me makkelijk af, maar toen was het best hard werken." De mbo-opleiding heette thbo: toestroming hbo. "Dat vind ik vanuit mijn huidige functie interessant: een opleiding voor mensen die al weten dat ze door willen naar het hbo." Ook de periode rond die overgang was heftig, doordat hij ernstig ziek werd. De volgende loopbaanstap werd de interconfessionele

Hogeschool IPABO in Alkmaar. Lacht: "Mijn moeder vond het interconfessionele zó belangrijk, dat ze de helft van mijn boeken betaalde, met uitzondering van de bijbel. Die betaalde mijn vader dan weer... Ik vond zelf vooral het kleinschalige heel prettig." Met medestudenten ijverde hij voor meer mannen aan de pabo. Zonder arrogant te willen overkomen: het lesgeven ging hem makkelijk af. Het grootste struikelblok bleek uiteindelijk het bordschrijven: "Ik had alles glansrijk gehaald, maar kreeg een brief, dat ik gezakt was voor mijn propedeuse op het bordschrijven. Niet alleen licht traumatisch, maar ook mega demotiverend! Zelfs zijn vader, die veel pabostagiaires begeleidde, mengde zich er – "heel lief" – nog in. Met een 5,5 van een andere beoordelaar haalde hij het alsnog. Toen, maar ook achteraf: onvoorstelbaar: "Hé, heb je een keer een man, die het leuk vindt om les te geven en dan zou het op die reden afketsen."

Na de pabo gaf Joost ruim zes jaar les op verschillende basisscholen, waaronder een Montessori-school, en haalde daarnaast post-hbo zijn gymbevoegdheid. Op het basisonderwijs lunchte hij een dag in de week steeds bij een andere leerling thuis. "Dat heeft mijn ogen geopend. Want dan blijkt ineens, dat de leerling die zich vrijwel dagelijks moet melden vanwege te laat komen, de zorg heeft over een zieke moeder en zijn zusje naar het speciaal onderwijs moet brengen, waardoor hij eigenlijk 'maar' 10 minuten te laat is."

Trukendoos

"Dat ik nu op het mbo werk, komt ook door een enthousiaste moeder van een leerling op mijn laatste basisschool, nu collega bij het roc. Haar zoon vond een uitspraak, die ik een keer in de klas gedaan had, helemaal geweldig: 'Maandag is het begin van de week, dinsdag moeten we een beetje werken, woensdag is een halve dag, donderdag doen we nog wat en vrijdag is het alweer weekend.' Naast zijn werk was Joost begonnen aan de

Joost Kranenburg

**"ER ZIJN GEEN BETERE OF MINDER GOEDE WEGEN,
EEN IEDER HEEFT ZIJN EIGEN LEERPAD."**

masteropleiding Pedagogiek, Management en Beleid. En, eerlijk is eerlijk, 20 vrouwelijke collega's werd op den duur toch wel wat veel van het goede... Joost werd vanuit het basisonderwijs gedetacheerd naar het mbo, iets wat nog niet eerder was voorgekomen. "Bezien vanuit de maatschappelijke opdracht biedt een mbo met 12.000 studenten en 1200 medewerkers veel nieuwe mogelijkheden om een stempel te drukken."

Op het mbo was hij docent zowel bij Sport & Bewegen als bij Sociaal Pedagogisch Medewerker. "Ik voelde me in

beide werelden thuis", vertelt Joost, "en ik vind het fijn om opties open te houden." Differentiëren, op de basisschool heel gewoon, bleek op het mbo minder gebruikelijk. Als 29-jarige docent aan studenten van 24 jaar lesgeven was een uitdaging; temeer als je rekenen, een vak dat toen nog niet meetelde, moest geven op de vrijdagmiddag. "Met regelmaat moest de trukendoos tot op de bodem leeg. Maar het lukte wel, bijvoorbeeld door elke les te starten met de wisselende vraag van de week: 'Welk bijbaantje heb jij?' De studenten vonden dat super leuk en vroegen: 'Joost, kom je weer met een vraag van de' ▶

"Ik ben de wortel van de samenleving."

vmbo25jaar.nl

week? Daardoor kon ik haakjes maken en bouw je aan de relatie."

Ook introduceerde hij een verplichte whats-app pauze middenin de les. 'Niet praten, maar nu op je telefoon!' "Ik kon me natuurlijk door mijn eigen weg wel inleven in de studenten. Ik moest zelf altijd een stapje extra doen en dat kennen deze studenten ook. Ik hou van hun directheid. Mensen die 6 jaar vwo doen en daarna een studie leggen een kortere weg af dan ik en kennen die wereld ook meestal niet. Er zijn geen betere of minder goede wegen, een ieder heeft zijn eigen leerpad."

LOB als sleutel

Na een aantal jaren bevroop hem de wens om meer inhoudelijk met onderwijs bezig te zijn. Via een beleidsfunctie 'Onderwijs en Kwaliteit' is Joost nu Programmamanager Doorstroom: "van po, vo, mbo, hbo tot en met de arbeidsmarkt, dus gelijk maar 'alles'." In zijn werk komen veel puzzelstukjes samen en probeert hij mensen samen te brengen, die zelf ook veel energie van dit onderwerp krijgen.

"Doorstroom is een interessant onderwerp. Iedereen vindt het belangrijk, maar tegelijkertijd is het ook een

niemandsland. Ook hier moet ik weer een stapje extra doen, de barricades op voor de doorstroom. Ik geloof echt dat dit het moment is om doorstroom op de kaart te zetten en te borgen."

"Mensen realiseren zich vaak niet hoe omvangrijk en complex het terrein is. Daarom heb ik drie gebieden benoemd: een duurzaam netwerk, samenwerkingsactiviteiten en onderwijskundige aansluiting. We zetten vooral in op de eerste twee en met de subsidie 'Versterking aansluiting beroepskolom' kunnen we de onderwijskundige aansluiting realiseren. Steeds met als vertrekpunt: Wat heeft de student eraan? Er gaat misschien niet zoveel mis in de overstap zelf, maar je ziet wel dat als leerlingen in november ontdekken dat de opleiding toch niet bij ze past, ze vaak tot augustus moeten wachten voordat ze een nieuwe opleiding kunnen starten. Daar is winst te behalen, zeker als het gaat om het behalen van de startkwalificatie. Maatwerk is belangrijk en daarin vormt LOB de sleutel om versterking van de aansluiting binnen de beroepskolom te realiseren met het oog op een nog beter studentenwelzijn. LOB heeft wel meer status gekregen, maar zou nóg meer de basis van alle onderwijs moeten vormen." ■

beroepskolom

Tekst: Eva Voncken | Fotografie: Sijmen Hendriks

"Ik ben de wortel van de samenleving."

vmbo25jaar.nl

MET LIEFDE VOOR DE VMBO-LEERLINGEN

In gesprek met Karin Monnick, senior inspecteur voortgezet onderwijs bij de Inspectie van het Onderwijs, over kwaliteitsbewustzijn en werken aan een verbeteringsgerichte cultuur.

Na haar studie Algemene Sociale Wetenschappen koos ze tamelijk impulsief voor de studie Onderwijskunde. Om het onderwijs vervolgens nooit meer te verlaten: “Onderwijs is een prachtsector! Het gaat over de ontwikkeling en vorming van mensen. Wie in het onderwijs werkt, draagt bij aan de ontwikkeling van de maatschappij.”

Precies 25 jaar geleden, - na eerst als onderzoeker gewerkt te hebben -, kwam ze in dienst bij de directie VO van het ministerie van OCW, in de periode dat vso-lom- en mlk-scholen opgingen in een nieuwe zorgstructuur: het leerwegondersteunend onderwijs, complementair aan de invoering van de vmbo-leerwegen, en het praktijkonderwijs. “Een spannende en bijzondere periode bij de afdeling, die de implementatie van het vmbo als opdracht had”, blikt Karin terug.

Eigen waarden

Een dynamische periode ook, niet alleen vanwege de inhoud, maar ook vanwege de machtsstrijd die speelde.

“De ambitie van een ‘continuüm van zorg’ was een mooie gedachte. Maar soms was het voor een kind wel goed om op een aparte school te zitten. Bovendien lag er een bezuinigingsopdracht onder. Het was goed dat de Kamer oog had voor wat scholen nodig hadden om de nieuwe opdracht tot een succes te kunnen maken. De inzet van Kamerleden als Arie Slob heeft indertijd gezorgd voor zinvolle wijzigingen in de wet rond het praktijkonderwijs. Ik heb daarvan geleerd hoe belangrijk het is om in al die dynamiek en het politieke spel je eigen waarden overeind te houden. Je bent er als ambtenaar van een ministerie uiteindelijk om het onderwijs te dienen, maar je hebt ook altijd met andere krachten te maken. Voor mijzelf is dat ▶

Karin Monnick

“SCHOLEN MET EEN VERBETERINGSGERICHTE CULTUUR ZIE JE FLORENEREN.”

Met liefde voor de vmbo-leerlingen

vmbo25jaar.nl

voortdurend de maatstaf: 'Draagt wat ik doe bij aan beter onderwijs?'

Na haar werk als beleidsambtenaar bij het ministerie werd ze gemeenteraadslid in Utrecht, voerde ze als zzp'er verschillende onderwijsprojecten uit en hield ze zich bij vo-bestuur OMO en po-bestuur KSU onder meer bezig met kwaliteitsbeleid. "Ik voerde veel reflectiegesprekken met directeuren over de resultaten van de scholen, over wat goed ging en wat beter kon. Omdat ik betrokken was bij inspectiebezoeken, zag ik ook hoe motiverend een gesprek van de inspectie kan zijn, wanneer er een juist beeld wordt geschetst van een school, waarin de betrokkenen zich herkennen en zich gehoord voelen. Dan valt een oordeel meestal in vruchtbare aarde. Het is belangrijk dat we altijd de mens zien, de schoolleider als mens, de docent als mens."

Goed volgen

Bij de Inspectie van het Onderwijs vervult ze verschillende rollen, waarin onderzoek, toezicht en beleid samenkomen: zo leidde ze een stelselonderzoek naar examinering, voert ze stelselkwaliteitsonderzoeken uit, bestuursonderzoeken en risicogerichte kwaliteitsonderzoeken in de vo-sector. Ook werkt ze met collega's aan de interne kwaliteitszorg om te zorgen voor systematische en betekenisvolle oordeelsvorming. In de Staat van het Onderwijs vestigt de Inspectie aanhoudend de aandacht op de basisvaardigheden in het onderwijs. "Basisvaardigheden zijn belangrijk om goed te kunnen

doorstromen naar een vervolgonderwijs en natuurlijk om je te kunnen redden in de maatschappij. Een onvoldoende voor wiskunde betekent een hogere kans op uitval in het mbo. Op scholen waar goed gewerkt wordt aan basisvaardigheden, zie ik ook hoe fijn het is voor de leerlingen, als ze die vaardigheden leren beheersen. We willen bij de scholen graag zien, dat ze hun leerlingen goed volgen. Dat ze oog hebben voor het kind, voor wat er speelt en wat het kind nodig heeft aan ondersteuning om zijn of haar potentieel te bereiken: waarom lukt het een leerling bijvoorbeeld in bepaalde vakken wel en bij Nederlands niet?" zegt Karin.

"Veel scholen voelen druk om met Nederlands en rekenen aan de slag te gaan. Sommige scholen huren dan een externe in of gaan methode-onafhankelijke toetsen afnemen, maar gebruiken vervolgens de uitkomsten niet om hun onderwijs erop aan te passen. Dan blijft het bij een constatering 'dat de leerling het lastig vindt', in plaats van dat de school weet wat de leerlingen goed kunnen en waar ze op uit vallen om daar vervolgens het onderwijs of de begeleiding op af te stemmen."

Goud in handen

"Op veel vmbo-scholen merk je hoeveel hart men heeft voor de leerlingen. Ik heb wel eens bij de terugkoppeling op een vmbo-school teruggegeven, dat ze met veel liefde voor de leerling lesgeven. Dat vonden ze de mooiste feedback die ze gekregen hadden! Als een team om de leerling staat en ook om elkaar heen staat, zie je vaak dat

kwaliteitsbewustzijn

"ALS EEN TEAM OM DE LEERLING STAAT EN OOK OM ELKAAR HEEN STAAT, ZIE JE VAAK DAT DAT TOT FANTASTISCHE RESULTATEN LEIDT!"

dat tot fantastische resultaten leidt! Vmbo'ers hebben meestal baat bij een heldere lesstructuur met een kop en een staart. Wat ik zie is dat het pedagogisch klimaat en het klassenmanagement op veel vmbo-scholen wel op orde is. Daardoor kunnen de leerlingen goed aan de slag. Maar in de didactische component, met name in het vanuit hoge verwachtingen werken met leerlingen, kan er nog wel een tandje bij. De pedagogische basis ligt er. Vervolgens kun je gaan kijken: hoe zorgen we dat alle leerlingen hun leerpotentieel bereiken en met vertrouwen uitstromen naar vervolgonderwijs! Dan bied je leerlingen echte kansen!

Ik kom in lessen waarin docenten hun vmbo-leerlingen

heel actief betrekken. Dan zie je dat deze kinderen écht kunnen en willen leren. Als een school de ontwikkeling van kinderen breed oppakt - wat heeft dit kind nodig om te leren, om zich veilig en gezien te voelen -, als de docent echt het verschil kan maken voor een kind, door als volwassene een voorbeeldrol te hebben, door naast de leerling te staan en de leerling uit te dagen en te helpen zijn potentieel te bereiken; dan heb je goud in handen!"

Kwaliteitsbewustzijn

Een bezoek van de inspectie wordt door veel scholen als spannend ervaren. "Ik begrijp dat ook, want uiteindelijk wordt er een oordeel geveld. We maken een foto, en als het niet op orde is, dan is het niet op orde. De ►

Met liefde voor de vmbo-leerlingen

vmbo25jaar.nl

consequenties van een totale onvoldoende voor een school zijn groot. Zelf vind ik het mooi als de schoolleiding op een school laat zien wat goed gaat en wat niet, hoe dat komt en wat ze er aan doen. Als dat beeld bevestigd wordt door de docenten en je kunt ook in de praktijk zien dat de school al werkt aan verbetering, vind ik het best lastig om een onvoldoende te geven. Juist vanwege het kwaliteitsbewustzijn en de kwaliteitszorg op de hele school."

"Met een heldere visie op goed onderwijs, geloof in de leerlingen maar ook geloof in jezelf, kun je als school heel ver komen. Scholen met een verbeteringsgerichte cultuur zie je floreren. Dat zijn scholen waarin mensen iedere dag weer het allerbeste onderwijs willen geven voor hun leerlingen en zich gesteund weten door de schoolleiding en hun collega's, waar je elke dag bijleert en er hulp voorhanden is als je iets niet goed kunt, zodat jij bij machte bent om het verschil voor je leerlingen te maken. In zo'n cultuur gaan mensen zélf nadenken hoe de leerlingen het doen bij Nederlands bijvoorbeeld en hoe ze zijn binnengekomen uit het basisonderwijs en welke ondersteuning nodig is; en niet omdat de Inspectie of het ministerie dat vraagt. Een externe kan helpen, zolang het maar niet 'het beleid van de externe' wordt. Het moet echt

leven op een school, zodat iedereen ermee aan de slag wil. Die vibe merk je vaak al als je een school binnenkomt, ook aan de trots bij iedereen in de school."

Schat aan informatie

In de laatste Staat van het Onderwijs constateerde de Inspectie, dat scholen meer van elkaar zouden kunnen leren. "Sommige besturen organiseren jaarlijks een zelfevaluatie bijvoorbeeld aan de hand van het Inspectiekader, en nodigen collega's van andere scholen uit om gesprekken te voeren en lesobservaties te doen. Daar komt een beeld uit, dat sommige besturen ook met ons delen. Het is fantastisch als scholen op die manier naar zichzelf kijken. Ze kunnen er mega veel van leren!

Ik zou meer scholen willen uitnodigen om dit te doen. En ga als groot bestuur dan niet alleen in gesprek met de schoolleiding, maar ook met docenten en leerlingen en doe iets met de kennis die je ophaalt. Toen ik begon als inspecteur, had ik nog niet in de gaten hoe belangrijk gesprekken met leerlingen zijn, met vragen als: In hoeveel lessen leer je echt? Voel je je veilig? Weten docenten wat je moeilijk of makkelijk vindt? Krijg je hulp als je iets niet goed snapt? Zo'n gesprekje levert een schat aan informatie op!" ■

Tekst: Eva Voncken | Fotografie: Hetty van Oijen

Met liefde voor de vmbo-leerlingen

vmbo25jaar.nl

“Vmbo’er, wees trots op jezelf en ga ervoor!”

Kees van Velzen, ondernemer en oud-wethouder, vertelt over zijn loopbaan.

Zes jaar geleden nam Kees van Velzen afscheid als wethouder van de gemeente Teylingen, na een loopbaan van 20 jaar in de politiek: als CDA-raadslid in Voorhout en Teylingen en de laatste acht jaar als wethouder, onder meer met Onderwijs in portefeuille en een record aan gerealiseerde fysieke projecten. Voor die tijd maakte hij eigenhandig van een lege fabriekshal een goedlopend verpakkingsbedrijf, dat hij ook nu nog runt. Zijn loopbaan begon op de Bisschoppelijk Nijverheidsschool (BNS), de voorloper van de huidige KTS Teylingen. Een verhaal over aanpakken, lef hebben en jezelf blijven ontwikkelen.

Als wethouder zette hij zich in om vele projecten te realiseren. Eén daarvan was een initiatief van Ton de Groot, tot voor kort directeur van het Teylingen College KTS. Na een succesvolle pilot om leerlingen uit het speciaal onderwijs op te leiden voor een vmbo-diploma, zocht deze naar uitbreiding van leslokalen om zo binnen de eigen schoolmuren kleinschalig onderwijs voor deze leerlingen mogelijk te maken. Vanuit de huisvestingstaak van de gemeente waren er geen mogelijkheden. Maar vanwege de maatschappelijke zorgopdracht van de gemeente en gemotiveerd door het sympathieke streven lukte het Van Velzen om de benodigde middelen te realiseren en kwam er een apart gebouwtje en een zorgcoördinator. “Aanvankelijk stond de minister sceptisch tegenover het initiatief. Zodra de resultaten zichtbaar werden, sloeg dat 180 graden om en stond het project model voor een landelijke uitrol.”

Vroege leerling

In het contact met de KTS kwam ter sprake dat de wethouder een oud-leerling was. Daarop werd hij boegbeeld en een rolmodel: ‘Dit kun je óók worden met het vmbo.’ Als wethouder begeleidde hij tweedejaars leerlingen, die in het kader van een themaweek over de gemeente een raadsvergadering bijwoonden. Daarvóór maakten ze op school een voorstel voor een aanvullende maatschappelijke voorziening, bijvoorbeeld een skatebaan, bouwden een maquette en leerden hun plan, inclusief verdienmodel, verdedigen. Die rol plus zijn eigen verhaal leverden hem een portret op in het Dromenboekje ter gelegenheid van het 15-jarig bestaan van het vmbo.

“De Bisschoppelijke Nijverheidsschool genoot landelijke faam als gedegen vakopleiding en stond zeker ook bij werkgevers goed bekend”, vertelt Van Velzen. Hij volgde de vierjarige theoretische (T)->

“Vmbo’er, wees trots op jezelf en ga ervoor!”

vmbo25jaar.nl

stroom, die voorbereide op een vervolgopleiding; de praktische P-stroom duurde drie jaar. "Ik ben in september jarig", vervolgt hij. Een 'vroegleerling' dus. Dat speelde in zijn hele verdere loopbaan door: "Ik ging met 3 jaar naar de kleuterschool, op mijn 5e naar de basisschool, met 11 jaar naar de BNS en zat op mijn 14e op de mts, met medeleerlingen in de klas die zelf met de auto naar school kwamen. Ik was eigenlijk altijd de jongste. Doordat ik lang was, viel dat niet zo op, maar in mijn ontwikkeling was ik niet zo ver."

Back to core business

In de toendertijd nieuwe opzet van het brugjaar maakten leerlingen kennis met verschillende beroepscontexten, bijvoorbeeld de bakkerij, de elektro en de metaalbewerking. Met een houtwerkplaats letterlijk naast de deur van zijn ouderlijk huis was de keuze voor de richting houtbewerking een no-brainer. Van Velzen was handig, had een goed inzicht en kon goed tekenen en wilde daarom wel architect worden. Hoewel een kei in rekenen, bleek de nieuwe invulling van de 'formulevakken' bij de invoering van de Mammoetwet een zodanig struikelblok, dat hij na twee jaar vastliep op de mts en besloot te gaan werken. "Opmerkelijk genoeg kon ik mijn kinderen op de middelbare school de eerste jaren prima helpen met hun wiskunde-huiswerk."

Via 'werk in de bloemen' kreeg hij een baan als techneut aangeboden. "Binnen tien jaar was ik zelfstandig ondernemer", zegt Van Velzen. De reorganisatie 'back to core business' van het grote Amerikaanse verpakkingsbedrijf in Mijdrecht waar hij werkte, omvatte ook de productieafdeling. Het bedrijf huurde een bedrijfspand ernaast. De directeur vroeg hem samen met een collega dat bedrijf te gaan runnen. Dat hij binnen het bedrijf nagenoeg alle afdelingen van de boekhouding tot de praktijk in de productie doorlopen had, wekte bij heel wat afdelingsmanagers het vertrouwen dat hij – amper 29 jaar – daar een succes van kon maken. Hij sprak af het een half jaar uit te proberen. Twee weken later had hij de sleutels van het pand. "Er was helemaal niets, dus alles moest ontdekt en gedaan worden; een gigantisch leuke levenservaring!", zegt Van Velzen.

Allround kennis

"Op het hoogtepunt hadden we 140 personeelsleden. Totdat de rampen in Enschede en Volendam zich voltrokken, waarna wetten werden gewijzigd en de veiligheidsvoorschriften op het gebied van brandveiligheid aangehaald." De dreigende sluiting van het bedrijf wist men af te wenden, op voorwaarde dat er alleen nog dagproductie gedraaid werd. Omdat elk Europees land zijn eigen plan trok, haakten grotere klanten

Kees van Velzen

"HET IS WAARDEVOL OM VEEL ERVARING EN KENNIS IN HET WERK ZELF OP TE DOEN."

af in Nederland. Bedrijfssluiting volgde. Van Velzen verhuisde het bedrijf naar Noordwijkerhout en maakte een doorstart met de overige klanten. Na een dreigend faillissement sloeg hij de machines op in een pand in Sassenheim en ging van daaruit op kleinere schaal werken. Om daar nooit meer mee te stoppen, ook naast en na zijn politieke loopbaan, zij het steeds meer als 'hobby'.

Veel van zijn kennis deed hij op 'on the job', tijdens de praktijk op de verschillende afdelingen van het bedrijf. "Ik had in de productie gewerkt, dus ik wist wat efficiency is. Ik had ervaring opgedaan met processing, met de verpakkingsafdeling en een jaar als vervanger op de administratie-afdeling

gewerkt. Door mijn servicegerichte houding wilden alle afdelingsmanagers me wel hebben, inclusief de boekhoudafdeling, want ondertussen volgde ik in de avonduren cursussen boekhouding en moderne bedrijfsadministratie. Ik kreeg veel verantwoordelijkheid en veel vertrouwen. Door alle opgedane ervaring werd ik allround en dat cumuleerde in het aanbod van mijn baas om zelf het bedrijf op te gaan zetten."

Aanpakken, aanpakken, aanpakken

De belangstelling voor de politiek komt voort uit zijn maatschappelijke betrokkenheid, vertelt Van Velzen. Op de lts vroeg een van zijn leraren hem in de kerstvakantie te helpen bij het ▶

"Vmbo'er, wees trots op jezelf en ga ervoor!"

vmbo25jaar.nl

vastspijkeren van een vloer in een grote bouwkeet van een jeugdcentrum. In no time raakte hij betrokken bij het centrum, draaide mee in bardiensten en de clubkrant. Eenmaal in het bestuur van het jeugdcentrum, ontdekte men dat hij pas 14 jaar was, in plaats van 16. Via die activiteiten kwam hij in aanraking met de politiek, leerde alle wethouders kennen en bouwde gaandeweg een groot netwerk op. "Toen het centrum afbrandde, moesten er subsidies worden geregeld, bij de gemeente, de Provinciale Jeugdraad Zuid-Holland en stond ik als net tweeëntwintigjarige te spreken voor de Gedeputeerde Staten. Je netwerk vraagt je om op de lijst te gaan staan, eerst op een niet-verkiezbare plek, en zo gaat dat balletje rollen. En ondertussen: aanpakken, aanpakken, aanpakken." Het jeugdcentrum kwam er weer, uiteraard...

"Het is waardevol om veel ervaring en kennis in het werk zelf op te doen. En daarbij durven aanpakken en fouten durven maken. Met verstand, maar wel ook doorpakken. Ik geloof niet in 'hoe hoger het onderwijsniveau, hoe beter'", zegt Van Velzen. "Havisten en vwo'ers worden voorbereid op het hoger onderwijs. Doordat zij niet praktisch zijn opgeleid, is er voor vmbo'ers een ontzettend goede boterham te verdienen. Mensen doen en kunnen steeds minder zelf. Of het nou gaat om loodgieters, timmerlui of elektriciens; er is werk in overvloed. Vmbo'ers zouden zich meer bewust moeten zijn van die afhankelijkheid van de maatschappij. En hoe trots kun je zijn op iets wat je zelf gemaakt hebt!"

Eén beroepsroute

"Na het vmbo moet je doorleren aan het mbo. Op

het mbo is er weinig aandacht voor verschillen tussen leerlingen. In het vmbo hebben docenten meer aandacht voor de leerlingen. Ook de manier van lesgeven verschilt. In het mbo wordt meer aan de studenten zelf overgelaten en is aanwezigheid hun eigen verantwoordelijkheid, met alle gevolgen van dien.

Als een bbl - de leer-werkvariant van het mbo - goed wordt ingericht, kan het een naadloze overgang van school naar werk vormen, waarbij een leerling tijdens het werk nog een plek heeft om te leren en zich te ontwikkelen. Maar hoe mooi zou het zijn als het vmbo en mbo één beroepsroute zouden vormen, zónder dat een leerling hoeft over te stappen naar een andere school!? Als ik vier jaar minister zou zijn, zou ik de bezem door het systeem halen. Het kan ook niet zo zijn, dat we een enorm docententekort hebben en de helft van de leerkrachten op een kantoor zit."

Net als de BNS vroeger is ook KTS nog steeds een school die stevig geworteld is in haar omgeving en veel opdrachten van bedrijven naar binnen haalt. Er is een mooie samenwerking tussen school en het bedrijfsleven. "Met het vmbo kun je heel veel", besluit Van Velzen, "en of dat lukt zit vaak in het poppetje. Als je wil aanpakken en je wil iets bereiken, dan kún je het bereiken. Vmbo-leerlingen mogen trots zijn op zichzelf en kunnen zich op heel veel vlakken meten met leerlingen van andere schooltypen. In de praktijk leer je kennis. Er zijn mensen die vanuit de praktijk leren en mensen die vanuit hun hoofd leren, maar de praktijk leer je nooit alleen vanuit je hoofd. Dus vmbo'er, wees trots op wat je kan, want je kan écht wat!" ■

Kees van Velzen

"HOE MOOI ZOU HET ZIJN ALS HET VMBO EN MBO ÉÉN BEROEPSROUTE ZOUDEN VORMEN."

Tekst: Eva Voncken | Fotografie: Hetty van Oijen

"Vmbo'er, wees trots op jezelf en ga ervoor!"

vmbo25jaar.nl

Lucelle Comvalius was Leraar van het Jaar 2018-2019. Ze is docent maatschappijleer en geschiedenis en pleit voor meer plezier in het onderwijs. “Mensen denken dat ‘leraar’ een rol is, maar ik ben gewoon mezelf.”

Meer plezier in het vmbo. Het was een punt dat ze als Leraar van het Jaar graag over het voetlicht bracht, en Lucelle Comvalius staat er nog steeds helemaal achter. “Er is in de media veel aandacht voor het lerarentekort en voor de zwaarte van het beroep,” zegt ze. “Natuurlijk moet daar ook aandacht voor zijn, maar als je alleen maar focust op wat er niet leuk is, wordt het er in de klas niet gezelliger op. Als ik vol plezier mijn leslokaal in kom, nemen leerlingen het over.”

En dus danst ze bijvoorbeeld vaak met haar leerlingen, zeker met de examenklas. Want dat is een groep met leerlingen vanuit verschillende klassen, die het in het examenjaar samen moeten doen – en juist op leuke muziek samen een dans oefenen, dat verbindt.

Die vrolijkheid leverde binnen de school nog wel eens gefronste wenkbrauwen op, vertelt ze lachend. “In het begin dachten mijn collega’s: wat hebben we nu in huis gehaald? Dit gaat allemaal van de lesdag af. Geef gewoon je les! Maar het gaat niet alleen om het plezier. We verwachten dat leerlingen de hele dag stilzitten en luisteren, dan is het niet raar dat hun aandacht verslapt. Als ze even stoom af kunnen blazen, kunnen ze daarna veel geconcentreerder weer aan het werk. En het dansen past ook bij mij. Mensen denken dat ‘leraar’

een rol is, maar ik ben gewoon mezelf. Dat is ook mijn tip aan andere leraren: haal de dingen waaraan je buiten je werk plezier beleeft, de klas in. Daarbij laat je aan de leerlingen zien wie je bent en dan beleef je zelf ook meer plezier aan het lesgeven.”

Je begon onder meer de LinkedIn-actie #Ookikhebmijsvmbo-diploma, met posters en filmpjes waarin leerlingen rolmodellen interviewden die het vmbo hadden afgerond. Dat was ook leuk én er zat een gedachte achter.

“Mijn idee met die actie was tweeledig. Ik wilde mijn leerlingen om te beginnen voorbereiden op projectmatig leren, waar ze op het mbo ook mee te maken krijgen. In de tweede plaats wilde ik in de klas een gesprek op gang brengen over wat je kunt met je vmbo-diploma. Er ging door dat project echt een wereld open voor de leerlingen. Ze hadden ineens door: je hoeft niet te stapelen, een mbo-diploma is op zichzelf al heel waardevol, ook met een mbo-diploma kun je later je rekeningen betalen.

Ik ben zelf een stapelaar, want ik hou van leren, maar door mijn dyslexie en door onder advisering had ik meer stappen nodig om op mijn plek te komen. Maar ik wil niet dat mijn leerlingen het idee hebben dat ze per se moeten stapelen. Wat ik ze vooral mee wil geven: als je hard werkt, kun je je ▶

Het beroepsonderwijs is een schatkamer waar je fantastische dingen leert

vmbo25jaar.nl

doel meestal bereiken. En als het niet lukt, heb je het in elk geval geprobeerd.

Ik heb daar trouwens zo vaak kritiek op gehad. 'Je moet leerlingen niet zulke grote dromen meegeven!' Hoe kun je dat zeggen? Zoveel leerlingen van mij hebben hun droombaan bereikt, ik vind het haast crimineel als je leerlingen géén grote dromen meegeeft. Je verzorgt als school een schakeltje in het leven van de leerling, en je taak is om die schakel zo sterk mogelijk te maken. Je taak is niet om dromen in de kiem te smoren.

Je werkt veel samen met bedrijven. Hoe pak je dat aan?

"Ik haal bijvoorbeeld graag bedrijven de school in met levensechte praktijkopdrachten. Leerlingen solliciteren dan bij een medewerker van het bedrijf naar een van de vraagstukken, en op basis daarvan stellen we projectgroepen samen die dat bedrijf gaan helpen. Het mooie van zo'n projectvorm is dat je er ook andere vakken bij kunt betrekken. De leerlingen kunnen bij Drama een sollicitatiegesprek oefenen, bij Nederlands een sollicitatiebrief schrijven, en bij Maatschappijleer kun je het hebben over hun rechten als werknemer. Een tijdje terug kwam ik op straat toevallig een oud-leerling tegen. Ze begon meteen aan mijn man te vertellen wat ze allemaal had geleerd in de

praktijkopdrachten die ik destijds voor haar klas had georganiseerd, ze kon er zo drie of vier opnoemen. Het ontroerde me. Dit is waarom ik in het vmbo-onderwijs zo op mijn plek zit!

Ik sta trouwens sowieso altijd 'aan' als het gaat om nieuwe ideeën de school inhalen. Bijvoorbeeld toen ik op Facebook een bericht zag over een bril voor slechtzienden, die tekst automatisch kan voorlezen. Ik zag meteen mogelijkheden voor leerlingen die bijvoorbeeld dyslectisch zijn. Het bedrijf was superenthousiast toen ik belde, want ze hadden zelf nog niet nagedacht over een toepassing binnen het onderwijs. We kregen twee brillen om uit te proberen. Die gebruiken dyslectische leerlingen bij de voorbereiding voor hun examens van de talige vakken. Dat werkt goed en die brillen zijn ook nog goedkoper dan voorlees-software."

Je bent docent geschiedenis en maatschappijleer. Hoe ga je om met gevoelige onderwerpen in de klas?

"Mijn idee is: laat je bij dat soort onderwerpen niet meeslepen. Je moet juist vertragen. Toen het een tijd terug in het nieuws ging over spotprenten, koos ik er na overleg met de ouders voor om niet allerlei spotprenten te laten zien. Daar kreeg ik destijds veel kritiek op, maar een andere oplossing vond ik beter: ik benaderde een kunstenaar die in de klas

vmbo#trots

PLEZIER OP ÉÉN

samen met de leerlingen spotprenten kwam maken. Die prenten moesten andere leerlingen vervolgens lezen en interpreteren. Dat vonden leerlingen superspannend: zouden hun klasgenoten de boodschap raden? Ze beseften daardoor hoe moeilijk het is om spotprenten te 'lezen'. Wie is de tekenaar, wat wil die zeggen? En wat kun je doen als je het er niet mee eens bent?"

Naast leraar ben je ook coach bij verandertrajecten binnen het onderwijs. Heb je vanuit die rol tips voor scholen?

"Maak in ieder geval een startdocument, waarin je duidelijk opschrijft wat het doel is en wat je wilt leren en bereiken. Dat geldt bij alle projecten, of het nu met leerlingen is of een verandertraject

op een school, waarbij bijvoorbeeld de leerlingen zelfstandiger moeten werken en de leraar meer coach is. Zonder startdocument loopt het vaak spaak. Want dan dénk je wel dat je weet wat je gaat doen, maar pas als je het opschrijft, ontdek je waar de onduidelijkheden zitten.

En verder: de meest gemaakte fout bij verandertrajecten is om mensen die kritisch zijn buiten te sluiten. De mopperpot en de zuurpruim moet je juist koesteren, want die halen direct alles eruit wat mis kan gaan. Ze zien de beren op de weg en het is belangrijk om de zorgen serieus te nemen en te onderzoeken. Geef ze ook de credits: 'Dankjewel dat je ons hierop wees, want we hadden er nog niet bij stilgestaan'. En geef het ook duidelijk aan als er onderzoek is gedaan en dat de aanpak ►

Het beroepsonderwijs is een schatkamer waar je fantastische dingen leert

vmbo25jaar.nl

op een soortgelijke school goed werkte. Dan geef je credits én rust."

Waar zag je zelf wel eens beren op de weg?

"Bij het examen doen op verschillende niveaus. Toen ik daar voor het eerst mee te maken kreeg, zag ik echt alleen maar beren op de weg. Dan moest ik in mijn stamklas op verschillende niveaus tegelijk les moeten geven? Hóe dan? Maar ik heb inmiddels een aantal jaren meegemaakt dat vmbo-leerlingen in acht vakken examens deden op verschillende niveaus en dat ging hartstikke goed, ze zijn allemaal geslaagd. Nu is mijn grote wens dat het overal wordt ingevoerd, want het doet zoveel meer recht aan wat de leerling kan. Dus zo zie je: mijn grootste nachtmerrie werd mijn grootste wens."

Het vmbo bestaat 25 jaar. Heb je nog meer wensen voor de toekomst?

"Ik ben op dit moment vooral blij dat de woorden 'praktisch' en 'theoretisch' steeds meer

ingeburgerd raken'. Al moet je mensen erop blijven aanspreken. Laatst nog, een juf in het primair onderwijs die het had over 'een lager schooladvies'. Ik vroeg of ze het niet meer zo wilde noemen, omdat er negativiteit in doorklinkt. 'Maar zo bedoel ik het niet.' Nee, maar zo zeg je het wel. Woorden hebben meer effect dan je denkt. Zelf gebruik ik nog liever de woorden 'professioneel' en 'academisch', zoals in Vlaanderen gebruikelijk is, want ook in het beroepsonderwijs krijg je theoretische kennis aangereikt.

Mijn allergrootste wens is dat we gewoon trots gaan zijn op het vmbo. Als een groep 8-leerling een vmbo-advies krijgt, zeg dan 'Gefeliciteerd!', en zie de mogelijkheden. Als je weet dat die leerling creatief is, kom dan met een voorbeeld van een mooie vervolgstudie, zoals het CIBAP, en een rolmodel. Maak er een feestje van. Laat leerlingen trots en blij zijn dat ze naar het vmbo mogen. Het beroepsonderwijs is een schatkamer waar je fantastische dingen leert. Eigenlijk zou ik willen dat iedereen er toegang toe had."

Heb jij zelf eigenlijk een droom?

"Ik ben net schooldirecteur geworden op Waldorf aan de Werf in Amsterdam, ik doe al zoveel leuke dingen! Maar er is nog veel meer dat ik zou willen leren. Ik ben erg van het leren 'on the job'. Wat ik bijvoorbeeld ooit nog wil doen, is een tv-programma maken over het onderwijs. Dat is mijn droom. Dus wie weet, ooit!"

De LinkedIn-campagne #ookikhebmiijnvmbodiploma is inmiddels opgepikt door **'Bekijk 't'**. **Hier** vertelt Lucelle Comvalius er meer over. ■

droombaan

Tekst: Anne Wesseling | Fotografie: Hetty van Oijen

Het beroepsonderwijs is een schatkamer waar je fantastische dingen leert

vmbo25jaar.nl

Je eigen weg gaan

Marieke Mulder vertelt over haar (onderwijs)loopbaan vanaf het vmbo

Zestien jaar was Marieke, toen ze werd geïnterviewd voor het magazine 'Go VMBO!' Met haar vmbo tl-diploma op zak stond ze aan het begin van een beroepsopleiding, met als perspectief werken in een - misschien wel eigen - bloemenwinkel. Een aantal jaren later maakt ze een bijzondere carrièreswitch.

"Van de basisschool kreeg ik een basis/kader-advies", vertelt Marieke, "maar mijn ouders en ik waren er zeker van, dat ik op de tl beter op mijn plaats zou zijn." Zo geschiedde. Op de school in Oldenzaal zat de onderbouw vmbo samen met de havo op één locatie. Vanaf het derde leerjaar stapten vmbo-leerlingen over naar een zelfstandige vmbo-locatie. "In de onderbouw voelde ik me redelijk op mijn plek", zegt Marieke. "Na mijn eerste rapport mocht ik doorstromen naar de havo. Maar vanuit de school waren er telkens weer redenen voor uitstel: er waren teveel doorstromers of er was geen mogelijkheid om een extra havo-klas te starten." Marieke zag het even aan en hakte toen de knoop door: 'Ik ga gewoon de tl doen, er een leuke schooltijd van maken en rustig bedenken wat mijn vervolgkeuze wordt.'

Kunst met bloemen

Die keuze maakte ze aan de hand van een beroepskeuzetest. De uitslag daarvan was voor Marieke geen verrassing: 'creatief, graag buiten, veel bezig met

de natuur, met dieren en bloemen'. Het bezoek van open dagen gaf de doorslag en de keuze viel op de mbo4 opleiding Bloem & Design aan het AOC, tegenwoordig Zone.college. "Ik was wel toe aan die overstap", zegt Marieke. "Ik had er vooral veel zin in om in een klas terecht te komen waarin iedereen gemotiveerd was om een opleiding te doen die je lag en die je leuk vond. En dat was gelukkig zo. In de niveau 4 opleiding leerde je naast bloemstukken maken en presenteren ook wat nodig is om een bloemenwinkel te runnen: boekhouden, in- en verkoopprijzen vaststellen, kopen op de (veiling)klok. Wat ik niet verwacht had was dat we kunst met bloemen gingen maken. Heel leuk en super leerzaam!"

Tijdens de opleiding liep ze stage bij vijf bloemenwinkels en hield daar ook bijbaantjes aan over. "Omdat je op zoveel plekken bent, leer je dat ieder bedrijf een eigen manier van efficiënt werken heeft. Bloemschikken zoals je dat op school leert blijft altijd de basis, maar dat gaat in de praktijk wat losser dan volgens de schoolse regels. ▶

Marieke Mulder

"ALS JE 16 BENT EN EEN KEUZE MOET MAKEN, IS HET HELEMAAL NIET GEK DAT JE HET NOG NIET WEET. GA DOEN WAT JE OP DAT MOMENT LEUK VINDT."

Je eigen weg gaan

vmbo25jaar.nl

In de stages leer je omgaan met klanten."

Na de opleiding ging ze even elders aan de slag - 'de huur moest wel betaald worden' - en zocht ondertussen naar een passende baan. Die vond ze in Duitsland bij een groot tuincentrum annex belevenispark, aanvankelijk in de bloembinderij en later als afdelingsleider. Na twee jaar stapte ze over naar een kleine bloemenwinkel, ook in Duitsland, en stond daarnaast elke zaterdag in een bloemenstal op de markt.

Carrièreswitch

In coronatijd ging de bloemenzaak failliet. Thuiszitten was niet haar ding, Marieke wilde wat doen. Een vriendin haalde haar over: 'Kom een keer kijken in de thuiszorg.' Niet lang daarna maakte ze een carrièreswitch, ook tot haar eigen verrassing. "Ik heb eerder nooit gedacht dat ik dat zou kunnen, mensen verzorgen en onder de douche zetten." Wat meespeelde was dat de Nederlandse opleiding bloemsierkunst in Duitsland niet erkend werd, waardoor ze als 'ongeschoolde' opnieuw cursussen zou moeten doen, terwijl ze al vier jaar een opleiding had gevolgd. Daar had ze geen trek in. In de eerste periode bleef ze nog met een schuin oog kijken naar een 'baan in de bloemen'. Maar het werken in de zorg beviel, ook vanwege de werktijden. "Ik werk wel twaalf dagen achter elkaar, maar heb kortere werktijden op een dag, waardoor het ook goed te combineren is met de verzorging van mijn paard en hond."

Voor het werk in de thuiszorg haalt ze - online, want het is nog volop coronatijd - het certificaat 'helpende in de zorg'. "In die periode kregen cliënten steeds minder bezoek. Als je corona had, ging je niet bij je oma langs. Daardoor werd de zorg voor de ouderen nog veel belangrijker, want

je bent dan soms de enige persoon die ze zien op een dag. Daardoor merkte ik ook heel snel wat voor werk het eigenlijk is en wat voor impact het heeft: dat het naast de zorg ook vooral gaat om er te zijn."

Waardevolle gesprekjes

Een onverwachte loopbaanwending misschien, maar Marieke ziet wel raakvlakken. "Een leraar Bloem zei ooit tegen ons: 'Je begeleidt een persoon in een bloemenwinkel ook van de geboorte tot de dood.' Je maakt een boeketje als iemand geboren is, bij het huwelijk en een grafstuk als iemand overlijdt. Soms blijven mensen hun hele leven bij dezelfde bloemenzaak. In een bloemenwinkel heb je ook gesprekjes met klanten die een trouwboekje bestellen of een bosje bloemen voor een dierbare in het ziekenhuis. In de zorg ben je maximaal 40 minuten bij iemand thuis en heb je ook korte, maar wel heel waardevolle gesprekjes."

"Op dit moment ben ik prima tevreden met hoe alles loopt", zegt Marieke. Wat niet uitsluit dat ze niet nog een keer wat anders gaat doen, want ze is jong. "Ik ben er trots op dat ik mijn mbo4-diploma heb gehaald", zegt ze. Terugkijkend is ze wel nieuwsgierig naar hoe het leven eruit had gezien als ze toch de havo had gedaan. En voelde het ook niet zo fijn dat ze, nadat al haar vriendinnen naar de havo gingen, zelf toch even op de wip zat. Het maakte het voor haar des te belangrijker om iets te gaan doen wat ze echt leuk vond.

Dat is ook haar tip aan de vmbo'ers van nu: "Als je 16 bent en een keuze moet maken, is het helemaal niet gek dat je het nog niet weet. Ga doen wat je op dat moment leuk vindt. En als dat verandert, zoek dan wat anders. Er zijn altijd mogelijkheden!" ■

mogelijkheden

Tekst: Eva Voncken | Fotografie: Hetty van Oijen

Je eigen weg gaan

vmbo25jaar.nl

vmbo#trots

NIEUWE KANSEN VIA EEN NIEUWE ROUTE

In de pilot 'Onderbouwklas pro-vmbo' werken praktijkonderwijs- en vmbo-scholen samen om leerlingen kansen te bieden.

Ben je beter op je plek op het praktijkonderwijs (pro) of in de basisberoepsgerichte leerweg van het vmbo? Voor een behoorlijke groep leerlingen aan het eind van het basisonderwijs is dat geen uitgemaakte zaak. In de pilot 'Onderbouwklas pro-vmbo', die gestart is in 2019, krijgen pro-leerlingen meer tijd om in de onderbouw te voldoen aan de kerndoelen van het vmbo en, als ze dat willen en kunnen, over te stappen naar het vmbo. In een monitor-onderzoek is bekeken hoe dertig combinaties van pro- en vmbo-scholen samen onderwijs verzorgen in de onderbouwklas en of dat helpt om leerlingen op de 'juiste' plek te krijgen.

Tussen 2019 en 2024 deden ongeveer 30 pro-vmbo-scholencombinaties in verschillende tranches mee aan de pilot. Jaarlijks ging het om tussen de 180 en 260 deelnemers aan de onderbouwklas. Bij sommige scholen ging het om een handvol pilotleerlingen, bij anderen om een klas.

Waarom nemen scholen deel aan de pilot?

Het antwoord van de deelnemende scholen op deze vraag was unaniem: pilotscholen doen vooral mee om leerlingen kansen en succeservaringen te bieden en te zorgen dat leerlingen in het onderwijs op de goede plek terecht komen. Ze willen voorkomen dat leerlingen uit het derde leerjaar van vmbo basis (of al eerder) van het

vmbo moeten doorstromen naar het praktijkonderwijs. Dat levert leerlingen vaak een faalervaring op. "Het vraagt veel om teleurgestelde leerlingen weer in de stand van 'leren leren' te krijgen," zeggen de scholen. De route via de onderbouwklas beschouwen ze als een kans, omdat ze daarmee een alternatief kunnen bieden voor 'het voordeel van de twijfel'. Dat laatste gebeurt soms onder druk van ouders, die hun kind liever naar het vmbo zien gaan. Dubbeladviezen versterken die tendens nog. Daarbij durven basisscholen soms het 'slecht-nieuwsgesprek' met ouders niet aan. Anders dan in de rest van het voortgezet onderwijs bestaan er geen gemengde - of dakpanklassen in het praktijkonderwijs. Voor een paar scholen ging het om het formaliseren van een al bestaande praktijk. ▶

succeservaringen

"DEZE LEERLINGEN PROFITEREN VAN HET BESTE VAN TWEE WERELDEN!"

Nieuwe kansen via een nieuwe route

vmbo25jaar.nl

Waarom is het lastig om voor deze leerlingen te bepalen wat de beste plek is?

Bij de introductie van het praktijkonderwijs – 25 jaar geleden, tegelijk met de introductie van het vmbo – zijn landelijke criteria opgesteld, die de toegang tot het praktijkonderwijs (pro) regelen: criteria die een combinatie vormen van leerrendement en IQ¹. Al gauw werd duidelijk, dat achter deze criteria een diverse groep leerlingen schuilt: jongeren met uiteenlopende cognitieve beperkingen, waardoor ze bijvoorbeeld lastig kunnen generaliseren of plannen, die het beste leren op basis van praktijk.

Maar ook bleek het op basis van de criteria lastig om pro-leerlingen en leerlingen vmbo-basis met leerwegondersteuning (lwo) goed van elkaar te onderscheiden: “Dat lijntje is heel dun”, zeggen de scholen. Ondanks die overlap zijn het praktijkonderwijs en het vmbo twee onderscheiden onderwijsvormen met een eigen regelgeving en programmering.

¹ Het IQ ligt tussen 55 en 80 en de leerling heeft een leerrendement van 50% (gelijk aan een achterstand van drie jaar of meer), op twee van de volgende domeinen: inzichtelijk rekenen; begrijpend lezen; technisch lezen; spellen, waarvan één van de domeinen inzichtelijk rekenen of begrijpend lezen moet zijn.

Welke keuzes maken de deelnemende scholen in het vormgeven en inrichten van de onderbouwklas?

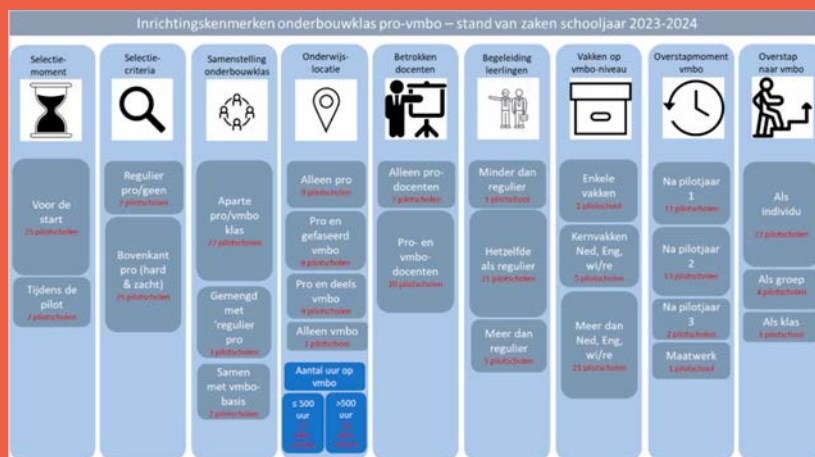
De 30 scholencombinaties zijn aan de slag gegaan met het ontwerpen van een onderwijsprogramma, met de selectie van leerlingen en de onderlinge samenwerking.

Voor de pilot pro-vmbo geldt de volgende regeling:

- dat leerlingen ingeschreven staan op de pro-school met een toelaatbaarheidsverklaring;
- dat pro-leerlingen maximaal 500 klokuren per schooljaar les mogen volgen op een vmbo-locatie, eventueel samen met vmbo-leerlingen;
- dat leerlingen in de onderbouwklas pro-vmbo werken aan de kerndoelen van de onderbouw vmbo-basis/kader.

Elke school heeft een eigen aanbod vormgegeven: maatwerk op basis van de behoeften van leerlingen die tussen pro en vmbo vallen.

Meestal kozen de scholen bij de start voor een bepaalde inrichting en bleven daar in grote lijnen bij. Zoals het onderstaande schema laat zien, selecteren de meeste scholen de deelnemers doorgaans vóór de start van de onderbouwklas, maken ze meestal een aparte

klas van de groep deelnemers, die meer vakken dan alleen de kernvakken Nederlands, Engels, reken- en wiskundelessen volgen, van zowel pro- als vmbo-docenten. Op die onderdelen lopen de keuzes van scholen niet ver uit elkaar.

Verschillen in duur en locatie

Wel maken de scholen andere keuzes ten aanzien van de duur en de locatie waar de leerlingen les krijgen. De duur van de onderbouwklas varieert van één tot drie jaar. In de loop van de pilot hebben scholen de duur – en daarmee het moment van overstap naar het vmbo – ingekort: “We zien het in 99 procent van de gevallen binnen een jaar.”

Leerlingen worden niet ‘onnodig lang’ vastgehouden in de onderbouwklas, zo stelt men. De overstap naar het vmbo gebeurt daardoor meestal individueel, en niet als groep.

De plek waar leerlingen hun lessen volgen varieert ook: soms krijgen ze alleen les op de pro-locatie, van pro- en vmbo-docenten. Dan geeft men aan dat de leerlingen de kleinschalige setting van het pro nodig hebben om aan de vmbo-methodes en het tempo te wennen. Soms krijgen leerlingen les zowel op het pro als op het vmbo, bijvoorbeeld bij scholen die beide afdelingen in huis hebben. En soms maken leerlingen een gefaseerde overstap naar het vmbo, waarbij ze gedurende de

onderbouwklas steeds meer lessen volgen op een vmbo-locatie. Scholen beschrijven dit als 'jaarlijks gepuzzel', want het hangt mede af van hoe groot de basisklassen in het vmbo al zijn en van de inzetbaarheid van docenten.

Meer dan 500 uren op het vmbo

Tien scholen overschrijden de norm van de regeling van '500 klokuren onderwijs op het vmbo'. Zo laat een school waar pro en vmbo in één gebouw zitten, leerlingen in drie jaar tijd het hele vmbo-onderbouwprogramma volgen. In hun derde jaar volgen de leerlingen het tweede leerjaar vmbo. Soms werken pro-scholen samen met meerdere vmbo-scholen tegelijk. Zo is er een pro-school waar de onderbouwklasleerlingen gedurende een half jaar drie dagen op de ene vmbo-school zijn en twee dagen op het pro. In het tweede half jaar zijn ze drie dagen op de andere vmbo-school en twee dagen op het pro, onder begeleiding van een vmbo-docent, die meegaat naar beide scholen. De coördinator van deze school vertelt: "Deze leerlingen profiteren van het beste van twee werelden! We hebben dat zo georganiseerd, omdat docenten moeite hadden bij de groep leerlingen die ertussenin valt, in te schatten welke manier van leren het best past. Het jaar onderbouwklas is er om uit te zoeken wat het beste past. Dat lukt het best meteen in de echte setting. Bovendien voelen de leerlingen zich dan ook leerling van die school en kunnen ze beter kiezen."

Hoe verloopt de samenwerking tussen het praktijkonderwijs en het vmbo?

Daarover zijn de meeste pilotscholen (dik) tevreden. Het aantal vmbo-scholen waarmee een pro-school in het kader van de pilot samenwerkt varieert van één tot zes. Soms heeft samenwerking wel wat voeten in aarde gehad, omdat er voortdurend afstemming nodig is, bijvoorbeeld over de communicatie en aanpak, maar ook over praktische zaken als boeken en kluisjes. Ook de continuïteit van betrokken vmbo-docenten speelt mee. Vanaf de start was de wil om samen te werken in het belang van de leerlingen groot: "We zitten er op een gelijkwaardige manier samen in", stelt een school. Voor het vmbo zit de motivatie in de herkenning van de doelgroep van de pilot en het belang om doorstroom van

vmbo-leerlingen naar het pro te voorkomen (en daarmee faalervaringen en demotivatie). Door de onderbouwklas is op een aantal scholen het gevoel ontstaan, dat men samen verantwoordelijk is voor de leerlingen, los van waar een leerling ingeschreven staat.

Wat is de meerwaarde van een onderbouwklas?

Eén manier om dit te bekijken is door na te gaan hoeveel leerlingen er vanuit de onderbouwklas daadwerkelijk de overstap naar het vmbo maken: dat geldt voor ruim 40% van de deelnemers. Daarna kunnen ze door naar een startkwalificatie op mbo2-niveau. De pilotleerlingen krijgen de mogelijkheid om vanuit een rustige setting met extra tijd, een speciaal aanbod plus begeleiding op maat te ontdekken welk niveau het beste past en wat het vmbo-niveau vraagt. Om sterker in hun schoenen te komen staan en beter voorbereid geleidelijk een eventuele overstap naar het vmbo te kunnen maken, en zo een succeservaring op te doen. Maar ook voor leerlingen (en hun ouders) die de overstap niet maken is er winst. Scholen omschrijven die winst meestal in termen van zelf ervaren - en soms geleidelijk accepteren - dat je prima op je plek zit in het praktijkonderwijs. Bovendien hebben de leerlingen laten zien dat ze meer aankunnen en wordt daar vaak ook rekening mee gehouden. Vanuit hoge verwachtingen zijn de scholen beter naar de leerlingen gaan kijken en heeft men een extra programma ontwikkeld. Bij docenten pro en vmbo is er over en weer bijvangst: een kijkje in elkaars keuken en ervaren wat het betekent om aan de hand van een 'ontwikkelperspectief' dan wel 'diplomagericht' onderwijs te geven. Met de pilot hebben pro- en vmbo-scholen laten zien, dat door intensieve samenwerking institutionele schotten doorbroken kunnen worden.

In oktober 2024 is een motie om de pilot met gecombineerde pro-vmbo-klassen voor meer scholen open te stellen, met brede steun door de Kamer aangenomen.

Meer lezen?

Het eindrapport is te vinden op de [website van de Sectorraad Praktijkonderwijs](https://www.vembo.nl/rapport). ■

Tekst: Eva Voncken | Fotografie: Sijmen Hendriks

Nieuwe kansen via een nieuwe route

[vembo25jaar.nl](https://www.vembo.nl)

Als duo begeleiden Rob Abbenhuis - namens SLO, het landelijk expertisecentrum voor het curriculum - en Jacqueline Kerkhoffs - als vertegenwoordiger van de Stichting Platforms vmbo (SPV) -, de vernieuwing van de beroepsgerichte examenprogramma's in het vmbo, kortweg 'Vernieuwing vmbo'. "Een bijzondere operatie, want de 'aanstichters' waren de scholen zelf", zegt Rob. Dat scheelt behoorlijk in draagvlak voor een vernieuwing! Een dubbelinterview over een "toptijd", die eigenlijk nog steeds voortduurt.

Hun eerste ontmoeting? Mijn sollicitatiegesprek bij Jacqueline, die toen ruim 15 jaar bij SLO werkte, vertelt Rob. In hun loopbanen tot dan toe zijn aardig wat parallellen te ontdekken. Zo begonnen ze allebei als invaldocent, niet ongewoon eind jaren tachtig: Rob als docent biologie aan een mavo, Jacqueline als docent in alle avo-vakken op een lhno-school. Omdat de banen zeker voor vrouwen niet voor het oprapen lagen, begon Jacqueline aan de studie orthopedagogiek. Bij het vormingswerk voor werkende jongeren kreeg ze gaandeweg een vaste aanstelling. Ze groeide door tot directeur, onderweg - nóg een parallel - alle mogelijke uitdagingen met beide handen aangrijpend. Rob vervulde zijn vervangende dienstplicht bij Cito en kwam in het management van het groene mbo terecht, met uitstapjes naar het vmbo.

Zichtbaar

Niet lang na haar afstuderen solliciteerde Jacqueline bij het team Beroepsonderwijs van SLO. Aanvankelijk als

projectmedewerker Oriëntatie en Schakeling en toen het vbo-team iemand zocht voor toen zogenoemde 'vrouwelijke vakken' Verzorging en Uiterlijke verzorging, stapte ze over naar dat team. "Niet dat ik daar ook maar enig verstand van had, maar ik was een vrouw en zo ging dat." Een herkenbare ervaring voor Rob: op basis van 'wat ervaring met de pc die net zijn intrede deed in het onderwijs' werd hij gebombardeerd tot informatica-docent.

Vanaf de introductie van het vmbo in 1999 tot aan de invoering van de tien nieuwe profielen in 2016 heeft het vmbo afdelingsprogramma's gekend, vertelt Jacqueline. Het proces rondom de 'Vernieuwing vmbo' begint een paar jaar na de invoering van het vmbo. Er waren al beroepsgerichte examens en intra- en intersectorale programma's. Beroepsgerichte programma's waren in 1999 ontstaan door combinaties van beroepsgerichte vakken tot één vak. ▶

Jacqueline Kerkhoffs

"DAAR ZAT DE KRACHT VAN HET TRAJECT: MET HET VELD SAMEN ZIJN WE HET GEWOON GAAN DOEN."

Eindeloos doorontwikkelen

vmbo25jaar.nl

vernieuwing

Op weg naar Nieuw vmbo

Het eindadvies 'Vensters op de toekomst van het vmbo' van de Adviesgroep Vmbo (2008) onderstreept dat het vmbo geen eindonderwijs is en zich moet richten op de voorbereiding van leerlingen op het vervolgonderwijs, met een belangrijke rol voor LOB. Het onderwijs is te versnipperd en verouderd, het curriculum inflexibel en steeds moeilijker organiseerbaar. Het advies is om de programmastructuur te vereenvoudigen en te flexibiliseren, zodat scholen zelf hun onderwijs kunnen bepalen en praktisch beheersbaar kunnen maken. SPV neemt de 'erfenis' van de Adviesgroep over en organiseert een veldverkenning over de toekomst van de beroepsgerichte programma's. Rob: "Het veld gaf aan dat er een soort wildgroei was ontstaan met 35 gedetailleerd voorgeschreven afdelingsprogramma's en wilde dat er bredere programma's kwamen."

In 2011 verleent het Ministerie de projectopdracht 'Vernieuwing beroepsgerichte programma's in het vmbo' aan SLO. In de opdracht werd opgenomen dat er samengewerkt moest worden met SPV. Van 2011 tot 2015 hebben sectorale vernieuwingscommissies voor Economie, Groen, Intersectoraal, Techniek en Zorg &

Welzijn nieuwe beroepsgerichte examenprogramma's ontwikkeld voor het vmbo. Vanaf 2013 tot aan de invoering van de profielen in 2016 wisselden pilotscholen per profiel ervaringen uit.

"De ontwikkeling van 35 afdelingsprogramma's naar tien beroepsgerichte programma's is nooit opgezet als grote vernieuwing", zegt Jacqueline. Sectorale vernieuwingscommissies hadden de opdracht om binnen de vijf sectoren telkens twee programma's te ontwikkelen. Met als uitdrukkelijke opdracht van OCW om de kans op vernieuwing te maximaliseren, zonder blauwdruk. Eenmaal op pad vroegen de sectorvernieuwingscommissies meteen om kaders... Rob: "Uiteindelijk hebben de sectoren Intersectoraal, Zorg & Welzijn en Groen ieder één profiel gekregen en de sector Techniek, onder grote druk van de branches, vijf profielen. Als de sector overtuigd was, was het oké. De programma's kenden eenzelfde format, maar in hoe ze beschreven zijn zie je de taal en de cultuur van de sector terug."

keuzevakken

Rob Abbenhuis

"ALS SCHOLEN EN LEERLINGEN ÉÉN DING POSITIEF WAARDEREN ZIJN DAT DE KEUZEMOGELIJKHEDEN."

Profijs

De herziening van de programma's – de wettelijke taak van SLO – voerden we uit in nauwe samenwerking met SPV en een regiegroep bestaande uit SLO, CvTE, Cito, een vertegenwoordiger van de VO-raad en de MBO Raad. Dat was nieuw, vertelt Rob. Allebei bewaren ze goede herinneringen aan de regiegroep: "De inhoudelijke discussie en het samen zoeken naar ruimte en mogelijkheden waren heel bijzonder. Zo ook de opstelling van OCW in de vernieuwing; zichtbaar voor de pilotscholen, betrokken, goed luisterend naar het veld en voortdurend op zoek naar mogelijkheden om het toch weer anders te regelen. Door het vele

constructieve overleg was het een heel inspirerend vernieuwingstraject."

Vanaf 2013 waren er pilotscholen die de programma's mee-ontwikkelden, maar nog veel meer scholen die geen pilotschool waren. Eindeloos veel regionale bijeenkomsten om het veld te blijven meenemen in de ontwikkeling, zo kijkt Jacqueline terug. "Daar zat de kracht van het traject: met het veld samen zijn we het gewoon gaan doen." "Gaandeweg hebben we van die aanpak enorm veel profijt gehad, omdat het draagvlak genereerde bij de scholen," beaamt Rob. "Als tijdens een landelijke bijeenkomst iemand uit het publiek opstond ▶

Eindeloos doorontwikkelen

vmbo25jaar.nl

en zich hardop afvroeg 'waarom doen we dit eigenlijk?,' hoefden wij nooit te antwoorden, omdat er stevast een collega opstond om die persoon terug te fluiten: 'Dit is wat we met z'n allen wilden.' Einde discussie. Dat was hartstikke fijn!"

Jongleren

Scholen ervaren de keuzevakken als grote winst van de Vernieuwing, vervolgt hij. "Het idee van profiel- en keuzevakken is op een vrijdagmiddag ontstaan in de regiegroep en vervolgens aan de sectorvernieuwingscommissies gepresenteerd. De opdracht beoogde meer individuele keuzes voor leerlingen mogelijk te maken. Vrij snel bedachten we dat er geen volgtijdelijkheid moest zitten in het volgen van profiel- en keuzevakken. Bijna organisch ontstond toen de gedachte dat leerlingen die profiel A deden, ter oriëntatie keuzevakken uit profiel B zouden kunnen doen. Jacqueline: "Door een bredere oriëntatie komt het voorbereidend karakter van het vmbo echt tot zijn recht. Wij vonden dat een fantastisch idee! En het veld stond erachter om het programma op die manier dichter bij de wensen van leerlingen te brengen. Het is geweldig dat sommige scholen leerlingen echt onderwijs op maat bieden. Ieder schooljaar wordt er in nagenoeg alle - inmiddels 190 - keuzevakken examen gedaan."

Sommige scholen gingen daar ver in, vertelt Rob: "Op een Noord-Veluwse pilotschool maakte een docent een nieuw keuzevak 'fietsenmaker' voor één leerling, wiens vader en opa ook fietsenmakers waren. Die leerling deed dat vak, vond het helemaal niks en kwam tot de ontdekking dat hij liever kok wilde worden. Het allermooiste was dat de docent zelf super enthousiast was vanwege het grote leerrendement." Jacqueline: "Al doende ontdekte men de flexibiliteit die de nieuwe structuur bracht. Tekenend is de opmerking van een docent: 'Bij de aftrap van Vernieuwing vmbo gingen we jongleren, als metafoor voor loslaten. Toen begreep ik dat niet, maar nu snap ik het.'"

Hartstikke gelukt

"Onze taak was een systeem te bouwen met als

ontwerpcriteria minder en bredere programma's met meer keuze voor leerlingen, overzichtelijker en meer flexibel. Of scholen dat ten volle benutten is een tweede. Maar het systeem biedt wel die mogelijkheden. Ik beschouw de Vernieuwing als hartstikke gelukt en ben daar ook super trots op!" zegt Rob. Of scholen gebruik maken van de ruimte die er is, blijkt vooral af te hangen van of de schoolleiding de mogelijkheden ziet. Jacqueline: "In de pilots zagen we al dat kleine scholen makkelijker meer keuzevakken organiseren dan grote. 'Nieuw vmbo' heeft laten zien dat scholen beperkt worden door de regels die ze zichzelf opleggen, terwijl er van alles kan. Ik gun elke school een schoolleiding die het vmbo ziet, kent en steunt."

Rob: "Door Vernieuwing vmbo is ontegenzeggelijk meer recht gedaan aan de 'v' van vmbo. Toch zeg ik wel eens dat het vmbo nog steeds niet bestaat. Dat is geen verwijt aan docenten. Toen het vmbo ontstond gaven docenten een beroepsgericht vak. Dat verander je niet zomaar. Het zou wel mijn wens zijn dat we het vmbo écht voorbereidend kunnen maken. We leiden geen beginnend beroepsbeoefenaren op. Het is eigenlijk een gotspe dat we beroepsgericht onderwijs binnen het voortgezet onderwijs hebben. Daar moeten we van af, maar waar we absoluut niet van af moeten is de beroepsgerichte didactiek. Als je op een school terecht komt met de profielen Z&W en E&O is de kans klein dat je in aanraking komt met keuzevakken van techniek of groen. Terwijl het zo belangrijk is om ervaring op te kunnen doen over sectoren heen, je af te vragen wat je daarvan vindt en dat het mag tegenvallen."

Een laatste hartenkreet nog: "We hebben een systeem gemaakt dat kaderdoorbrekend is. Als scholen en leerlingen één ding positief waarderen zijn dat de keuzemogelijkheden. Nieuw vmbo ontwikkelt zich nog steeds door. We zijn nu bezig met examenprogramma's 2.0 van de beroepsgerichte programma's. De keuzevakken blijven daarbij een belangrijk onderdeel. Het zou goed zijn als er wordt onderzocht of deze systematiek doorvertaald kan worden naar andere dan de beroepsgerichte vakken." ■

voorbereidend

Tekst: Eva Voncken | Fotografie: Hetty van Oijen

Eindeloos doorontwikkelen

vmbo25jaar.nl

ONDERWIJS MAKEN OP MAAT VAN DE LEERLING

Op vmbo De Rooi Pannen heet het profiel Dienstverlening en Producten (D&P) nu nog 'Handel, Ondernemen en Vormgeving'. Die naam wordt binnenkort vervangen door 'De weg van maken, reclame en verkopen', zodat leerlingen nóg beter weten wat ze gaan leren in het profiel en een bewuste keuze maken. In gesprek met directeur Bart Brenders en docent Claudia Bol. ►

Onderwijs maken op maat van de leerling

vmbo25jaar.nl

ondernemerschap

Ruim achttien jaar is Bart Breeders aan De Rooi Pannen in Tilburg verbonden, aanvankelijk als gymdocent op het vmbo. Toen er nieuwe kansen op zijn pad kwamen, greep hij die met beide handen aan. Zo hielp hij mee aan het opzetten van een nieuwe mbo-opleiding evenementen en begon een eigen evenementenbureau. Terug bij het vmbo zette hij in de onderbouw de kwaliteitszorg op en werd in no time adjunct-directeur en – “nog sneller” – directeur van het vmbo. Dat is hij inmiddels zeven jaar.

Praktisch ingekleurd

Als eerste introduceerde Bart het ‘diploma op maat’ voor basis- en kaderleerlingen. Basisleerlingen

kunnen daarmee vakken op kader- of tl-niveau afsluiten. “Dat gebeurt vaak bij het vak Engels.” Afspraken met het mbo leiden ertoe dat leerlingen daar ook in hun vervolg profijt van ondervinden. Zo kunnen basisleerlingen met een HBR-profiel doorstromen naar mbo-niveau 3 en mogen kaderleerlingen op niveau 3 soms het eerste jaar overslaan. “Overigens ligt de voornaamste beweegreden voor een diploma op maat niet in het vervolg”, zegt Bart, “maar in het aanspreken van talenten en het uitdagen van leerlingen. Bovendien: leerlingen die niet op hun niveau les krijgen gaan zich vervelen, met alle gevolgen van dien in de klas.”

Het vmbo van De Rooi Pannen telt rond de 950 leerlingen, die met het oog op de kleinschaligheid verdeeld zijn over twee gebouwen. Dat aantal blijft stabiel, ondanks de terugloop van leerlingen in de regio. Bart: “Naamsbekendheid en mond-op-mond-reclame spelen daarin een rol, maar ook de activiteiten die we ondernemen om het onderwijs steeds eigentijds te maken”. De school biedt, vanuit de overkoepelende hospitality-gedachte van De Rooi Pannen voor de regio, drie profielen aan: HBR, MVI en D&P. “Wij zullen dus nooit een profiel als BWI gaan aanbieden.” De keuze voor het profiel D&P had indertijd alles te maken met de omgeving van de school. Bart: “Van oudsher hadden we het profiel E&O in huis. Dat paste steeds minder goed

bewuste keuze

“EEN LEERLING IN DE ONDERBOUW MOET SNAPPEN WAT HIJ OF ZIJ GAAT LEREN EN WAARIN DAT VERSCHILT VAN ANDERE PROFIELEN.”

bij de ontwikkelingen in de branches waar De Rooi Pannen voor opleidt. Ondernemen en vormgeving kregen een steeds grotere rol. Daarom hebben we de switch gemaakt naar D&P, ook omdat E&O bij de vernieuwing vmbo behoorlijk theoretisch ingekleurd was en D&P juist praktisch.”

De weg van maken, reclame en verkopen

Van meet af aan heeft de school in plaats van de naam ‘D&P’, de aanduiding ‘Handel, Ondernemen en Vormgeving’ (HOV) gebruikt, ook omdat het vervolg in het mbo zo heet. Dat heeft alles te maken met herkenbaarheid: ‘In ons nieuwe plan gaan we

het nóg concreter maken’, vertelt Bart. “Een leerling in de onderbouw moet snappen wat hij of zij gaat leren en waarin dat verschilt van andere profielen. Daarom noemen we HOV straks ‘De weg van maken, reclame en verkopen.’” Overigens betekent ‘concreet maken’ op vmbo De Rooi Pannen dat je het letterlijk vóór je moet kunnen zien: van het schoolplan, getekend op een half A4-tje, de regels rond de mobiele telefoon tot aan de uitwerking van ‘De weg van maken, reclame en verkopen’ in een aantal getekende scènes, die aanschouwelijk maken wat een leerling in het programma dan gaat doen en leren. ‘De weg van’ benadrukt ook het voorbereidend karakter van het vmbo. ▶

"De vormgevingscomponent binnen HOV bestaat uit 2D, 3D en multimedia design en overlapt met onderdelen van MVI. Bij HOV zien we de vormgevingskant als middel om iets te verkopen, bijvoorbeeld door reclame te maken. Bij MVI draait het om het product maken vanuit creativiteit en met hulpmiddelen als de computer," vervolgt HOV-docent Claudia Bol. "Leerlingen maken een duidelijke keuze in welk van de drie profielen ze aan de slag willen. In hun eerste leerjaar hebben ze wekelijks 12 praktijkturen; vier uur per profiel. Dat is voor de overgrote meerderheid voldoende om te weten welke kant ze op willen. In hun tweede jaar volgen ze acht uur les binnen hun profiel."

Mooie samenwerking

'Gaandeweg zijn de keuzevakken steeds meer van de leerlingen zelf geworden. Aanvankelijk waren alle keuzevakken verweven met het profiel', vertelt Bart. "Sinds dit schooljaar heeft elke leerling vijf in plaats van vier keuzevakken. Daarvan zijn er nu twee opgenomen in het profiel - bij HOV zijn dat 'Marketing' en 'Tekenen, Schilderen en Illustreren' - en kiezen leerlingen zelf de andere drie. Eén van die drie volgen ze bij het mbo. De beroepsgerichte keuzevakken geven leerlingen de mogelijkheid om te verbreden of te verdiepen. "Zo kan ook een HBR-leerling een keuzevak als Robotica volgen en in het kader van LOB ontdekken wat hij of zij interessant

praktijkgericht

vindt of verder wil ontwikkelen." "Zelf kunnen kiezen heeft écht impact op de inzet en motivatie van leerlingen," ziet Claudia: "In een keuzevak zitten leerlingen van alle leerwegen, profielen en leerjaren door elkaar. Daardoor ontstaan er mooie samenwerkingen: leerlingen van HBR krijgen bij een keuzevak als Interieur, Wonen en Design hulp van hun al meer ervaren D&P-collega's bij het gebruik van Illustrator. Die mix doet iets met de sfeer in de school."

'Leerlingen hebben een grote vinger in de pap in welke keuzevakken de school aanbiedt', vervolgt

diploma op maat

"GAANDEWEG ZIJN DE KEUZE VAKKEN STEEDS MEER VAN DE LEERLINGEN ZELF GEWORDEN."

Bart. "We onderzoeken eerst op basis van een lijst van zo'n 60 keuzevakken welke vakken leerlingen aantrekkelijk vinden. Dat leidt soms tot verrassende keuzes. Die selectie leggen we voor aan docenten met de vraag wie interesse heeft om bepaalde keuzevakken te gaan verzorgen. Met als gevolg dat de gymdocent bijvoorbeeld nu gecertificeerd dronevliegen staat te geven. "Na een jaar merken we al, dat docenten nu ook zelf ideeën aandragen voor keuzevakken", zegt Claudia. Bart: "Ik ben ook super trots dat de mbo's meewerken aan de keuzevakken. Het levert kruisbestuivingen op in het elkaar weten te vinden en doorlopende leerroutes en de mbo's weten al wie ze volgend jaar

binnenkrijgen."

Hoogtepunt

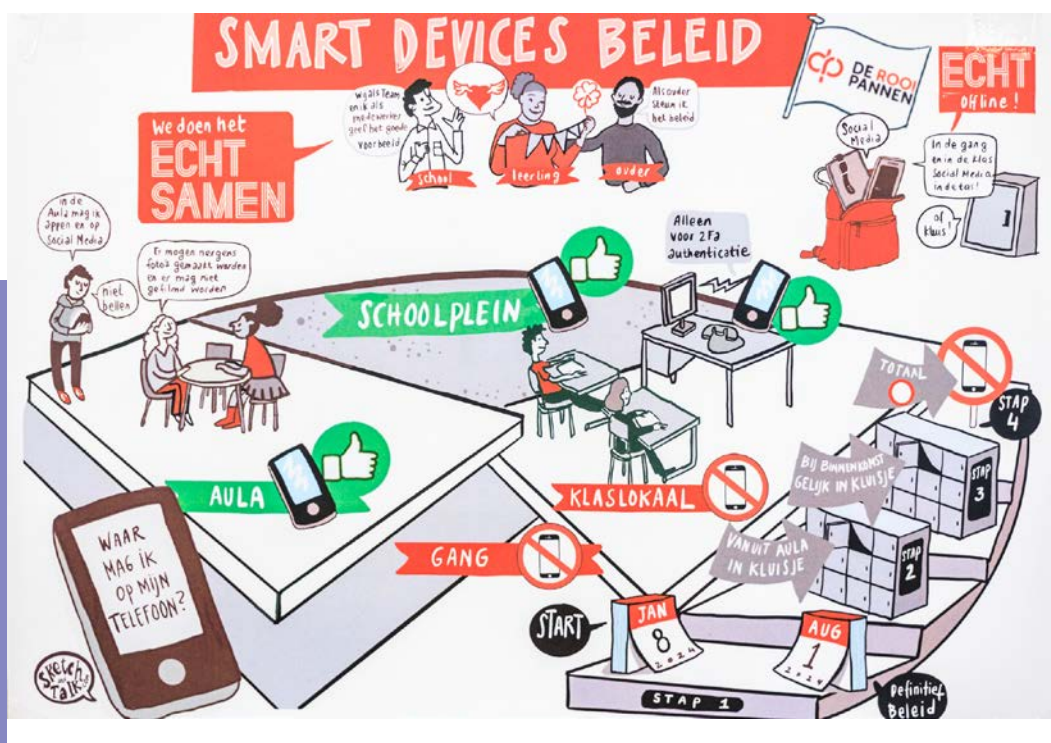
Binnen de profielen volgen leerlingen al vanaf leerjaar 1 beroepsgerichte vakken: in het tweede jaar zo'n acht en in het derde en vierde leerjaar twaalf à dertien uren: "Niet voor niets is 'praktijkgericht' een van de pijlers van ons onderwijs." "We willen dat leerlingen aan het eind van het tweede leerjaar begrijpen hoe ze een werktekening kunnen lezen en machines en technieken kunnen gebruiken om materialen als hout en metaal te bewerken. Op die manier kunnen ze in leerjaar 3 en 4 zelfstandiger ▶

aan de slag", zegt Claudia. "Om technische tekeningen goed te kunnen lezen, moet je ze zelf ook kunnen maken", vult Bart aan. "Leerlingen maken producten voor de verkoop. Dat doen ze bijvoorbeeld al in de winkels op het terrein van De Rooi Pannen." Na een succesvolle pilot voor een praktijkgericht programma MVI onderzoekt de school welke twee andere praktijkgerichte programma's zullen volgen. Met de pgp's zal de verbinding met bedrijven een boost krijgen. Bart: "Praktijkgestuurd leren met pgp's biedt een unieke kans om echte praktijkervaring op te doen. Leerlingen kunnen nauw samenwerken met bedrijven, hun netwerk uitbreiden en tegelijkertijd waardevolle vaardigheden ontwikkelen met echte praktijkopdrachten. Dat past perfect bij de slogan van de school: 'Zo echt kan leren zijn.'"

In de nieuwe opzet maakt de naam HOV plaats voor 'De weg van maken, reclame en verkopen!' Op het

diploma van de leerlingen komt wel 'D&P' te staan. 'In deze regio ligt er geen focus op welke profielen scholen aanbieden, omdat het vmbo voornamelijk D&P aanbiedt', vertelt Bart. Na het vmbo kunnen leerlingen nog naar alle kanten uitwaaien. De hospitality-gedachte is immers in heel veel werkvelden bruikbaar. "Ik zie het profiel D&P als een hoogtepunt in de ontwikkeling van het vmbo", besluit Bart. "Leerlingen kunnen in het vormgeven en het ondernemerschap hun ei kwijt. Mijn droom is dat leerlingen in de toekomst een product creëren, zoals een zelfgemaakt vogelhuisje. Ze fotograferen dit in onze fotostudio, ontwerpen een website om het op hun eigen webshop te plaatsen, en uiteindelijk verkopen ze het product. Dit proces sluit naadloos aan binnen het profiel én overstijgt vakgebieden binnen het profiel. Als dát lukt, dan is het voor mij rond." "En dan begrijpen leerlingen het allerbest wat voor profiel ze volgen", zegt Claudia. ■

Visuals gemaakt door de Rooi Pannen over het profiel D&P.

Tekst: Eva Voncken | Fotografie: Hetty van Oijen

Onderwijs maken op maat van de leerling

vmbo25jaar.nl

Werk aan de winkel voor een sterk vmbo

Ruud van Leeuwen over trends en ontwikkelingen in het vmbo

Hij was betrokken bij allerlei vernieuwingen in het vmbo, onder meer bij het profiel Economie en Ondernemen en - nog steeds - bij de coördinatie van Bijscholingvmbo.nl, een initiatief, dat rechtstreeks voortvloeide uit de inhoudelijke vernieuwing van de beroepsgerichte programma's. Een bijzonder succesvol initiatief, want nog steeds maken duizenden vmbo-docenten gebruik van de georganiseerde bijscholing om up-to date te blijven. Maar bovenal staat hij bekend als dé cijferman van het vmbo en maakt hij al 20 jaar gedetailleerde overzichten voor SPV van deelname- en stroomcijfers. Een belangrijke taak, want het vmbo wordt vaak geplaagd door onkunde over hoe het in elkaar steekt en door beeldvorming. In gesprek met Ruud van Leeuwen over trends en ontwikkelingen in het vmbo.

Het plezier in cijfers, dat zat er bij Ruud van Leeuwen altijd al in. Op zijn 17e, met het mulo-diploma op zak, begon hij 'op kantoor' bij een voorloper van Nationale Nederlanden. Aanvankelijk werkte hij aan wiskundige berekeningen, daarna volgde de overstap naar de reclame-afdeling, waar hij reclametekeningen maakte en logo's ontwierp. De verzekeringswereld was niet helemaal zijn wereld, dus begon hij aan een opleiding cultureel werk aan de sociale academie. Dat bracht hem bij een baan in het vormingswerk, dat niet veel later opging in het kmbo. Nog steeds zoekende besloot hij de deeltijd-opleiding tot docent Economie te gaan volgen.

Doorgroeimogelijkheden

Na de opleiding bleef hij op dezelfde school aan de slag en werd een van de eersten in Nederland die met leerlingen in de klas met computers ging werken. De leao-kantooropleiding was toentertijd de grootste opleiding en bleef dat tot diep in de jaren negentig. Dezelfde groep scholen kreeg een jaar later de kans om met een kantoor simulatie te werken. "Een geweldige ervaring!" blikt Ruud terug. "We konden als klas handel drijven met andere scholen en projecten in het hele land. Alles was echt, op het geld en de goederen na. Leerlingen konden de complete administratieve afhandeling inclusief personeelszaken en ▶

Ruud van Leeuwen

**JE KAN HET ONDERWIJS ECONOMISCH ÉCHT EFFICIËNTER
MAKEN DOOR BETERE SAMENWERKING IN DE KOLOM.**

Werk aan de winkel voor een sterk vmbo

vmbo25jaar.nl

salarisadministratie uitvoeren en rouleren over de afdelingen. Eigenlijk vond ik al het innovatieve rond het onderwijs leuker dan het lesgeven zelf”, bekend hij.

Halverwege de jaren negentig gaat Ruud aan de slag bij PAT, een organisatie die lesmaterialen en simulaties ontwerpt, zoals LINK. “Bij de invoering van het vmbo was Economie al niet langer de grootste sector. Dat werd Zorg en Welzijn. Daarna zijn de kantoor- en winkelopleidingen gehalveerd en daarmee het sterkst gekrompen in het vmbo. Vanuit het arbeidsmarktperspectief voor de administratie logisch”, vindt Ruud, “maar het kan wel als opstap dienen voor wie in die richting door wil naar mbo4 en naar het hbo. Inperking van de doorgroeimogelijkheden betekent minder kansen voor trage starters.”

Bij PAT verdiept Ruud zich in de vmbo-cijfers, om zo grip te krijgen op hoe het in elkaar steekt. Als het kleinschalige PAT wordt overgenomen door een grote uitgeverij, besluit hij rond 2010 als zzp’er aan de slag te gaan. Zo geeft hij veel presentaties over de stromen en ontwikkelingen in het onderwijs.

Het vmbo in cijfers

Rond 2013-2014 komt Ruud van Leeuwen in contact met SPV. Tijdens de regionale bijeenkomsten zijn er veel vragen over de nieuwe structuur van het beroepsgerichte vmbo. De verduidelijkende presentatie, die hij daarvoor maakte, blijkt een schot in de roos. In dit werk komt zijn affiniteit met cijfers, het visualiseren van

ontwikkelingen en automatisering bij elkaar. “Als ik terugkijk is dat een rode draad in mijn loopbaan, zij het steeds in andere contexten.” Al 20 jaar maakt hij nu jaarlijks overzichten van de onderwijs- en deelnamecijfers, en van de doorstroom van vmbo naar mbo en hbo. “Doordat in de loop der tijd de levering van broncijfers te maken kreeg met strengere privacyregels en de AVG, gaan er helaas details verloren.”

Het is belangrijk om de cijfers rond het vmbo te presenteren”, vervolgt Ruud. Neem één van de belangrijkste trends in de afgelopen twintig jaar: “Jaren ging na de basisschool 55% van de jongeren naar het vmbo en 45% naar havo/vwo. Op een bepaald moment was dat bijna omgekeerd; echt niet wat je zou verwachten. De opwaartse druk is in de grafieken goed zichtbaar en ook terug te zien in de flinke afstroom in leerjaar 3. Vanuit scholen klinken geluiden, dat ze gedurende het jaar meerdere klassen zij-instromers erbij krijgen. De doorstroomtoets versterkt dat momenteel. Dat leidt tot bizarre consequenties: in eerste instantie krimpt het vmbo, met gevolgen voor de formatie, en dan ineens zijn die leerlingen er weer. Op zo’n complexe situatie kun je als school niet voorsorteren.”

Samenwerking in de kolom

“Het Nederlandse onderwijssysteem met een vroege selectie en harde ‘knips’ tussen overgangen helpt daarin niet. Een vmbo’er moet, in tegenstelling tot havisten en vwo’ers al met 15 of 16 jaar naar een compleet ander instituut, waar je als vmbo-leerling in het begin vaak ‘op herhaling gaat’.

Ruud van Leeuwen

**“DE BEROEPSKANSEN VOOR PRAKTISCH GESCHOOLDEN ZIJN HOGER DAN OOI
EN DAT ZAL VOORLOPIG ZO BLIJVEN.”**

Al 30 jaar wordt er gewerkt aan doorlopende leerlijnen, door gemotiveerde individuen met goede voornemens, maar het strandt vaak op instituties, financieringsstromen en organisatievormen. Bij het handjevol voorbeelden van waar het wel lukt, zijn het vaak de docenten die elkaar goed weten te vinden. Je kan het onderwijs economisch écht efficiënter maken door betere samenwerking in de kolom. En vooral voor leerlingen kan het traject zo

een stuk aangenamer worden!”

Daarnaast blijft het interessant om te volgen welke richtingen leerlingen ingaan en wat scholen aanbieden. “Een leerling kiest meestal uit het aanbod van de school waar hij/zij ‘toevallig’ zit. In die zin zou het ideaal zijn dat er op zoveel mogelijk scholen zoveel mogelijk aanbod is. Maar doordat het vmbo met een dubbele krimp te

Werk aan de winkel voor een sterk vmbo

vmbo25jaar.nl

maken heeft door opwaartse druk, - nu door de doorstroomtoets nog extra versterkt -, en sinds 2016 door een demografische krimp die nog wel zo'n 10 jaar voortduurt, wordt dat steeds moeilijker. Dat zal uiteindelijk wel moeten leiden tot meer samenwerking", verwacht Ruud.

"Ook bij D&P, het profiel dat ook wel gezien werd als oplossing voor de organiseerbaarheid, is er krimp. Het profiel Groen daarentegen is de laatste jaren fors aan het groeien, maar die groei zie je niet terug in het mbo. De beweegreden om voor een groen profiel te kiezen is vermoedelijk dus niet om erin dóór te leren, maar vanwege de kleinschalige omgeving. Als je de leerlingen die vanuit D&P doorstromen naar mbo Zorg en Techniek erbij telt, dan zijn het profiel Z&W en de technische profielen nagenoeg even groot als voorheen: er zijn gewoon minder leerlingen, maar daarvan kiest een ongeveer even groot deel voor die twee sectoren. Het blijft belangrijk om leerlingen te stimuleren en te helpen een goede keuze te maken voor een van de profielen."

Gezamenlijke verantwoordelijkheid

"Een mooie ontwikkeling van de laatste tijd, mede dankzij de inzet van minister Dijkgraaf, is

de erkenning en waardering voor mensen die mbo gevolgd hebben. De beroepskansen voor praktisch geschoolden zijn hoger dan ooit en dat zal voorlopig zo blijven. Als maar bij leerlingen, ouders, scholen en docenten helder voor ogen staat: 'We hebben kansen!', en niet: 'Wij zijn minder.' Je kunt echt excelleren in een beroep of vak! De arbeidsmarkt mist mensen die aan de slag kunnen in de bouw, winkels, de energietransitie, de zorg, de groensector en noem maar op. Geef daarom ook jongeren die uit het buitenland hierheen komen alle kansen in het onderwijs, want we hebben ze keihard nodig, op alle niveaus!"

"De cijfers geven alle aanleiding om hard te blijven werken aan de PR rondom vmbo en mbo. Als je binnen het vmbo keuze voor technische profielen gaat stimuleren, kan dat alleen maar ten koste gaan van andere sectoren. Dus moet je zorgen dat er méér leerlingen naar het vmbo komen. Dat zou een gezamenlijke verantwoordelijkheid en inspanning van alle profielen moeten zijn, en geen onderlinge concurrentie." Dat is ook wat hij zou wensen voor het vmbo in de komende jaren: de groei die het vmbo toekomt en eindelijk een inhoudelijke en institutioneel goed georganiseerde doorstroom naar het mbo. ■

doorstroommbo

Tekst: Anne Wesseling | Fotografie: Ashwien Jurawan

Werk aan de winkel voor een sterk vmbo

vmbo25jaar.nl

HET SCHOOLEXAMEN KRIJGT STEEDS MEER 'SMOEL'

Tes Schmeink en Piet Groenewegen, VO-raad

Naar aanleiding van onregelmatigheden bij vmbo-schoolexamens in 2018 en 2019 kwamen er op veel scholen actieplannen om de kwaliteit van de schoolexaminering te verbeteren. De eerste stap daarbij is het bespreken van de opvattingen binnen de school over onderwijs en toetsing, zien Tes Schmeink en Piet Groenewegen van de VO-raad. "Als een school een duidelijke eigen visie heeft op onderwijs én schoolexaminering, zien we dat de schoolexamens meer smoel krijgen en beter passen bij de doelgroep."

Achteraf gezien had je misschien kunnen zien dat de hemel bewolkt was, maar toch kwam het in 2018 als een donderslag: een melding bij de Inspectie van het Onderwijs over onregelmatigheden bij vmbo-examens. Al snel werd duidelijk dat ruim 350 vmbo-leerlingen onterecht een diploma hadden ontvangen. Ook bij de VO-raad gingen alle alarmbellen af. Terwijl de Onderwijsinspectie verder onderzoek deed, stelde de VO-raad de Commissie Kwaliteit Schoolexaminering in, die in de hele voortgezet onderwijssector onderzoek deed naar de stand van zaken rond de schoolexamens.

Deze commissie Ten Dam vond geen indicaties voor grootschalige onregelmatigheden bij de uitvoering van de schoolexamens, maar concludeerde wel dat het systeem van kwaliteitsborging kwetsbaarheden bevatte en dat de schoolexaminering te weinig werd vormgegeven vanuit de onderwijsvisie van de school, en te weinig een afsluitend karakter had. Er was werk aan de winkel, voor schoolleiders, schoolbesturen en docenten.

Geleidelijke ontwikkeling

"Sectorbreed hebben destijds heel wat schoolleiders en schoolbesturen zich achter de oren gekrabbd: 'Hoe zit het eigenlijk bij ons?'" , zegt Tes Schmeink, beleidsadviseur examinering bij de VO-raad. Wat al snel opviel, was dat er op veel scholen erg veel toetsen waren die onder het schoolexamen vielen. Piet Groenewegen, senior beleidsadviseur examinering bij de VO-raad, noemt het in sommige gevallen zelfs 'verbijsterend veel'. "Dat ging

dan soms om veertig toetsen per vak. Dat paste niet bij het afsluitende karakter van een schoolexamen en is ook een risico: als je veel kleine schoolexamens hebt, kan de leerling er door omstandigheden gemakkelijk een of meer missen. Dat lijkt dan niet ernstig, maar voor alle vakken geldt: een leerling moet formeel alle onderdelen van het schoolexamen afronden, om mee te mogen doen aan het centraal examen."

Een schoolexamen met zoveel toetsen ontstaat niet van de ene dag op de andere, maar is het resultaat van een geleidelijk proces, leggen ze uit. Het achterliggende idee van al die toetsen was vaak: 'Je moet toetsen om leerlingen in beweging te krijgen.' Een docent heeft een prikkel nodig om leerlingen te motiveren voor het leren, en merkt dat het stempel 'schoolexamen' helpt. Andere docenten gaan dan mee in die ontwikkeling.

Piet: "Het is een proces geweest van anderhalf decennium, waarin steeds meer toetsen onderdeel werden van het schoolexamen, en de periode waarin ze werden afgenomen steeds langer werd. Zo ontstond geleidelijk aan op sommige scholen de situatie dat alle toetsen in de derde klas meetelden voor het schoolexamen."

Tes: "Het schoolexamen werd steeds meer gewoon een manier van toetsen. Maar daardoor ging ook het belang ervan af. Voor leerlingen voelden veel onderdelen ook niet meer als een examen." ▶

Het schoolexamen krijgt steeds meer 'smoel'

vmbo25jaar.nl

Piet: "Het was bovendien een grotendeels onzichtbaar proces, want de losse cijfers in de derde klas werden vaak opgeteld tot een voortschrijdend gemiddelde. Daardoor kon het dus ook gemakkelijk aan de aandacht ontsnappen als leerlingen een paar van die kleine schoolexamens niet hadden gedaan. Maar dat betekende, in het geval van de incidenten, wél dat die leerlingen formeel niet hadden mogen deelnemen aan het centraal examen."

Actielijnen

Om de kwaliteit van schoolexaminering te versterken, vertaalde de VO-raad de aanbevelingen van de commissie Ten Dam naar negen actielijnen. Het ging om sectorale afspraken die in samenspraak met de schoolbesturen en schoolleiders werden opgesteld en binnen de Algemene ledenvergadering van de VO-raad werden goedgekeurd. De eerste actielijn was meteen de belangrijkste: scholen ontwikkelen een visie op toetsing en examinering die in samenhang is met de onderwijskundige visie, die opgenomen wordt in het schoolplan en die herkend wordt door docenten, leerlingen en ouders. Dat klinkt gemakkelijker dan het is.

Piet: "Op veel scholen zijn er genoeg opvattingen over het onderwijs en hoe toetsing daarbij past, maar dat zit dan in de hoofden. Het wordt vaak niet besproken en ook niet opgeschreven. Dikwijls is men zich niet bewust van de idealen in de school over wat voor schoolexamens bij de doelgroep passen. De actielijnen hielpen om bestuurders te prikkelen: waar sta je als school voor, en hoe zorg je dat die visie een plek krijgt in de examinering?"

Tes: "Een ander belangrijk actiepunt ging over het afsluitende karakter. Dat was het schoolexamen, met zoveel kleine schoolexamens, in de loop der tijd kwijtgeraakt. Maar het schoolexamen vormt, samen met het centraal examen, het eindexamen: de afsluiting van de opleiding van de leerling. Dat mag best wat status en body hebben."

Corona

Nog voordat scholen goed en wel met de actielijnen aan de slag waren gegaan, diende de volgende donderslag bij heldere hemel zich aan: corona. Het was maart 2020. De schoolexamens waren op veel scholen bijna afgelopen en scholen en leerlingen waren zich aan het voorbereiden op het centraal examen, maar hoe kon je als school een centraal examen afnemen als leerlingen verplicht thuis zaten? Uiteindelijk hakte de minister de knoop door: er werden geen centrale examens afgenomen; de Programma's van Toetsing en Afsluiting (PTA's) mochten worden opgebroken, leerlingen kregen de mogelijkheid tot verbetering met een resultaatverbeteringstoets en uiteindelijk kregen de leerlingen hun diploma dat jaar op basis van de schoolexamens.

De ervaringen met het corona-examenjaar 2020 zorgden ervoor dat het schoolexamen en de bijbehorende PTA's nog meer onder een vergrootglas kwamen te liggen. Wat toets je voor de verschillende vakken, en vooral, hoe? Kon het efficiënter? Waren er dubbelingen?

Tes: "Omdat scholen hun leerlingen zo goed mogelijk wilden voorbereiden op het centraal examen, waren er in de loop der tijd op veel scholen steeds meer onderdelen in de PTA's gekomen die ook in het centraal examen getoetst werden. Dat betekent in feite een verarming van het curriculum, want er zijn niet voor niets twee examens: het centraal examen is voor alle leerlingen hetzelfde, juist in het schoolexamen kunnen scholen zich profileren en andere kennis en vaardigheden toetsen."

Die dubbelingen werden in de coronaperiode veelal geschrapt. Het móest ook wel. Piet: "Als je als docent nog steeds veertig toetsen voor je vak in het PTA had staan, dan was dat in de coronaperiode gewoon niet te organiseren. Op veel scholen is het schoolexamen in die tijd dan ook compacter geworden. Bovendien werd men, noodgedwongen, ook creatiever. Je bleek eindtermen

schoolexamens

NEGEN ACTIELIJNEN OM SCHOOLEXAMINERING TE VERBETEREN

heel goed op andere manieren te kunnen toetsen."

Zorgen en borgen

Het leidde alles bij elkaar tot meer kwaliteitsbewustzijn en kwaliteitszorg bij docenten, schoolleider en examensecretarissen. De introductie van de examencommissie versterkte de beweging. In 2021 werd wettelijk vastgelegd dat scholen een examencommissie moeten hebben, die de kwaliteit van de schoolexamens moet bewaken.

"Dit is een nieuwe rol", zegt Tes. "De leden van de examencommissie moeten echt de kwaliteit van de schoolexamens bewaken. Het gaat daarbij in de eerste

plaats om het borgen van de kwaliteit, niet om het zelf zorgen voor de kwaliteit. Dat betekent ook dat je met collega's in gesprek gaat over hoe ze de toetsen inrichten. We krijgen er regelmatig vragen over van docenten of teamleiders die zitting krijgen in de examencommissie. Want hoe kaart je zoiets aan bij een collega, zonder dat het voelt als een aanval? Het kan best precair zijn."

Piet: "Het kunnen daarnaast vooral ook mooie gesprekken zijn, over de visie van de school en de visie die je als docent op je vak hebt en hoe dat in de toetsen tot uitdrukking komt. Uiteindelijk gaat het over de kwaliteit van de toetsen en over hoe die eventueel verbeterd kan worden." ▶

Het schoolexamen krijgt steeds meer 'smoel'

vmbo25jaar.nl

Praktijkcomponent

Als medewerkers van de VO-raad bewegen Tes Schmeink en Piet Groenewegen zich continu tussen het beleidsveld en de praktijk. Ze bezoeken scholen om te sparren over de examinering, spreken op bijeenkomsten, studiedagen en congressen, leggen beleid uit en halen op waar scholen tegenaan lopen. Alles overziend is er voor wat betreft de schoolexamens veel veranderd, en vooral verbeterd, sinds 2018. Er zijn minder toetsen, de examencommissie heeft een grotere rol, en ze hebben de indruk dat scholen meer lef hebben om de schoolexamens een eigen karakter te geven, bijvoorbeeld door te kiezen voor praktijktoetsen, in plaats van theorie.

Ze komen veel mooie voorbeelden tegen. Zo sprak Tes onlangs een docent Engels van een groene school die het schoolexamen spreekvaardigheid in de Intratuin liet plaatsvinden. "In zo'n context, passend bij het groene profiel van de school, snappen leerlingen ook waarom het belangrijk is dat je mensen in het Engels te woord kunt staan. Het geeft ook meteen een soort allure aan het schoolexamen. Die docent maakt er echt een feestje van."

Nog twee voorbeelden: een vmbo-school in Amersfoort vindt het belangrijk dat leerlingen kunnen shinen op het gebied waarin ze goed zijn. Daarom zijn de grote schoolexamens allemaal projectmatig. Elke vakgroep bedenkt een werkstuk, opdracht of presentatie die meetelt voor het schoolexamen. Een andere school geeft leerlingen de mogelijkheid om bewijslast aan te leveren 'van buitenaf', bijvoorbeeld als een leerling een bijbaan heeft waarin de eindtermen duidelijk terugkomen. Dat laat die school dan meetellen in het PTA. Tes: "En je mag in je PTA ook aangeven dat leerlingen mogen kiezen hoe ze een vak afsluiten: met een presentatie, een werkstuk of een schriftelijke toets, als dat past bij de eindtermen die afgesloten worden."

Ruimte

Wat ze in de praktijk zien: een duidelijke visie zorgt voor meer samenhang in het onderwijs – met als onverwachte bijvangst dat leerlingen daardoor vaak gemotiveerder raken. Zo bezochten ze een school waar leerlingen basis en kader bij het vak Engels op verschillende niveaus en in hun eigen tempo schoolexamen kunnen doen. Piet: "Tot verrassing van velen bleek het enige vak dat gebruik

maakte van de ruimte die regels voor het PTA bieden, ook het vak te zijn waarvoor leerlingen de beste cijfers haalden – niet alleen voor het schoolexamen, maar ook voor het centraal examen."

Tes: "Deze docenten boden ook echt rijk onderwijs aan. De nadruk lag bijvoorbeeld meer op lezen en minder op rijtjes woordjes leren. Dan blijkt: leerlingen vinden het op die manier ook léuk om zich in te spannen." Wat dat laatste betreft zijn ze ook enthousiast over initiatieven waar leerlingen meer zicht krijgen op wat er van ze wordt verwacht. Zoals op een school in Amsterdam, waar de leerlingen duidelijke informatie krijgen over op welke aspecten ze bij het schoolexamen precies beoordeeld worden, zonder dat precies wordt voorgeschreven hoe ze daaraan moeten voldoen. "Er wordt bijvoorbeeld van leerlingen verwacht dat ze een presentatie kunnen houden, maar ze mogen zelf bepalen hoe ze dat aanpakken. Dat prikkelt de leerlingen ook om meer regie te nemen in het leren, en meer zelf te gaan ontdekken. Leerlingen blijken daar meer dan gebruikelijk gemotiveerd."

Durven

Inmiddels is wel duidelijk: de manier waarop je het schoolexamen inricht, heeft gevolgen voor het onderwijs en vice versa. In de schoolexamens mogen scholen vanuit hun visie meer bewuste keuzes maken. Die ruimte kunnen ze benutten om het examen aan te sluiten bij hun doelgroep, bijvoorbeeld door meer in de praktijk te toetsen.

Wat dat betreft is er goed nieuws: de komende jaren komen er curriculumveranderingen aan en worden de examenprogramma's gemoderniseerd. Daar liggen ook kansen om nog een stap verder te komen, naar meer diverse vormen van toetsing, en naar schoolexamens die nog beter aansluiten bij het specifieke 'eigen' onderwijs op een school. "Zo krijgt het schoolexamen meer karakter", zegt Piet. "Meer karakter, en ook meer smool."

Het voelt voor docenten misschien aanvankelijk als meer werk en meer gedoe, zegt Tes, maar uiteindelijk is het fijn als je onderwijs en de afsluiting ervan mooi op elkaar aansluiten, op een manier die past bij de leerling én bij de school. "Het onderwijs wordt er rijker door. Dat is ook voor docenten motiverend." ■

Meer informatie

Actielijnen versterking schoolexaminering:

- <https://www.vo-raad.nl/artikelen/actielijnen-versterking-schoolexaminering>
- <https://www.vo-raad.nl/onderwerpen/examinering/praktijk-ondersteuning>

Het rapport van de Commissie Kwaliteit Schoolexaminering:

- <https://www.vo-raad.nl/nieuws/commissie-kwaliteit-schoolexaminering-kwaliteit-schoolexaminering-onvoldoende-gegarandeerd>

Bijscholing voor vmbo-docenten over examinering:

- <https://bijscholingvmbo.nl/richtingen/se/>

Tekst: Anne Wesseling | Fotografie: Hetty van Oijen

Het schoolexamen krijgt steeds meer 'smool'

vmbo25jaar.nl

EEN GROTE VERANDERING DIE GERUISLOOS WERD INGEVOERD

In gesprek met Tessa van Dorp over de invoering van de profielen

Zo'n twaalf jaar na de invoering van het vmbo was duidelijk dat er een vernieuwingsslag nodig was. Binnen de beroepsgerichte leerwegen basis en kader werden ruim dertig verschillende examenprogramma's aangeboden, die soms maar een paar leerlingen per school trokken. Bovendien was de inhoud van een aantal vakken verouderd en sloot niet meer aan bij de beroepspraktijk – administratie draaide bijvoorbeeld allang niet meer om machineschrijven en het versturen van faxen. Tijdens een kamerdebat in 2011 maakte staatssecretaris Marja van Bijsterveldt dan ook bekend dat er nieuwe examenprogramma's zouden komen voor het vmbo.

Het ministerie van OCW wilde hierbij samen optrekken met de vmbo-platforms. Daarom kwam er een duale projectleiding van Jacqueline Kerkhoffs van de Platforms vmbo en Rob Abbenhuis van SLO, en een regiegroep met vertegenwoordigers van de VO-raad, MBO Raad en AOC Raad (tegenwoordig Connect Groen), CvTE en Cito.

Tessa van Dorp was als teamleider vmbo bij het Ministerie van OCW de schakel tussen de projectleiding, de regiegroep en het ministerie. "De regiegroep moest het vernieuwingstraject begeleiden en vooral het belang van het vmbo voor ogen houden", zegt ze terugblikkend. "De vraag was: waar zijn ons beroepsonderwijs en vooral de leerlingen en het vmbo echt mee geholpen? Dat stond los van de belangenbehartiging. Iedereen was bereid het grotere belang voorop te stellen en

echt naar elkaar te luisteren en met elkaar mee te denken. Dat was een van de redenen waarom het traject vanaf het begin goed liep."

Was eigenlijk meteen duidelijk hoeveel vmbo-profielen er moesten komen?

"Aanvankelijk was het idee dat er twee profielen zouden komen voor elk van de sectoren Techniek, Economie en Zorg en Welzijn. Maar binnen Techniek waren er veel meer examenprogramma's dan bij Zorg en Welzijn, en de sector had ook stevige argumenten waarom er een apart profiel Mobiliteit en Transport moest komen. Uiteindelijk kwamen er daarom drie technische profielen en één profiel Zorg en Welzijn. Met de pilots kwamen er ook nieuwe namen: de technische profielen waren BWI, PIE en Mobiliteit en Transport, de economische profielen HBR en Economie en Ondernemen en er was een zorgprofiel, Zorg en Welzijn. Het profiel Groen en D&P kwamen later, en Grafisch en Maritiem kregen ook ieder een eigen traject."

Je was in dit project de schakel tussen de pilotscholen en het ministerie van OCW. Hoe verliep dat?

"Er zat vanaf het begin veel vaart in het proces. Vanaf november 2011 maakten ontwikkelgroepen van docenten in razend tempo nieuwe examenprogramma's. De regiegroep adviseerde de staatssecretaris over de kwaliteit van de concept-examenprogramma's en intussen ging SPV alvast op zoek naar pilotscholen, zodat de pilots meteen van start konden gaan als de concept examenprogramma's waren goedgekeurd. ▶

Een grote verandering die geruisloos werd ingevoerd

vmbo25jaar.nl

De wetgeving liep parallel aan het hele denk- en toetsproces, ook dat was bijzonder. Normaalgesproken maak je eerst een concept-examenprogramma, vervolgens ga je piloten, en daarna wordt de wetgeving geschreven. Maar dat kostte teveel tijd, dus we hadden bedacht om in dit geval al tijdens de pilot te beginnen met het schrijven van de wetgeving.

Die snelheid past trouwens bij het vmbo. Als je iets wilt veranderen, kun je eerst honderd jaar nadenken, maar je kunt het ook gewoon gaan dóen en gaandeweg bijstellen en verbeteren. In dit geval hadden we een ontwikkelkader met een aantal piketpaaltjes waar de examenprogramma's aan moesten voldoen, en de ruimte om goed onderbouwd af te wijken en bij te stellen."

De pilotscholen speelden daarbij ook een belangrijke rol.

"De pilotscholen werden ook meegenomen in het ontwikkelen van de concept examenprogramma's. Vaak wordt er bij vernieuwing- of verandertrajecten vooral gewerkt met een groep die er positief tegenover staat, maar in dit project zaten er op ons uitdrukkelijke verzoek in elke pilotgroep ook scholen en leraren die aan de start sceptisch waren over voorgestelde veranderingen.

Nadat in het schooljaar 2012-2013 de pilots van start waren gegaan, waren er ongeveer elke zes weken bijeenkomsten in Arnhem met de pilotscholen, over waar ze tegenaan liepen, waar ze ondersteuning bij nodig hadden en wat ze anders zouden willen. Als dat een vraag was waar alle pilotscholen zich in konden vinden, stapte ik in de trein terug naar Den Haag met een boodschappenlijstje voor mijn collega-ambtenaren en juristen van OCW, en werd gesleuteld aan de concept-wetgeving."

Heb je een voorbeeld van zo'n wens van de pilotscholen?

"Een vraag ging over de volgorde van de examens. In het voortgezet onderwijs rondten leerlingen eerst de schoolexamens af, en daarna deden ze het centrale schriftelijke- en praktijkexamen, het CSPE. De pilotscholen wilden dat voor het beroepsgerichte programma graag om kunnen draaien. De leerlingen van vakscholen, zoals de horecavakscholen, zouden dan in de derde al het CSPE kunnen doen, en zich in het vierde leerjaar verder kunnen specialiseren met behulp van beroepsgerichte keuzevakken.

De pilotscholen stonden allemaal achter dit idee, ook de scholen die het zelf niet in wilden

profielen

"VERANDERINGEN IN HET VMBO: GEWOON DÓEN."

voeren, maar het paste niet in het onderwijsstelsel. Ik heb daarover vele complexe gesprekken gevoerd met onder meer de ambtenaren van de onderwijsinspectie. Uiteindelijk is het wel gelukt om deze mogelijkheid wettelijk in te bouwen in de praktijkexamens.

Er waren ook onderwerpen die het niet haalden. Een aantal pilotscholen wilde op elk moment van het jaar een CSPE af kunnen nemen. Dat heeft natuurlijk voordelen, maar dan moest CvTE/Cito zoveel examens gaan fabriceren, dat kon echt niet."

Wat waren nog meer belangrijke onderwerpen?

"Een grote puzzel was hoe we LOB konden meenemen in de examenprogramma's, op zo'n manier dat het echt iets toevoegde. En bij de behandeling van de Wet op de vmbo-profielen constateerde de Tweede Kamer terecht dat met het wetsvoorstel alle vmbo-leerlingen in de beroepsgerichte leerwegen verplicht LOB kregen, maar leerlingen in de tl nog niet. Vervolgens hebben

we de wetgeving aangepast om dat gelijk te trekken.

Verder wilden we ook meer flexibiliteit inbouwen in het curriculum. Gezien de snelheid waarmee de arbeidsmarkt verandert, zou het van de zotte zijn om na de invoering van de profielen weer tien of twintig jaar te wachten met het aanpassen van de beroepsgerichte examenprogramma's. Daarom werd een systeem bedacht met profielen en beroepsgerichte keuzevakken. Die keuzevakken bieden de mogelijkheid om het curriculum voortdurend aan te passen, op initiatief van de scholen en in samenwerking met het mbo en het bedrijfsleven. Die wendbaarheid was er voorheen niet."

In 2016 werden de profielen op alle vmbo-scholen ingevoerd. Hoe kijk je terug op het hele proces rond de invoering?

"Het was alles bij elkaar een grote curriculumverandering, die geruisloos is ►

Een grote verandering die geruisloos werd ingevoerd

vmbo25jaar.nl

ingevoerd. Het proces verliep goed en de uitkomst was ook goed. Dat kwam vooral doordat we met alle partijen samen zijn opgetrokken. De scholen, de docenten, SPV en de mensen van OCW zaten op een lijn. Als er iets was, konden we daar altijd een open en serieus gesprek over voeren.

Dat neemt niet weg dat de invoering van de profielen met name ook voor beroepsgerichte docenten een grote verandering was. In feite kwam het erop neer dat hun vak werd afgeschaft en een nieuwe vorm kreeg. Ik maakte me daar destijds wel zorgen over. Vooral bij Economie en Ondernemen was een aantal vakken echt verouderd, het vak Administratie was bijvoorbeeld genadeloos ingehaald door technologische ontwikkelingen. Maar die docenten zagen zelf ook in dat daar iets aan moest gebeuren. Hun insteek was: 'Mijn vak is om jonge mensen te helpen op weg naar een plek in de maatschappij, en daar hebben ze nieuwe kennis en vaardigheden voor nodig.' Ik was onder de indruk van hoe zij die professionaliseringsslag maakten."

Toch was niet iedereen blij.

"Nee, met name een aantal techniekdisciplines had het best moeilijk, bijvoorbeeld met de invoering van het profiel PIE. Ik herinner me een gesprek met een boze metaaldocent, die vond dat 'het mooie vak van lassen verwerd tot Hamertje Tik.' Een praktische vraag kwam van docenten op kleine scholen: 'Hoe gaan we dit organiseren qua onderwijsbevoegdheid?' Dat had juridisch nogal wat voeten in de aarde, maar we hebben daarvoor uiteindelijk de teambevoegdheid kunnen regelen. Als individuele docent hoef je nu niet het hele examenprogramma tot in de puntjes te beheersen, zolang in een team de bevoegdheden van alle docenten samen het complete examenprogramma dekt.

Een ander kritiekpunt was de aansluiting bij het mbo. In deze periode werden op het mbo ook de kwalificatiedossiers geïntroduceerd, dus de vraag was of dat niet beter op elkaar had kunnen aansluiten. Maar dan was het vmbo pas jaren later begonnen met de profielen, dus dat was ook zonde geweest."

Zijn er ook dingen die je zelf achteraf gezien jammer vindt?

"Met de invoering van de profielen werd het voor leerlingen mogelijk om keuzevakken te volgen

die geen deel uitmaken van hun profiel. Het keuzevak Ondernemerschap kun je bijvoorbeeld aan elk profiel koppelen. Maar het aantal scholen dat de mogelijkheid ging aanbieden om profieloverstijgende keuzevakken te volgen, viel me tegen.

Verder vind ik het jammer dat de profielkeuze over het algemeen nog steeds zo stereotype is. Bij het profiel PIE zitten bijna alleen jongens. Zorg en Welzijn trekt vooral meiden, terwijl dat voor veel jongens ook een geschikt profiel is. Het doorbreken van zulke rolbevestigende patronen was geen doel op zich, maar ik hoopte wel dat de invoering van de profielen dat effect zou hebben. Scholen kunnen natuurlijk nog steeds wel zelf proberen die keuzepatronen doorbreken, bijvoorbeeld door slimme opdrachten te ontwerpen die voor meiden of juist voor jongens aantrekkelijk zijn. Er zijn vmbo-scholen die BWI meer koppelen aan design en dan lukt het wel om meer meisjes te trekken."

Je bent nu hoofd onderwijs, kwaliteit en innovatie bij Lucas Onderwijs in Den Haag. Hoe zie je de toekomst van het vmbo?

"De beroepsomgeving verandert nog steeds snel, maar vmbo-scholen zullen hun onderwijs prima kunnen aanpassen. Het is vooral spannend of de lerarenopleidingen snel genoeg kunnen meebewegen. Ik zie bijvoorbeeld een groeiende aandacht voor techniek, maar het is een grote uitdaging om de techniekdocenten van de toekomst op te leiden. De krapte op de arbeidsmarkt raakt het vmbo sowieso hard, vooral in de grote steden.

Een actuele vraag is hoe je taal en burgerschap integreert in alles wat je doet op school. Vakoverstijgend werken blijft sowieso belangrijk binnen het vmbo. De ontwikkeling van de leerling komt op de eerste plaats, en niet het eigen vak. Dat maakt het vmbo ook anders dan een havo of vwo-school. Ik vind het vmbo-onderwijs nog steeds het mooiste onderwijs dat er is. Dat zit vooral in de mentaliteit van doen en aanpakken. Is er iets aan de hand, dan ga je dat samen oplossen. Niet door alles tot in den treure uit te onderhandelen, maar door slim samen te werken. Dat was trouwens ook een van de leuke dingen aan dit hele traject: het was nooit saai!" ■

Tekst: Anne Wesseling | Fotografie: Hetty van Oijen

Een grote verandering die geruisloos werd ingevoerd

vmbo25jaar.nl

VMBO-SCHOLEN VAN BETEKENIS

In gesprek met Teun van Wijk, senior adviseur bij ICS, over het samenspel tussen visie en de bouw en inrichting van vmbo-schoolgebouwen.

Hoewel - in zijn eigen woorden - "al in zijn AOW-tijd," is Teun van Wijk nog volop actief als senior adviseur bij ICS. ICS (Informatie Centrum Scholenbouw) ondersteunt van oudsher het onderwijs bij het realiseren van inspirerende schoolgebouwen, die passen bij de gebruikers en de omgeving. Teun van Wijk blikt terug op zijn samenwerking met vmbo-scholen.

"Van oorsprong ben ik architect en stedenbouwkundige", vertelt Van Wijk. "Toen de opdrachten voor architectenbureaus in de tachtiger jaren opdroogden, ben ik in het werk bij ICS gerold." Hij heeft er geen moment spijt van gehad. "Dit werk heeft alles met architectuur te maken, maar dan veel meer vanuit hoe de omgeving ten dienste kan zijn voor de activiteiten en de beleving van de gebruikers."

Extra expertise

De ontstaansgeschiedenis van ICS loopt parallel met de bevolkingsontwikkeling. "Door de babyboom moesten in een rap tempo veel nieuwe scholen gebouwd worden. Aannemers en architecten grepen hun kans. Daarop trok de onderwijsinspectie aan de bel: 'Is er niet een extra expertise nodig, die oog heeft voor de onderwijskundige kant?'" Dat leidde in 1955 tot de oprichting van ICS als ondersteuning voor het onderwijsveld, zodat er

daadwerkelijk goede leeromgevingen voor docenten en leerlingen gerealiseerd werden.

De babyboomers werden ouder en de opdrachten aan ICS groeiden mee. Van Wijk: "Het begon met onderzoek naar de integratie van kleuter- en basisscholen. Vervolgens werden er meer middelbare scholen gebouwd, daarna hogescholen en universiteiten. Op dit moment strekt de dienstverlening van ICS zich ook uit naar zorghuisvesting voor ouderen."

Aanvankelijk kwamen in de 80-er jaren de onderzoeksopdrachten vooral van het Ministerie van OCW. Eén van de opdrachten was om een nieuwe ruimtenormering voor alle onderwijssectoren te maken. "Voor mij als starter een geweldig interessant onderzoek", zegt Van Wijk. "Ik bezocht veel scholen en ging alles opmeten met als doel uiteindelijk tot standaardnormen ▶

draagvlak

"DRAAGVLAK KOMT VOORT UIT ECHTE BETROKKENHEID VAN DOCENTEN BIJ HET ONTWIKKELEN VAN PLANNEN VOOR HUN EIGEN OMGEVING."

Vmbo-scholen van betekenis

vmbo25jaar.nl

te komen, bijvoorbeeld voor de omvang en inrichting van een praktijklokaal voor mechanische technieken, een scheikundelokaal of een theorielokaal. Een school met bijvoorbeeld 500 leerlingen kon zo precies uitrekenen wat ze als 'lokale plan' nodig had. Later is dat losgelaten en mochten scholen zelf bepalen wat het beste bij hun onderwijs past, mits ze zich natuurlijk hielden aan de bouwvoorschriften. Dit betekende maatwerk en scholen werden zelf opdrachtgever. Elk project was weer anders. Door ICS in te schakelen konden ervaringen gedeeld worden."

Scholen verbinden met de omgeving

Eind jaren tachtig barstten sommige scholen uit hun voegen, terwijl naburige scholen juist ruimte over hadden. Om dit op te lossen ondersteunde ICS scholen en gemeenten bij het opstellen van integrale huisvestingsplannen, waarbij alle scholen samenwerkten aan 'herschikking van de schoolgebouwen.' "Het startte in 1986 in Groningen, daarna volgden Apeldoorn en Zwolle. Dat was zo succesvol dat het beleid werd om scholen en gemeenten die een integraal plan maakten een hogere prioriteit te geven op de wachtlijst bij het Ministerie van OCW. Het huisvestingsvraagstuk werd steeds complexer. Toen het voor het Ministerie niet meer te overzien en te coördineren viel, ging de verantwoordelijkheid voor de planning van huisvesting van basis- en voortgezet onderwijs in 1997 over naar de gemeente."

"Het is interessant om te zien hoe eerst het Ministerie en de bouwwereld bepaalden hoe scholen eruitzagen. ICS kwam erbij om te zorgen dat het goede leeromgevingen werden. Vervolgens kregen de schoolbesturen en de gemeenten veel invloed op de scholenbouw. Later, toen het vmbo werd ingevoerd en onderwijsvernieuwing in het gehele onderwijs de boventoon voerde, kregen ook de docenten meer invloed. Nog weer later ontstond er meer verbinding tussen scholen met de omgeving en de buurt. Dit laatste speelde vooral bij het basisonderwijs, waarbij scholen, kinderopvang en allerlei andere voorzieningen

samen onder één dak gebracht werden, het liefst in het hart van de wijk."

"Ook bij het vmbo werd gezocht naar verbindingen met de omgeving, die het onderwijs voor leerlingen interessant en betekenisvol kunnen maken. Bijvoorbeeld door te koken voor ouderen en activiteiten te organiseren voor kinderen. De nieuwe of vernieuwde vmbo-schoolomgevingen werden voor leerlingen ook steeds meer een omgeving waar zij graag wilden zijn, waar zij gezien werden en waar het soms veiliger was dan buiten op straat of thuis. De conciërge moet dan op het einde van de dag sommige leerlingen vragen alsjeblieft naar huis te gaan! Verbinden met de omgeving betekent voor het vmbo vooral ook oog hebben voor het samenspel tussen school, straat en thuis. En juist bij het vmbo vind je dat oog."

Gebruikersparticipatie

Voor de invoering van het vmbo was Van Wijk al betrokken bij het toenmalige lbo en vbo. Richtingen als metaaltechniek en houtbewerking hadden zijn warme belangstelling, ook omdat hij enige tijd muziekinstrumentenbouwer was geweest. Met Zorg en Welzijn raakte hij bekend rond de invoering van het vmbo, toen ook daar de werkplekkenstructuur furor maakte en hij meewerkte aan de 'Toolkit Zorg & Welzijn.' Dat nieuwe pedagogisch-didactisch concept ging vaak gepaard met behoorlijke verbouwingen. "De invoering van het vmbo maakte enorm veel los, zowel bij Zorg en Welzijn als bij Techniek, als ook bij mavo's, die als knus, klein schooltje nu onderdeel werden van een groter geheel. Ik zat daar middenin en hielp de processen in goede banen te leiden. Op een gegeven moment heb ik van gebruikersparticipatie mijn belangrijkste werk gemaakt, bijvoorbeeld door creatieve werksessies en workshops te organiseren om te zorgen dat iedereen, en niet enkel een kleine groep visionairen, een inbreng kon hebben."

Soms waren het vooral de schoolleiders die enthousiast

Teun van Wijk

"VERBINDEN MET DE OMGEVING BETEKENT VOOR HET VMBO VOORAL OOK OOG HEBBEN VOOR HET SAMENSPEL TUSSEN SCHOOL, STRAAT EN THUIS."

waren over een vernieuwing en werd Van Wijk gevraagd om 'voor draagvlak bij de medewerkers te zorgen.' "Al snel werd natuurlijk duidelijk dat draagvlak voortkomt uit echte betrokkenheid van docenten bij het ontwikkelen van plannen voor hun eigen omgeving. Vooral onder techniekdocenten leefde sterk de emotie: 'Ik raak mijn vak kwijt en mijn leerlingen leren geen vak meer.' En dan kwam ik óók nog met de boodschap: 'voor de nieuwbouw hebben we nog maar de helft van de ruimte van jouw huidige lokaal nodig.'"

"Door studiereizen, scholenbezoeken en allerlei werkvormen, waarin docenten zelf concreet aan de slag gingen en zelf creatieve modellen gingen schetsen, ging het proces lopen. Het gesprek dat je dan samen voert, gaat al heel snel over het nieuwe leren – hoe dat straks gaat in de nieuwe ruimte. En hoe de ruimte mee kan werken om alles overzichtelijk en praktisch uitvoerbaar te maken. Met een sfeer die lijkt op het werkveld, activerend en uitdagend, maar ook met veiligheid en rust. Soms gingen we met een heel team kijken in Finland of in ▶

Vmbo-scholen van betekenis

vmbo25jaar.nl

Spanje. Tijdens de reis, 's avonds aan de bar, ontstonden vaak de beste ideeën!"

"De vernieuwingen vroegen van vakdocenten om de focus te verleggen van hun vak naar verbreding, en deden een beroep op samenwerking en onderlinge afstemming. Leerlingen moeten dat leren, omdat samenwerken een belangrijke maatschappelijk competentie is, maar dat geldt net zo goed voor docenten. De studiereizen en het samen plannen maken waren daarbij heel behulpzaam." De ontwikkelslag die het vmbo heeft doorgemaakt, van gericht werken naar een voorbereidende en oriënterende rol met uitsluitend van beroepskeuze, beschouwt Van Wijk als positief. "Er is overal en ook in het vmbo meer oog gekomen voor hoe verschillend mensen zijn en hoe je ruimte kan geven aan deze verschillen ook als het gaat om breed of smaller opleiden."

Creatieve oplossingen

"Het mooie aan bouwen is dat iedereen snapt dat je iets neer gaat zetten voor de komende 40 jaar en dat je daarom aan de toekomst moet denken. Mensen bevinden zich doorgaans in de waan van de dag, dus die vraag naar de toekomst maakt veel los. Er waren indertijd ook scholen die via het gebouw het imago van het vmbo wilden opvissen, door bijvoorbeeld technieklokalen niet op fabriekswerkplaatsen te laten lijken, die verstopt liggen achter een gebouw met theorielokalen, maar veel meer als een aantrekkelijke en uitnodigende plek waar alles bedacht en ook gemaakt kan worden." Een van de projecten waar Van Wijk goede herinneringen aan bewaart is een school in Apeldoorn, waar hij over langere periode bij was betrokken. "Dat begon met de mavo die bovenop het vbo gebouwd werd: een simpel gebouwtje, maar een heel heftig proces. Naast de school en daaraan verbonden een techniektoeren, die het resultaat was van een enorme puzzel, door ruimtegebrek op het terrein. Het uiterlijk van het gebouw voldeed daarmee helemaal aan de wens van de schoolleiding om Techniek heel anders te willen profileren."

Tien ingangen

De invoering van het vmbo viel ook samen met de krimp, die intussen in was gezet, en met een groot en verouderd gebouwenbestand. Versnippering van het vmbo-aanbod over verschillende denominaties werd door gemeenten vaak als lastig gezien. "Scholen samen in één gebouw onderbrengen en elkaars ruimten delen leek dan de logische oplossing. Veel van deze projecten mocht ik begeleiden en daarvan heb ik ook geleerd. Maar al te vaak zag je dat de vraag 'hoe doe je dat dan samen?' en de spanningen die daaruit voortkomen, bij docenten kwamen te liggen in plaats van dat er de bestuurlijke moed of mogelijkheid was om er dan maar echt één school van te maken. Vaak haal je de angel er al uit door te kijken naar kleinere eenheden binnen de school: de school kleinschaliger maken door het 'kleinscholiger' te maken. En op dat schaalniveau zaken samen te organiseren. Vaak werd er bijvoorbeeld gezegd: 'Dan moet iedereen wel door dezelfde deur!' Maar waarom zou dat moeten? Je kan wel tien ingangen maken!"

Er zijn mooie initiatieven in het vmbo, die ook voor ander onderwijs zeer interessant zijn, signaleert Van Wijk. "Zo zag ik op een vmbo-school hoe docenten talentlessen verzorgen, ook op grond van hun eigen hobby's. Dat kon ook gaan over biljarten of vissen. Dat werkte fantastisch, voor de docenten en voor de leerlingen, omdat er zo ook een ander contact ontstaat tussen leerlingen en docenten. "Het beeld dat de maatschappij van het vmbo heeft is onterecht, maar lastig te beïnvloeden. Door de komst van Technasia en praktijk op de havo komt er langzamerhand een beweging op gang dat 'leren door doen' voor veel leerlingen in alle niveaus een succesvolle manier van leren is. Ik hoop dat de waardering voor het vmbo en beroepsopleidingen nog verder gaat toenemen. In veel beroepen valt trouwens ook goed te verdienen. Een positief signaal is bijvoorbeeld dat meer jongeren van de havo en het vwo bewust voor het beroepsonderwijs kiezen." ■

vernieuwing

Tekst: Eva Voncken | Fotografie: Hetty van Oijen

Vmbo-scholen van betekenis

vmbo25jaar.nl

“De samenleving moet het beroepsonderwijs maximaal gaan waarderen”

Voormalig staatssecretaris van Onderwijs Tineke Netelenbos over de invoering van het vmbo

Tineke Netelenbos was als staatssecretaris van Onderwijs (1994-1998) in het eerste kabinet Kok verantwoordelijk voor de invoering van het vmbo. Hoe kijkt ze terug op die periode en hoe ziet ze de toekomst van het vmbo? “De ideeën zijn nog steeds goed. De praktijk is weerbarstig.”

Jongens naar de lts, meisjes naar de zorg. Dat was hoe het ging, tot ver in de jaren negentig. Uit de tijd dat ze als docent in het beroepsonderwijs werkte, herinnert Tineke Netelenbos zich één jongen op de kappersopleiding. Meisjes in de technische richtingen? Die waren er helemaal niet. “Intussen liepen er wel campagnes als ‘Kies exact’, om meisjes te interesseren voor technische richtingen”, herinnert ze zich. “Maar dat schoot natuurlijk totaal niet op, omdat het onderwijs zo gesegregeerd was.”

Het was nog maar één van de redenen waarom het beroepsonderwijs op de schop ging. “We wilden om te beginnen duidelijk maken dat het voorbereidend beroepsonderwijs was”, zegt ze, “net zoals je voorbereidend wetenschappelijk onderwijs hebt. Destijds was het idee dat je met alleen lager beroepsonderwijs allang de arbeidsmarkt op kon. Dat vond ik naar jongeren toe niet eerlijk. Ze zwommen na de middelbare school een fuik in naar een beroep, terwijl ze misschien hele andere interesses en talenten hadden. We wilden jongeren de

tijd geven om zich in algemene zin te ontwikkelen, en om zich te oriënteren op verschillende beroepen. Daarnaast wilden we dus die strenge scheiding tussen jongens en meisjes in het onderwijs opheffen. En in de derde plaats: die term ‘lager’ wilden we eruit. Want waarom heet iets ‘lager’ als het dat niet is?”

Had u bij uw aantreden al een pakket voorstellen klaarliggen?

“De basisvorming, dus de eerste twee jaar van het voortgezet onderwijs, veranderde sowieso, daarvoor was het fundament vóór mij al gelegd. Wij gingen aan de slag met het onderwijs in de volgende twee jaar. Die discussie hebben we breed gevoerd. Mijn ambtenaren en ik zijn het hele land doorgereisd, we hebben gesproken met scholen, met vakgroepen en vakbonden, het LAKS, ouderorganisaties en andere partijen die bij het onderwijs betrokken zijn.

Het idee over de hele linie was dat vmbo geen eindonderwijs is, maar voorbereidend middelbaar ▶

“De samenleving moet het beroepsonderwijs maximaal gaan waarderen”

vmbo25jaar.nl

beroepsonderwijs, dat je verschillende niveaus moest hebben, en dat er praktijkonderwijs kwam voor leerlingen die echt niet in staat waren om theoretische vakken te leren beheersen.

Een keer per maand was er een grote oploop op het departement, dan gingen ambtenaren kijken hoe we alles in een wet konden vastleggen. Daar werd met alle partijen ook permanent over overlegd. Met name in de technische en voornamelijk mannelijke poot van het lbo, had je vakdocenten die het een verlies vonden dat het vmbo geen eindonderwijs meer was. Maar de rest vond het eigenlijk heel goed. We hadden ook veel steun aan de leerlingen. Die zaten zelf midden in die ontwikkeling en

begrepen de verandering goed."

Wat was het grootste probleem?

"De mavo's sputterden, want die werden in de wet geïdentificeerd met het vmbo, terwijl ze zich liever wilden identificeren met havo en vwo. Toen hebben we gezegd, want je kunt niet tegen de stroom inroeien: daar ligt een keuze.

We hadden adviseurs vanuit het beroepsonderwijs, die dicht op de praktijk zaten. Ik weet nog hoe een van hen kwam met de vergelijking van het theezakjesmodel. Aan de top van de piramide heb je het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs. Daar gebruik je het

Tineke Netelenbos

"HET BEROEPSONDERWIJS IS EEN GELIJKWAARDIGE ROUTE NAAR HOGER ONDERWIJS"

theezakje voor de eerste keer om de inhoud van de vakken die daar worden gegeven te bepalen. Dan gebruik je datzelfde theezakje voor de havo: dezelfde vakken, maar allemaal net wat minder. Als je datzelfde theezakje ook weer gebruikt voor de mavo en dan ook nog voor het lbo en lhno, dan heb je aan het eind een soort slappe thee waar niemand van houdt. De oproep was: denk na over hoe je inhoud aan het beroepsonderwijs kunt geven, gericht op het feit dat leerlingen in principe naar het mbo gaan."

De inhoud van de veranderingen hebt u als staatssecretaris afgerond, maar de invoering maakte u niet mee.

"Ik vond het jammer dat ik de invoering zelf niet meemaakte als minister van Onderwijs in het volgende kabinet. Maar zo gaat dat: op vrijdag was ik nog minister van Onderwijs-in-spe en dinsdag was ik minister van Verkeer en Waterstaat. Ik weet nog dat een chauffeur bij onderwijs zei: 'Mevrouw, u werkt zo hard, maar weet één ding zeker, want ik werk hier al heel lang: zo gauw u weg bent, gaan ze alles weer veranderen'.

Het vak verzorging, bijvoorbeeld, dat in de basisvorming werd ingevoerd, daar is inderdaad zo tegen geageerd dat het er vakkundig weer uitgesleuteld is. Dat ging over alles dat met voeding, welzijn en gezondheid te maken had. Terwijl nu iedereen weer klaagt over kinderen die te weinig bewegen en verkeerd eten."

Als u nu de balans op maakt: welke doelstellingen zijn gehaald en welke niet?

"Daar moet ik bescheiden in zijn. Als ik er van enige afstand naar kijk, zie ik dat de segregatie tussen jongens-

en meisjesonderwijs voor een groot deel is opgelost. Natuurlijk, er is wel altijd een bepaalde voorkeur, maar je ziet toch meer meisjes die techniek gaan doen, en jongens die de zorgkant kiezen.

Als je kijkt naar de longitudinale leerweg, van basis- naar voortgezet- en middelbaar onderwijs, dan was voor ons destijds de grote vraag: hoe sluit het vmbo-onderwijs aan op de verschillende mbo-niveaus, op zo'n manier dat leerlingen voelen dat er een opwaartse lijn zit in wat ze leren? Dan moet je vooral zorgen dat ze dingen niet hoeven te herhalen die ze op het vmbo al gehad hebben. Daar is in de praktijk geen spat van terecht gekomen. Het idee is nog steeds goed, maar de praktijk is weerbarstig."

Een van de redenen om het vmbo in te voeren was om het woordje 'lager' te vervangen door 'voorbereidend', om te laten zien dat het beroepsonderwijs een gelijkwaardige route is. Die imagokwestie speelt nog steeds.

"Er waren in de jaren negentig nog veel brede brugklassen, een periode van een of twee jaar waarin ook die basisvorming was opgenomen. Dat is allemaal verwaterd. Je zag hoe eind van de vorige eeuw de ingebakken behoefte aan standenonderwijs weer helemaal terugkwam. Wat mij echt verdriet, is dat veel ouders nu het idee hebben dat ze uit alle macht moeten zien te voorkomen dat hun kind na groep 8 op het vmbo terecht komt. Dat idee dat je ambities hebt voor je kind en dat het die via het vmbo nooit meer kan bereiken, is ongefundeerd. Maar het leidt er bijvoorbeeld wel toe dat kinderen op de basisschool getraind worden om de Cito-toets zo te maken dat ze uiteindelijk terechtkomen in een onderwijssoort waar ze misschien helemaal ▶

"De samenleving moet het beroepsonderwijs maximaal gaan waarderen"

vmbo25jaar.nl

niet gelukkig worden. Dat vind ik dramatisch voor het Nederlandse onderwijs. Het is ook nergens voor nodig. Het zou helpen als we iets deden aan de vroege selectie van leerlingen. Toen ik staatssecretaris af was, waren er mensen die zeiden: 'Jij kreeg alles door de Tweede Kamer, waarom heb je de middenschool niet ingevoerd?' Ik kreeg inderdaad alles door de Tweede Kamer, maar die middenschool was me nooit gelukt."

Had u dat achteraf gezien wel gewild? Zo'n middenschool invoeren?

"Zo ongeveer ieder buitenland heeft een middenschool, waar leerlingen tot ongeveer vijftien jaar bij elkaar blijven. De vroege selectie in Nederland is internationaal gezien vrij uitzonderlijk. Maar zo'n middenschool, daar was in mijn tijd al zoveel maatschappelijke weerstand tegen, dat ging echt niet. We hebben in elk geval wel geprobeerd om het leertraject in de longitudinale leerweg zo te maken, dat ambitieuze kinderen ook via het vmbo alle kansen hebben om door te stromen naar het hoger onderwijs."

De discussie over de vroege selectie wordt overigens nu terecht opnieuw gevoerd. Maar dat hele systeem veranderen, dat gaat in Nederland niet zo snel lukken."

Er kwam in 2007 een parlementair onderzoek over de onderwijs vernieuwingen sinds begin jaren negentig. Hoe kijkt u daarop terug?

"Daar ben ik boos over. Er werd gesuggereerd dat het onderwijs twintig jaar was verwaarloosd en het grote verwijt was dat de verandering van bovenop was opgelegd, dat het allemaal top-down was gegaan. Daar was geen sprake van, maar de onderzoekscommissie wilde niet luisteren. Het was een gemakzuchtige enquête die veel kwaad heeft aangericht. Al was het alleen maar

dat het departement van onderwijs daarna niets meer durfde. Dat departement was vroeger een motor in het nadenken op metaniveau: hoe ziet ons onderwijs eruit in vergelijking met andere landen? Wat kunnen we doen om te zorgen dat we internationaal bij de top blijven behoren?

Vanwege de verwijten dat de verandering van bovenaf werd opgelegd, is de discussie op metaniveau platgeslagen. Als je daarna op het departement ook maar iets vroeg, zeiden ze 'We gaan daar niet meer over!' Nu wordt er geklaagd dat we in de PISA-vergelijkingen voortdurend zakken op de ranglijst. Vind je het gek? Als je alleen maar op microniveau werkt, is het lastig om op metaniveau over het onderwijs na te denken. De uitkomst van de enquête was trouwens ook dat 'de leraar centraal' moest komen te staan. De leraar centraal? Je moet je juist verplaatsen in de leerling, om te zorgen dat het onderwijs adequaat en bij de tijd blijft!"

Als we op metaniveau kijken: wat ziet u op dit moment als de grootste opgave voor het onderwijs?

"Er zou een fundamentele discussie op gang moeten komen: waar willen we in de toekomst in Nederland ons geld mee verdienen? Hoe zorg je dat het onderwijs actueel blijft? Wat betekent de digitalisering voor de samenleving? Dan gaat het over de transitie van de arbeidsmarkt, maar ook over de ontwikkeling van de samenleving als geheel. Hoe maak je mensen bijvoorbeeld weerbaar tegen cyberdreigingen?

Daarbij speelt het beroepsonderwijs ook een grote rol. Ik zat twaalf jaar in de Cyber Security Raad. Daar praatten hoogleraren en CEO's en topambtenaren over het gebrek aan IT'ers en cyberspecialisten, en mijn rol was altijd om te zeggen: 'Denk aan het mbo, want daar zit een grote bulk van de leerlingen!' Als je als mbo4-student een groot

biografie

Tineke Netelenbos begon haar loopbaan als docent in het beroepsonderwijs en werd al vroeg actief binnen de PvdA. Ze werd in 1987 lid van de Tweede Kamer en trad in 1994 aan als staatssecretaris van Onderwijs in het kabinet-Kok I. In het kabinet Kok II (1998-2002) was ze minister van Verkeer en Waterstaat. Na haar politieke loopbaan was ze onder meer voorzitter van de Koninklijke Vereniging van Nederlandse Reders en van ECP-Platform voor de informatiesamenleving.

containerschip mag varen, waarom zou je dan ook niet tot cyberspecialist kunnen worden opgeleid?

Maar het beroepsonderwijs blijft een blinde vlek bij veel beleidsmakers, omdat zij het zelf niet kennen. Met de adviezen van de Cyber Security Raad wordt overigens nauwelijks iets gedaan. Het heeft te weinig prioriteit. Terwijl: vrijwel elk beroep verandert, door de digitalisering. Binnen het vmbo, dat praktischer is en meer gebruik maakt ook van technologie, is het des te

belangrijker om op dat vlak te blijven vernieuwen en te blijven aansluiten bij wat er gebeurt."

Hoe zou dat binnen het vmbo concreet vorm kunnen krijgen?

"In veel Scandinavische landen leren kinderen bijvoorbeeld coderen. Dan ben je dus niet meer alleen consument en gebruiker van computers, maar kun je er ook zelf iets mee doen. Het grote voordeel is ook dat daardoor meisjes informatietechnologie leuker ▶

"De samenleving moet het beroepsonderwijs maximaal gaan waarderen"

vmbo25jaar.nl

gaan vinden en vaker voor IT-opleidingen kiezen. Op die manier integreer je nieuwe ontwikkelingen in je onderwijs. Dat is ook wat er nu bij de curriculumherziening gebeurt.

Maar kijk, zo'n curriculumherziening is één, dóen is twee. Dat is altijd een vraagstuk in het onderwijs. Er zijn altijd leerlingen die leren gewoon niet leuk vinden. Die moet je op een andere manier zien te boeien en dat moet je aan de docenten overlaten. Die moeten dan wel de bereidheid hebben, en ook de ruimte, om na te denken over hoe je het leren boeiend maakt voor kinderen."

U begon uw carrière zelf als docent. Heeft u advies voor docenten die op dit moment voor de klas staan?

"Gebruik techniek en computers om het onderwijs eigentijds te maken. Kijk bijvoorbeeld naar wiskundedocent Menno Lagerwey, die is online mateloos populair onder jongeren. Ze bekijken zijn uitleg van een differentiaalvergelijking en zeggen 'Nu snap ik het eindelijk!' Zulke docenten moet je koesteren en op een voetstuk plaatsen. Kijk af hoe hij het doet, en misschien kom je zelf dan ook verder met je klas. En wat betreft de discussie over taal en rekenen: je kunt allerlei vakken daarbij betrekken. Waarom zou je als docent Nederlands niet kunnen samenwerken met je collega's van andere

vakken? In de geschiedenisles moet je ook geen spelfouten maken, en opdrachten bij praktijkvakken zijn ook zo talig als wat."

Ter afsluiting: wat is uw wens voor het vmbo voor de komende jaren?

"Ik hoop dat er geleidelijk aan weer meer brede scholen komen, met een brede brugklas, zodat de selectie van leerlingen minder overspannen wordt dan nu aan het eind van de basisschool.

Het vmbo als geheel wens ik toe dat ze zelfbewust in het onderwijsveld staat, en blijft communiceren dat het traject, vmbo-mbo-hbo een gelijkwaardig traject is. Ruim de helft van onze leerlingen zit op het vmbo. Die gaan allemaal een vak leren op het ROC, en vormen later de ruggengraat van de samenleving. Zonder hen zijn we nergens. Als samenleving moeten we het beroepsonderwijs maximaal gaan waarderen. Dat lijkt me niet meer dan vanzelfsprekend."

Meer informatie

Het televisieprogramma *Andere Tijden* besteedde aandacht aan de geschiedenis van het beroepsonderwijs in de documentaire 'Miljonairs van de toekomst'. Kijk de uitzending [hier](#) terug. ■

funderend onderwijs

Tekst: Anne Wesseling | Fotografie: Hetty van Oijen

"De samenleving moet het beroepsonderwijs maximaal gaan waarderen"

vmbo25jaar.nl

EEN FLINKE VOORSPRONG MET TTO OP HET VMBO

Wat tweetalig onderwijs doet met leerlingen, docenten en de school.

Tweetalig Onderwijs (TTO), van oorsprong onderwijs in twee talen, bestaat dit jaar 35 jaar. Dat er TTO op het havo en vwo is weten de meeste mensen wel, maar dat er ook TTO gegeven wordt op het vmbo is veel minder bekend. Inmiddels staat de teller bij het vmbo op 31 TTO-scholen van de ruim 140 TTO-scholen die Nederland rijk is. Trevor Lewis (coördinator TTO) en mavo-schooleider Ilona Hogenkamp van RSG Enkhuizen vertellen.

Komend jaar vieren wij ons 20 jarig TTO-jubileum, vertelt Trevor Lewis. "We begonnen in 2005 met tweetalig onderwijs op het atheneum. In 2012 wilden we het uitbreiden naar onze havo. Een 'theezakjesmodel' werkte niet; je moet echt kijken wat havoleerlingen nodig hebben. In 2019 hebben we zo ook TTO op de mavo ingevoerd. We wilden de mavoleerlingen iets extra's meegeven bovenop hun diploma, dat niet zou dubbelen met wat ze al in het Nederlands leren."

Eye-opener

RSG Enkhuizen is de enige school in de regio West-Friesland die TTO aanbiedt op de mavo. Ilona Hogenkamp: "Het is fantastisch hoeveel leerlingen na een paar maanden hier op school al Engels kunnen. Dat hoor je ook van ouders terug: 'Wow, biologie in het Engels, daar heb ik zelf Google Translate bij nodig.'" "Voorheen was een keuze voor TTO vaak afhankelijk van de basisschool", zegt Trevor. "Maar sinds corona zijn veel meer leerlingen

bezig met Engels; op social media, in games en YouTube filmpjes. Het is normaler geworden: jongeren hebben meer zelfvertrouwen in hun Engels en durven meer."

Leerlingen kiezen op RSG Enkhuizen voor de reguliere stroom of de TTO-stroom. Trevor: "Meestal is er een volle TTO-klas. Het zwaartepunt van de TTO-lessen ligt in de onderbouw. In de brugklas doen leerlingen 10 van de 12 vakken in het Engels. Zo is er ook langer de mogelijkheid om te bekijken of een leerling daarna mavo of havo gaat volgen. In de tweede klas, op weg naar de keuze voor hun examenvakken, neemt het aantal vakken in het Engels af, mede doordat er weinig lesmethoden beschikbaar zijn. In een recente netwerkbijeenkomst lieten Britse hoogleraren ons zien hoe dat gat met ChatGPT en AI opgevuld kan worden; dat was een eye-opener voor ons!"

Wereldburgerschap

"Alle TTO-leerlingen moeten examen doen in het ▶

Trevor Lewis

"TTO-LEERLINGEN ZIJN TAALVAARDIGE EN FLEXIBELE LEERLINGEN VOOR WIE DE OMSCHAKELING GEEN PUNT IS."

Een flinke voorsprong met TTO op het vmbo

vmbo25jaar.nl

Nederlands, alleen schoolexamenvakken mogen in het Engels afgenomen worden", vertelt Ilona. "We zouden dat wel anders willen, maar de kans daarop is met dit kabinet klein." "TTO-leerlingen zijn taalvaardige en flexibele leerlingen voor wie de omschakeling geen punt is", zegt Trevor. "Ze halen voor Engels en ook Nederlands doorgaans bovengemiddelde cijfers."

In hun schoolloopbaan gaan leerlingen naar het buitenland en doen mee aan uitwisselingen. "Vreemd genoeg is een buitenlandreis voor vmbo-leerlingen lang niet altijd standaard", zegt Ilona. "Het begrip TTO dekt eigenlijk niet meer de lading. Het is zoveel meer dan versterking van de Engelse taal; het omvat ook wereldburgerschap en persoonsontwikkeling", vervolgt Trevor. "Vaak horen we terug van onze leerlingen: 'In Frankrijk of Italië spreken leerlingen minder goed Engels dan wij'. Ze realiseren zich niet hoeveel ze op hun 13e of 14e jaar al kunnen; dat ze voor een groep onbekende mensen in hun tweede of derde taal hun boodschap kunnen overbrengen. Daar mogen ze trots op zijn! En als ze weer terug zijn op school, zie je hun intrinsieke

motivatie groeien."

Zachte vaardigheden

Leerlingen kunnen op drie niveaus een Cambridge Engels certificaat halen en daarnaast - uniek in Nederland - een internationaal erkende BTEC Vocational Studies award. "Eigenlijk is BTEC bedoeld voor mbo'ers", licht Trevor toe. "BTEC geeft inzicht in beroepen. We wilden onze mavoleerlingen alvast een voorproefje geven, zodat ze beter weten wat ze willen voor hun vervolgopleiding. Tot voor kort deden onze mavoleerlingen Travel & Tourism, waarin ze veel 'zachte' vaardigheden opdeden, die nodig waren na corona. In BTEC trekken we het breder met Hospitality en Product Design en zijn leerlingen behalve met vaardigheden als klantgerichtheid ook bezig met het maken van producten, zoals verpakkingen, waarbij we ondernemers uit de omgeving betrekken. Leerlingen gaan op snuffelstage bij internationale bedrijven en nemen bijvoorbeeld ook een kijkje bij het House of Hospitality of het Airport College van het ROC van Amsterdam. Het mbo telt inmiddels ongeveer 39 Engelstalige opleidingen. De vraag van onze leerlingen

Ilona Hogenkamp

"NA VIER JAAR HEBBEN TTO-LEERLINGEN ECHT MEER ZELFVERTROUWEN ONTWIKKELD, OOK DOORDAT ZE JAARLIJKS MINIMAAL EEN WEEK VAN HUIS ZIJN IN EEN INTERNATIONALE OMGEVING."

naar internationaal gerichte vervolgopleidingen groeit." Om de benaming TTO-school te mogen voeren moet een school voldoen aan een aantal kwaliteitsstandaarden, die bewaakt worden door het Nuffic.

Zo geldt bijvoorbeeld voor het vmbo dat 30% van de onderwijstijd in het Engels gegeven wordt, met een streven van 40%. Het taalvaardigheidsniveau van leerlingen en docenten is omschreven. Op hun examens moeten leerlingen voor Engels hoger scoren dan het landelijk gemiddelde, voor Nederlands niet lager dan

het landelijk gemiddelde en het mag niet ten koste gaan van het gemiddelde voor de andere examenvakken. Docenten gebruiken de CLIL-didaktiek (Content and Language Integrated Learning). Via een systeem van visitatie krijgt een startende school eerst een advies en na enkele jaren een oordeel. Bij een positief oordeel ontvangt de school een certificaat, dat vijf jaar geldig is.

Bron: <https://www.nuffic.nl/>.

Hoewel het geen harde eis is, heeft een TTO-school bij

Een flinke voorsprong met TTO op het vmbo

vmbo25jaar.nl

voorkeur minimaal één native speaker. RSG Enkhuizen telt er vijf, onder wie Trevor. Ilona: "Er zijn 31 docenten gekwalificeerd om TTO-lessen te geven. Zij ontwikkelen zichzelf als docent. De CLIL-methodiek levert docenten leerstrategieën en een kijkkader op, die bijvoorbeeld ook heel bruikbaar zijn bij basisvaardigheden taal voor alle leerlingen. Er zitten veel goede elementen in TTO waar we in het reguliere programma gebruik van kunnen maken." "Heel mooi was ook dat commissieleden tijdens de visitatie afgelopen jaar op onze school constateerden, dat er in de TL-klassen een veilige en positieve sfeer heerst, waarin leerlingen elkaar steunen en fouten durven maken. Dat zit in de cultuur en in de TTO-gemeenschap, zowel bij leerlingen als bij TTO-docenten. Het TTO-team loopt dwars door mavo, havo en atheneum heen", zegt Trevor.

Bijzondere positie

De school werkt samen met drie Britse universiteiten en biedt traineeships, bedoeld voor leraren-in-opleiding van deze universiteiten om in Nederland te komen trainen in het geven van hun vak aan leerlingen met Engels als tweede taal. De school heeft verder een speciaal lokaal voor BTEC met de romp van een vliegtuig en de balie van een internationaal hotel, waar leerlingen hun vocabulaire kunnen oefenen. "TTO levert ons als school een bijzondere positie op in de regio", vervolgt Ilona. "Het is goed voor de keuze van kinderen als scholen verschillen. We hebben een programma gemaakt voor de basisscholen, waardoor ze spelenderwijs al vanaf groep

4 met Engels aan de slag kunnen."

Samen met Lieneke Ouwendijk (projectleider TTO van het Nuffic, dat de kwaliteit van TTO bewaakt) coördineert Trevor het netwerk TTO-vmbo. Trevor: "De deelnemende vmbo-scholen zijn meestal onderdeel van een scholengemeenschap met ook havo en/of vwo. Enkele vmbo-scholen doen met de beroepsgerichte leerwegen mee, maar meestal gaat het om de TL of mavo. Binnen het netwerk is er een pilot van zes scholen die uitzoeken of ze ook met BTEC willen starten. De vmbo-scholen zitten in verschillende fasen van ontwikkeling. In de netwerkbijeenkomsten gaat het om onderlinge uitwisseling en om onderwerpen als het curriculum, invulling van de burgerschapslessen in het Engels en de ontwikkeling van Engelstalig materiaal buiten wat uitgevers bieden."

TTO staat niet stil. Het zal niet verbazen dat Trevor en Ilona alle jongeren TTO zouden gunnen: "Je hebt er een leven lang profijt van." Trevor: "Ik zou willen dat het verplicht zou zijn voor alle jongeren om TTO in ieder geval uit te proberen. We willen het beste uit leerlingen halen, maar ook uit onszelf als docenten." "Ik zou dat fantastisch vinden!" zegt Ilona. "Na vier jaar hebben TTO-leerlingen echt meer zelfvertrouwen ontwikkeld, ook doordat ze jaarlijks minimaal een week van huis zijn in een internationale omgeving. We onderzoeken daarom nu ook hoe we alle vmbo-leerlingen een buitenlandervaring kunnen meegeven." ■

zelfvertrouwen

Tekst: Eva Voncken | Fotografie: Sijmen Hendriks

Een flinke voorsprong met TTO op het vmbo

vmbo25jaar.nl

Het vmbo is de onderwijssoort waarin het meeste kan, mag en gebeurt

Wilma Bredewold en Hélène van Oostrom over de Adviesgroep vmbo en de aanloop naar de profielen

"Kijk eens hoe vol die map is. Wat waren we een productief groepje!" Wilma Bredewold, zelfstandig onderwijsadviseur en onder meer betrokken bij Stichting Platforms vmbo (SPV), is voor deze terugblik haar archief ingedoken om te kijken wat ze nog had, uit de tijd van de Adviesgroep vmbo. "We hebben natuurlijk rapporten gemaakt in opdracht van de minister van Onderwijs, maar we ontwikkelden ook veel materialen waar scholen mee aan de slag konden. We hadden koffers vol materialen!" Hélène van Oostrom, tegenwoordig teamleider onderwijszaken bij de VO-raad: "Als ik alles nu doorblader, denk ik soms: 'Dit lijkt voor de hand liggend, maar hier hebben we het heel lang over gehad.'"

Wilma Bredewold en Hélène van Oostrom trokken samen op in de Adviesgroep vmbo, die in 2005 in het leven werd geroepen door de minister van Onderwijs, en die onder aanvoering van Dirk van der Spoel op zoek ging naar manieren om het vmbo-onderwijs een ontwikkelslag te laten maken. De Adviesgroep legde de basis voor de latere herziening van het vmbo-curriculum naar een combinatie van kern- en keuzeprogramma's,

zoals die werd vormgegeven in de beroepsgerichte profielen.

Ze kwamen destijds bij elkaar vanuit verschillende achtergronden en vulden elkaar aan: Hélène was programmamanager vmbo bij het kenniscentrum beroepsonderwijs ECABO, Wilma was beleidsadviseur bij de AOC-raad.

Van dynamiek naar borging

Nadat het vmbo eind jaren negentig was ingevoerd, brak er een periode aan met veel beweging in het onderwijsaanbod, herinneren ze zich. Bij elke nieuwe ontwikkeling in een regio werd gezocht naar ruimte om een bijpassend onderwijsprogramma en examenprogramma te ontwikkelen. Dan had je ook nog de introductie van intersectorale en intrasectorale programma's   n de Leerwerktrajecten. Tegen de tijd dat de Adviesgroep werd ingesteld, waren er ruimhartig landelijke programma's en regionale varianten geïntroduceerd.

Hélène: "Er was een cultuur ontstaan van 'Laat duizend bloemen bloeien', maar uiteindelijk ►

Wilma Bredewold

BEWEGING IS DE RODE DRAAD IN HET VMBO.

Het vmbo is de onderwijssoort waarin het meeste kan, mag en gebeurt

vmbo25jaar.nl

moesten al die regionale varianten wel passen in het centraal examen. Dat knelde. Er kwam steeds meer besef dat er ook herkenbaarheid moest zijn in de vmbo-opleidingen. Er moest dus gewied worden in het tuintje, en daarbij was de vraag: hoe bewaar je ruimte in de regio, maar hou je óók de landelijke borging van de onderwijsprogramma's overeind?" De opdracht voor de Adviesgroep was om samen met scholen, vervolgonderwijs en bedrijfsleven te zoeken naar ruime mogelijkheden om het eigen onderwijsaanbod te bepalen, vanuit een visie op het vmbo en binnen heldere kaders.

Ambitiebox

Namens de Adviesgroep trokken ze het land in om over die vraag met scholen te praten en te brainstormen. Het uitgangspunt daarbij was: er was voor scholen genoeg ruimte om het onderwijs vorm te geven, maar om die ruimte te pakken, moet je wel weten waar je precies naar toe wilt. Hélène: "We zagen het als onze taak de scholen te helpen met het ontwikkelen van een duidelijke visie op het vmbo-onderwijs."

"We gingen daarbij uit van twee basisvragen", vertelt Wilma. "De eerste: wil je dat je leerlingen zich breed kunnen oriënteren, of vind je dat het vmbo opleidt richting een beroep? En de tweede vraag: wie zet je aan het roer, de leerling of de school? Op basis van de antwoorden op die twee vragen kun je een assenstelsel maken met vier scenario's, waarvoor we voorbeelden uitwerkten." Als praktisch hulpmiddel bij de discussies ontwikkelden ze onder meer een 'ambitiebox', een koffer met daarin een 'ambitiebord', magneten en informatiebladen. Wilma: "Met de magneten kon je

rond verschillende thema's aangeven met welke van de vier scenario je het eens was. Dat hielp enorm bij de gesprekken, en gaf voeding aan de visie van de scholen."

Hélène: "We keken ook naar wat zo'n basiskeuze vervolgens in de praktijk betekende voor het onderwijs op een school. Bijvoorbeeld als het gaat om de rol van LOB, en van de docent. Zie je die vooral als een vakopleider, of meer als coach?"

Stam en loof

Geleidelijk aan ontstond op die manier het idee van een kernprogramma waarin een leerling zich oriënteert, aangevuld met keuzevakken die afhankelijk zijn van de breedte of diepte die je voor ogen hebt. Wilma: "Dat klinkt nu heel helder en vanzelfsprekend, maar dat heeft echt tijd nodig gehad om dat idee vorm te geven. We hebben vaak tot 's avonds laat zitten praten. Over homogeen en divers, over stam en loof. Uiteindelijk was ons advies om onderscheid te maken tussen kern en keuze."

In het eindadvies 'Vensters op de toekomst', dat de Adviesgroep na drie jaar uitbracht, werden uiteindelijk vier vensters belicht gericht op de thema's flexibilisering en vereenvoudiging van de structuur van de programmering, versterking van de kwaliteitsborging, de schakelfunctie van de theoretische leerweg en de intensivering van LOB.

Aanvankelijk waren ze teleurgesteld: het eindadvies leek in een la te verdwijnen. Wilma: "Maar nadat de Adviesgroep was opgeheven, hebben OCW, SPV en SLO dit samen opgepakt en een advies opgesteld om te komen tot kern- en

Wilma Bredewold

"IN HET VMBO GELDT: 'MOUWEN OPSTROPEN EN GÁÁN'. LINKSOM OF RECHTSOM, ALS HET GOED IS VOOR DE LEERLING, DAN GAAN WE HET DÓEN."

keuzeprogramma's. Van daaruit zijn uiteindelijk de tien vmbo-profielen en de vele beroepsgerichte keuzevakken ontwikkeld."

Hélène: "We hebben uiteindelijk de basis gelegd voor de latere programmastructuur van de profielen, met een beperkt aantal profielvakken en daarnaast een breed scala aan keuzevakken."

LOB verankeren

De Adviesgroep adviseerde ook om Loopbaanontwikkeling en -begeleiding (LOB) sterker te verankeren in het vmbo-onderwijs. De

aandacht voor LOB in het vmbo was tot dan toe volgens de Adviesgroep te vrijblijvend en zou een meer structurele plek moeten krijgen. Ze zien dat daar inderdaad de afgelopen jaren veel in beweging is gekomen, mede dankzij het werk van Marinka Kuijpers, het Expertisepunt LOB, en meer recent het programma Sterk Techniekonderwijs en de invoering van het praktijkgerichte programma in de theoretische en gemengde leerweg. Hélène: "Het gaat bij LOB om veel meer dan alleen om stages. Als school wil je via LOB leren om 'buiten' naar binnen te halen. Bij het praktijkgerichte ▶

Het vmbo is de onderwijssoort waarin het meeste kan, mag en gebeurt

vmbo25jaar.nl

programma gebeurt dat bijvoorbeeld in de vorm van levensechte praktijkopdrachten.”

De samenwerking met het mbo was destijds een belangrijk aandachtspunt, en is dat nu nog. Hélène: “Die samenwerking is de afgelopen jaren op veel plekken wel iets verbeterd, maar het vmbo en mbo zijn nog steeds gescheiden systemen. Ze hebben een andere focus, andere schaalgrootte, andere cao en andere wet- en regelgeving. In de praktijk is het reuze ingewikkeld om dat op elkaar af te stemmen.”

Wat kan beter?

Wilma Bredewold en Hélène van Oostrom zijn nog steeds nauw betrokken bij het vmbo-onderwijs, dus de terugblik gaat al snel over in een gesprek over actuele ontwikkelingen en wat er anders en beter zou kunnen. Als ze nú een adviesgroep zouden vormen, zouden ze waarschijnlijk een discussie openen over de lengte van de vo-opleidingen. Hélène: “We hebben nu in het voortgezet onderwijs opleidingen van vier, vijf en zes jaar. Ik vind het raar dat de vmbo-leerlingen de kortste middelbare schooltijd hebben. Daardoor is er veel minder maatwerk mogelijk. We vinden uitstel van selectie belangrijk en ook dat is binnen het vmbo lastig. Leerlingen hebben immers maar twee jaar voordat ze een profiel kiezen. Een verlengde onderbouw waardoor leerlingen meer tijd gegund wordt, zou mooi zijn.”

Wilma: “Maar stel dan geen rigide eisen aan basisvaardigheden, en erken dat vmbo-leerlingen binnen de verschillende praktische onderwijscontexten hun basisvaardigheden verder ontwikkelen. We zouden samen moeten nadenken over een aantal basisvragen. Onder andere ‘Helpt een 5-jarig vmbo leerlingen een betere plek te vinden?’, en ‘Hoe zit het met de startkwalificatie?’ Want het vmbo is de enige vo-route die niet opleidt tot een startkwalificatie. Daar moet ook een oplossing voor komen.”

Altijd in beweging

Ze blikken uiteindelijk tevreden terug op de periode in de Adviesgroep vmbo, vooral op de intensieve samenwerking met de scholen. Dat zien ze ook als de grote kracht van de Adviesgroep. Hélène: “Bij een curriculumherziening is er altijd commotie in de buitenwereld, omdat er scherpe keuzes gemaakt moeten worden: wat komt er uiteindelijk wel of niet bij de kerndoelen of in het examenprogramma aan bod? Die commotie hebben we in deze periode aan de voorkant afgevangen door het hele onderwijsveld erbij te betrekken. Mede daardoor is de curriculumherziening in dit geval soepel verlopen.”

Bovenal was het een intensieve, soms hectische maar daardoor ook bijzondere en vooral léuke periode. Wilma: “Voor mij is ‘beweging’ steeds de rode draad van de ontwikkelingen binnen het vmbo. Dat geldt voor de mensen die zich er druk om maken, maar ook voor het vmbo als geheel. Er is zoveel daadkracht. In het vmbo geldt: ‘Mouwen opstropen en gaan’. Linksom of rechtsom, als het goed is voor de leerling, dan gaan we het dóen. Daar is ook lef voor nodig. We hebben geleerd om vanuit onze belangen en hokjes samen te komen en dingen in beweging te zetten, in het belang van de leerling.”

“Het vmbo is de onderwijssoort waar het meeste kan en mag en gebeurt”, zegt Hélène. Een belangrijk punt van aandacht wil ze graag nog noemen: laten we zorgen dat politici het vmbo beter leren kennen, want daar ontbreekt het vaak aan. “Ik herinner me een Kamerdebat over de invoering van de profielen in het vmbo, waar het alleen maar over de mavo ging.”

Wilma knikt: “Daarom is het ook zo belangrijk om steeds weer opnieuw te laten zien wat de kracht van het vmbo is. Vanuit de scholen, vanuit de docenten en natuurlijk ook vanuit de belangenorganisaties. Wat we doen, dóet ertoe.” ■

altijd in ontwikkeling

Informatie

[‘Voortvarend vmbo. Samen koersen op bewegingsruimte’](#)

[‘Vensters op de toekomst van het vmbo’](#)

Tekst: Anne Wesseling | Fotografie: Hetty van Oijen

Het vmbo is de onderwijssoort waarin het meeste kan, mag en gebeurt

vmbo25jaar.nl